

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'NİN VE RUSYA'NIN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU
DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED MURAT ARSLAN

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ANKARA 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'NİN VE RUSYA'NIN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU
DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Murat ARSLAN

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hüseyin MERCAN

ANKARA 2019

ONAY SAYFASI

Muhammed Murat Arslan tarafından hazırlanan “Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hüseyin Mercan	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aslan	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Bozbaş	Necmettin Erbakan Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 20.08.2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür V.

Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

...../...../2019

İmza

Muhammed Murat ARSLAN

X X X X

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının son halini almasında bana yol gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hüseyin Mercan'a şükranlarımı sunarım. Tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Mehmet Behçet Yorulmaz'a ve Adil Sinan Sevimli'ye minnettarım. Hayatım boyunca beni destekleyen bana inanan vefakar anne ve babama, değerli abim ve kardeşime ve son olarak tez sürecimde sabır ve hoşgörüyle destek olan kıymetli eşim Esra Arslan'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	6
KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI	6
1.1.Diplomasi Kavramı	6
1.1.1.Diplomasinin Tanımlanması	6
1.1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü.....	7
1.2.Kamu Diplomasinin Tanımlanması	9
1.3.Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisi	16
1.4.Kamu Diplomasisi Kavramının İlişkili Olduğu Kavramlar	20
1.4.1.Yumuşak Güç.....	20
1.4.2.Halkla İlişkiler.....	24
1.4.3.Liberalizm	25
1.4.4.Küreselleşme	26
1.5.Kamu Diplomasisi Türleri ve Yürütüldüğü Alanları	27
1.5.1.Kültür Diplomasisi	27
1.5.2.Eğitim Diplomasisi.....	30
1.5.3. Medya Diplomasisi	31
1.5.4. Yurttaş Diplomasisi.....	32

1.5.5. Dini Diplomasi	33
1.5.6. İnsani Diplomasi ve Dış Yardımlar.....	34
1.5.7. Ekonomi Diplomasisi ve Ticari İlişkiler	36
II. BÖLÜM.....	38
TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE TÜRKİYE'NİN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ	38
2.1. Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış	38
2.2. Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....	46
2.2.1. Temel Aktör ve Kurumlar	51
2.2.1.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	51
2.2.1.2. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB).....	52
2.2.1.3. Yunus Emre Enstitüsü (YEE).....	a54
2.2.1.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT).....	55
2.3. Türk Dış Politikasında Orta Asya	59
2.4. Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	64
2.4.1. Temel Aktör ve Kurumların Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....	66
2.4.2. Türkiye'nin Öncülüğünde Kurulan Orta Asya'ya Yönelik Uluslararası Örgütler	70
2.4.2.1. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)	70
2.4.2.2. Türk Konseyi	71
2.4.2.3. Uluslararası Türk Akademisi.....	72
2.4.2.4. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi	72
2.4.2.5. Manas Üniversitesi	73
2.4.3. Diğer Çalışmalar	73
2.4.3.1. Anadolu Ajansı	73
2.4.3.2. Büyük Öğrenci Projesi	74
2.4.3.3. Ekonomik Faaliyetler	74

III. BÖLÜM.....	76
RUS DIŞ POLİTİKASI VE RUSYA'NIN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ	76
3.1. Rus Dış Politikasına Genel Bir Bakış	76
3.2. Rus Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	82
3.2.1. Kamu Diplomasisinde Temel Aktörler ve Kurumlar	87
3.2.1.1. Russkiy Mir (Rus Dünyası) Vakfı	87
3.2.1.2. Rossotrudnichestvo Ajansı	89
3.2.1.3. Gorchakov Kamu Diplomasisi Fonu	93
3.2.1.4. Medya Organları.....	94
3.2.1.4.1. Sputnik.....	94
3.2.1.4.2. Russia Today	95
3.3. Rus Dış Politikasında Orta Asya	95
3.4. Rusya'nın Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....	98
3.4.1. Temel Aktör ve Kurumların Çalışmaları	101
3.4.2. Rusya'nın Öncülüğünde Kurulan Orta Asya'ya Yönelik Uluslararası Örgütler	102
3.4.2.1. Bağımsız Devletler Topluluğu	103
3.4.2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü	104
3.4.2.3. Avrasya Ekonomik Birliği.....	105
3.4.3. Diğer Çalışmalar	105
DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA	114
Özgeçmiş	127

ÖZET

Türkiye'nin Ve Rusya'nın Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Kamu diplomasisi kavramı, Soğuk Savaş yıllarında ortaya atılmış, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından ve özellikle 2000'li yıllarda uluslararası ilişkilerin önemli kavramları arasına girmiştir. 21. yüzyılda iletişim teknolojilerinin gelişimiyle de kavram giderek popüler hale gelmiştir. Uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin ve sivil toplumun öneminin artmasıyla kamu diplomasisi faaliyetleri önem kazanmıştır.

SSCB'nin dağılmasının ardından, Orta Asya'da kurulan beş devlet küresel siyasette önemini arttırmış; böylelikle Orta Asya hem bölgesel hem küresel bir rekabet alanına dönüşmüştür. Sovyetler dağılmadan önce bölgeyle ilişkilerini geliştirmeye başlayan Türkiye, bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla Orta Asya'ya yönelik yoğun diplomatik temaslar yürütmüştür. Rusya'nın ise Soğuk Savaş'ın bitimini takip eden ilk yıllarda bölgeye yönelik ilgisi alt düzeydedir fakat daha sonra bölgeye yönelik ilgisini arttırarak dış politikasını şekillendirmiştir. Tezin ana teması Türkiye'nin ve Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin incelenmesi ve karşılaştırmalı olarak analizidir.

Öncelikle her iki ülkenin genel dış politika görünümü ele alınmıştır. Türkiye ve Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerindeki temel aktörler ve kurumlar analiz edilmiştir. Daha sonra her iki ülkenin dış politikasında Orta Asya bölgesinin nasıl bir yeri olduğu, bölge ülkeleriyle ilişkilerinin temel dinamikleri çözümlenmiştir. Son olarak Soğuk Savaş'ın ardından kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya ülkelerinde ne gibi faaliyetler yürüttüğü incelenmiştir. Kamu diplomasisi yürüten temel aktör ve kurumların buradaki varlığına değinilmiş ve bu ülkelerin Orta Asya özelinde ihdas edilmiş uluslararası kuruluşlarına değinilmiştir. Bu incelemeler sonucunda Türkiye'nin, bölgenin en önemli aktörlerinden Rusya ile karşılaştırılması yapılmıştır. Türkiye'nin bölgede kamu diplomasisi faaliyetlerinin imkânları ve sınırları, avantajları ve dezavantajları bu karşılaştırma çerçevesinde ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu diplomasisi, Orta Asya, Rusya, Türkiye, yumuşak güç

ABSTRACT

Public Diplomacy Activities Of Turkey And Russia Regarding Central Asia: A Comparative Investigation

The concept of public diplomacy was coined during the Cold War years, but it became one of the fundamental concepts of international relations after the end of the Cold War and especially in the 2000's. With the development of communication technologies in the 21st century, it became more and more popular. As the importance of non-state actors and civil society grow in significance, public diplomacy activities come into prominence.

After the collapse of the USSR, five countries founded in Central Asia gained significance, therefore Central Asia became an area of both regional and global competition. Turkey, having started to enhance her relations with the region before the collapse of the Soviets, conducted intensive diplomatic efforts regarding Central Asia after the emergence of independent countries in the region. On the other hand, Russia's interest towards the region is minimal in years following the Cold War, but later, Russia shaped her foreign policy by increasing her interest toward the region. The main theme of the thesis is investigation and comparative analysis of public diplomacy activities of Turkey and Russia.

First of all, general foreign policy outlooks of each country is put into consideration. Public diplomacy activities of Turkey and Russia, fundamental actors and institutions are analyzed. Then, what kind of place Central Asia has in foreign policies of both countries and the basic dynamics of their relations with the countries in the region are analyzed. Lastly, what type of activities are conducted in Central Asian countries by Turkey and Russia is investigated in perspective of post-Cold War public diplomacy. This work touches upon the existence of fundamental actors and institutions which conduct public diplomacy and further investigates the international organizations founded specifically for the Central Asian countries by Turkey and Russia. As a result of these investigations, Turkey is compared to Russia, one of the most important actors in the region. The potential and limitations, advantages and disadvantages of the public diplomacy activities of Turkey is put forth in the light of this comparison.

Keywords: Central Asia, public diplomacy, Russia, soft power, Turkey

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEB	: Avrasya Ekonomik Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜRKSOY	: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YTB	: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı
YTKM	: Yunus Emre Türk Kültür Merkezi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisi Karşılaştırması	18
Tablo 2: Geleneksel ve 21.YY Kamu Diplomasisi Karşılaştırması	19
Tablo 3: Davranış Spektrumu ve En Uygun Davranışlar	22
Tablo 4: Güç Çeşitleri.....	23

GİRİŞ

Kamu diplomasisi kavramı, 1960'lı yıllarda ilk kez ifade edilmesinin ardından popülerliğini ve önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Kamu diplomasisi, bir ülkenin dış politikada almak istediği sonuçları diğer ülkelerin kamuoylarını etkileyerek elde etme amacıyla uygulanan stratejiler bütünüdür. Soğuk Savaş döneminde ortaya atılan bu kavram, ilk ortaya çıktığı yıllarda küresel sistemde hakim olan temel paradigmlar paralelinde ilerlemiştir. Kamu diplomasisi kavramının, özellikle Soğuk Savaşın bitmesiyle uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemi artmaya başlamıştır. 21. yüzyılda iletişim teknolojilerinin gelişimiyle de kavram giderek popüler hale gelmiştir. Klasik diplomasinin ötesinde bir tanımı olan kamu diplomasisi; çeşitli araçlar kullanılarak diğer ülkelerin kamuoylarına yönelik çalışmalarla dış politikaya eklemlmek kazanmak olarak tanımlanabilir. Bu araçlar; kültür, eğitim, medya ve enformasyon, ekonomi, diaspora ve dış yardımlar olarak başlıklarla genellenmektedir.

Kamu diplomasisi çalışmaları, muhtevası gereği oldukça karmaşık bir süreçtir. Birçok aktörün diplomasiye katılmasından kaynaklı yaşanan aktör bolluğunun ve faaliyetlerinin kazanım elde etme safhasına geçmesi çok uzun yıllar alacağından ötürü, politika yapımında başarı ya da başarısızlığın ölçülmesi zordur. Burada kamu diplomasisi faaliyetleriyle ilgili karşılaştırmalı değerlendirmeler analiz yapmayı kolaylaştırmaktadır. Karşılaştırma yapılacak unsurların birbirine benzer yönlerinin bulunması, analizleri daha doğru bir zemine oturtacaktır. Bu bakımdan Türkiye'nin ve Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin zaman ve mekan yönlerinin benzerlik bulunması analiz yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Her iki ülke de kamu diplomasisi faaliyetlerine 2000'li yıllarda hız vermiştir, bu bakımdan incelenecek yıllar 2000'li yıllardır. Ancak Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin dayanağını oluşturan faaliyetlerin başlangıcını oluşturan yıllar olan 1980'li ve 1990'lı yıllar da tarihsel perspektifi anlamak adına ele alınmıştır. Burada iki ülkenin kamu diplomasisi faaliyetlerinde, dış politikada önem atfettikleri bir coğrafya olan Orta Asya seçilmiştir. Rusya açısından kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsal bir zemine 2000'li yıllarda otursa da Türkiye'nin faaliyetlerinin başlangıcı Soğuk Savaş'ın bitme evresine denk gelmektedir.

Tezin amacı Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda ulaşılan bilgilerin karşılaştırılmalı olarak incelenmesidir. Tezin araştırma soruları; "Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri hangi temeller üzerine kurulmuştur", "Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri karşılaştırıldığında iki ülkenin avantajlı ve dezavantajlı yönleri nelerdir?" şeklindedir. Avantajlı ve dezavantajlı yönler kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarının muhtevasında belirtilen unsurlardan hareketle saptanmıştır.

Tezin ilk bölümünde kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Kamu diplomasisi kavramını daha anlamlı kılmak adına ilk olarak "diplomasi" kavramının içeriği analiz edilmiş ve diplomasi'nin geçirdiği evrimler tartışılmıştır. Ardından kamu diplomasisi kavramı detaylı olarak incelenmiştir. İlk olarak kamu diplomasisi kavramının tanımlarına yer verilerek, kavramın tanımına yönelik tartışmalar ortaya koyulmuştur. Daha sonra kamu diplomasisinin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşadığı analiz edilmiştir. Özellikle; 1960'lı yıllarda ortaya çıkış süreci ve Soğuk Savaş döneminde nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle oluşan uluslararası ortamın kamu diplomasisi kavramının muhtevasına etkisi tartışılmıştır. Kamu diplomasisi kavramının yeni dönemdeki dinamikleri ve araçları ele alınmıştır.

Kamu diplomasisi farklı alanlardan ve kavramlardan etkilenmiştir. Kavram tanımlanırken başka kavramlara sıkça atıf yapılmaktadır. Bunların yanında uluslararası ilişkileri açıklamak için kullanılan teorilerden de yararlanılmaktadır. Kavramsal çerçeve incelenirken bu kavramlar ve teoriler de ele alınmıştır. Öncelikle kamu diplomasisinin yumuşak güç kavramı ile ilişkisi incelenmiştir. Joseph Nye tarafından ortaya atılan yumuşak güç kavramı ile kamu diplomasisi birçok benzer yöne sahiptir. İki kavram birbiriyle iç içe geçmiş vaziyettedir. Bu bakımdan iki kavramın ilişkisi irdelenmiş, benzeşen ve ayrışan yönleri tahlil edilmiştir. Kamu diplomasisi kavramıyla iç içe geçmiş bir diğer kavram ise halkla ilişkilerdir. Yine yumuşak güçte olduğu gibi halkla ilişkiler ile kamu diplomasisi arasındaki benzer yönler ve birbirinden ayrılan noktalar incelenmiştir. Ardından uluslararası ilişkilerde liberalizm ve konstrüktivizm kuramları ile kamu diplomasisi ilişkisi incelenmiş ve son olarak da küreselleşme ve kamu diplomasisi ilişkisi değerlendirilmiştir.

Kamu diplomasisinin birçok türü ve yürütüldüğü alanlar bulunmaktadır. Tezin muhtevası göz önüne alınarak kamu diplomasisinin türleri ve yürütüldüğü alanlar yedi ana başlık altında ele alınmıştır. Bu yedi tür; kültür diplomasisi, eğitim diplomasisi, medya diplomasisi, yurttaş diplomasisi, dini diplomasisi, insani diplomasi ve dış yardımlar, ekonomi diplomasisi ve ticari ilişkilerdir. Kamu diplomasisine farklı perspektiflerden yaklaşan bu alanların analizi yapılmıştır. Bu türde hangi araç ve kanalların kullanıldığı ve kamu diplomasisine tesirleri ele alınmıştır.

Küresel siyasette Orta Asya bölgesi son derece önemli bir konumda yer almaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından Orta Asya'da ortaya çıkan devletler, uluslararası alana yeni eklenilen aktörler olmuştur. Orta Asya'da bulunan petrol ve doğalgaz odaklı enerji rezervleri bu bölgedeki devletlerin önemini arttırmıştır. Bunun yanında Orta Asya bölgesinin jeopolitik önemine istinaden ABD, Çin ve Rusya gibi küresel güçler bölgeye yönelik çalışmalarını giderek arttırmaktadır.

Bir ülkenin kamu diplomasisi faaliyetleri hiç şüphesiz dış politikasından bağımsız düşünülemez. Genel dış politika dinamikleri, dış politika öncelikleri gibi hususlar kamu diplomasisinin seyrini etkilemektedir. Bu bakımdan kamu diplomasisi faaliyetleri dış politikanın niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla genel dış politika anlayışı analiz edilmeden kamu diplomasisi çalışmalarını irdelemek büyük bir eksikliklerdir. Nitekim Nye'in yumuşak güç kaynağı olarak gösterdiği unsurlardan biri de dış politikadır. Bundan hareketle, tezde her iki ülkenin de genel anlamda dış politika seyri incelenmiş ve bu ülkelerin Orta Asya'ya yönelik dış politika tavırları ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, ilk olarak Türk dış politikasının tarihsel analizi yapılmıştır. Bu analizde ana odak noktası, tezin muhtevasına bağlı olarak, Soğuk Savaş'ın son dönemleri olan 1980'li yıllardır. 1983 yılında iktidara gelen Turgut Özal'ın uyguladığı dış politika ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının etkisiyle birlikte değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra koalisyon hükümetleri dönemi olarak adlandırılan 1993-2002 yılları arasındaki zaman dilimi ele alınmıştır. Son olarak da 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti'nin dış politikası incelenmiştir.

Türkiye'de kurumsal anlamda kamu diplomasisi olarak nitelendirilebilecek çalışmaların Turgut Özal döneminde başladığını söylemek mümkündür. Nitekim bu

dönemde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuş, Büyük Öğrenci Projesi gibi önemli çalışmalar başlatılmıştır. Özellikle 2000'li yıllarda Türkiye'nin kamu diplomasisine ilgisi artmış, Yunus Emre Enstitüsü (YEE), TRT World, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) gibi kurumlar kurulmuştur. Tezin bu kısmında, öncelikle Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetlerinin gelişimi ele alınmış, temel aktör ve kurumların hedef ve amaçlarının yanı sıra faaliyet alanları da değerlendirilmiştir.

Türkiye, Orta Asya devletleriyle tarihsel ilişkiye sahip bir devlettir. Dil ve kültür bakımından da ortak değerlere sahiptir. SSCB'nin son yıllarında bölgeye yönelik ilgisini arttıran Türkiye, Sovyetlerin dağılmasının ardından yeni kurulan Orta Asya devletleriyle yoğun dış politika çalışmaları içerisine girmiştir. Bölgeye yönelik siyasi, ekonomik ve kültürel olarak ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak bölgeye yönelik politikalar, ülke içindeki siyasi atmosfer ile bölgesel ve küresel gelişmelerden ötürü, inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Tezin ikinci bölümünde bölgesel faktörler odağa alınarak, Orta Asya ile Türkiye'nin ilişkileri değerlendirilmiştir. Ardından kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik faaliyetleri incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Rusya'nın dış politikası ve Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri ele alınmıştır. İlk olarak Rusya'nın genel dış politikası incelenmiştir. Sovyetlerin dağılmasının ardından dış politikada yaşanan krizler ve buna bağlı olarak gelişen olaylar ele alınmıştır. Daha sonra 2000 yılında iktidarı devralan Putin'in dış politika anlayışı analiz edilmiş ve Rusya'nın küresel ve bölgesel çalışmaları açıklanmıştır.

Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin, küresel sistem göz önünde bulundurulduğunda, geç başladığı söylenebilir. 2000'li yılların başında gerçekleşen olaylar ve dünyada kamu diplomasisinin zorunlu bir tercih halinde gelmesiyle Rusya kamu diplomasisi çalışmalarına yatırım yapmaya başlamıştır. Bu kısımda Rusya'nın hangi saiklerle kamu diplomasisine yatırım yaptığı ve hangi kazanımları elde etmek istediği irdelenmiştir. Ayrıca, kamu diplomasisinin temel aktör ve kurumları olan Russkiy Mir Vakfı, Rossotrudnichestvo Ajansı, Gorchakov Kamu Diplomasisi Fonu, Sputnik ve Russian Today incelenmiştir.

Rusya'nın Orta Asya bölgesiyle ilişkisinin temeli, yayılmacı politikasıyla doğrudan doğruya ilişkilidir. Ruslar, SSCB döneminde bölgenin tamamını egemenliği altında tutmuştur. Sovyetlerin dağılmasının ardından ilk etapta Rusya'nın bölgeye yönelik çalışmaları düşük düzeyde olsa da özellikle 2000'li yıllarda Orta Asya'ya dönük dış politikası yoğunlaşmıştır. Bölümün bu kısmında öncelikle Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik dış politika dinamikleri tartışılmıştır.

Orta Asya'ya dış politikada ilgisini arttıran Rusya'nın kamu diplomasisi yatırımları da artmıştır. Orta Asya ile arasında Sovyetlerden kalan ilişkisi, Rus dilinin yaygın kullanımı, Rus diasporası ve eğitim diplomasisi avantajıyla Rusya, bölgede yoğun bir kamu diplomasisi yürütmektedir. Bu noktada öncelikle Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin temel dinamikleri ele alınmıştır. Ayrıca Rusya'nın kamu diplomasisindeki temel aktör ve kurumlarının çalışmaları incelenmiş ve bölgeyi içine alan uluslararası kuruluşlar analiz edilmiş ve özellikle eğitim diplomasisi adına ne gibi faaliyetler yürüttüğü ortaya koyulmuştur.

Sonuç bölümünde ise Türkiye'nin ve Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri karşılaştırmalı bir analize tabi tutulmuştur. Kamu diplomasisinin bir dış politika enstrümanı olarak kullanılmasında iki ülkenin benzer ve farklı yönleri ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye ve Rusya'nın dış politika anlamında yaşadıkları değişimlerin kamu diplomasisine yansımaları ele alınmıştır. Türkiye'nin ve Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri için Orta Asya bölgesinin ifade ettiği anlam karşılaştırmalı incelenmiştir. Burada iki ülkeyi başarı ya da başarısızlık ölçütleri ortaya koyulmamış, var olan etkinlik ve potansiyeller ele alınmıştır..

Son olarak ise iki ülkenin genel dış politikasına, kamu diplomasisi faaliyetlerine, Orta Asya'ya yönelik çalışmalarına ve bölge merkezli kamu diplomasisi faaliyetlerine dayalı yapılan karşılaştırmayla ortaya çıkan tablo değerlendirilmiştir. Her iki ülkenin genel dış politika dinamikleri ve kamu diplomasisi çalışmaları, Orta Asya'ya yönelik dış politikaları ve kamu diplomasisi faaliyetleri incelenirken elde edilen verilerle bazı sonuçlar ortaya koyulmuştur. Tezin argümanı Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri kültür temelinde ilerlemesidir. Rusya'nın ise Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri dil ve kültür temelinin yanında ekonomik cazibesine dayanmasıdır.

I. BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI

1.1.Diplomasi Kavramı

1.1.1.Diplomasinin Tanımlanması

Kamu diplomasisi yeni bir diplomasi anlayışıdır. Bu bakımdan öncelikle diplomasi kavramının tanımlanması ve tarihsel süreç içerisinde ne gibi değişimler geçirdiğini anlamak gerekmektedir. Diplomasi kelimesi eski Yunancada ikiye katlanmış anlamına gelen "diplo" kelimesiyle ve bir nesne anlamına gelen "-ma" kelimesinden türetilmiştir.¹ Eski Yunan Devletlerinde ve Roma İmparatorluğunda yabancı ülkelerle ilişkileri belirleyen resmi belgelerin katlanmış biçimine atıfla bu belgeler diploma olarak anılmıştır. Ancak daha sonra bu belgelerin düzenlenmesi, deşifre edilmesi gibi teknik detaylar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla terim bu teknik detayları inceleyen ve analiz eden bilim dalı olarak kullanıldı. Ancak 18.yüzyıl itibariyle diplomasi arşiv incelemesi ve analizi çağrışımının ötesine geçerek devletlerin dış politika yürütme aracı olarak kullanılmaya başlamıştır.² Zaman içerisinde diplomasi kavramı etimolojik kökeninin ötesine geçerek çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu, diplomasiyi : “Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü; yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı; bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği; bu görevlerin oluşturduğu topluluk”³ şeklinde tanımlamıştır. Encyclopaedia Britannica ise "Diplomasi; diyalog, müzakere ve diğer teknikler vasıtasıyla yabancı hükümetlerin ve halkların karar ve davranışlarını etkilemek amacıyla kurulmuş yöntemdir." olarak tanımlamıştır.

Hüner Tuncer diplomasiyi ilk kez 1796 İngiliz Edmund Burke tarafından "Devletler arası ilişkiler ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik" olarak

¹ "Diplomacy", Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> , s.e.t. 13. 09. 2018

² Tuncer, Hüner (1995) Eski ve Yeni Diplomasi, Ankara, Ümit Yayıncılık, s.4

³"Diplomasi", Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9bf38d6dbac5.57549759, s.e.t. 14.09.2018

tanımladığını ifade etmiştir.⁴ Diplomasi daha çok savaş ve barış kavramları üzerinden açıklanmıştır. Çatışma ve uyuşmazlıkları sert güce başvurarak çözmek savaşın başladığı noktadır. Diplomasi ise savaş seçeneğine başvurmadan ihtilaflı konuları barışçıl yollarla, müzakere süreçleriyle çözüme kavuşturulmasıdır. Bu perspektiften diplomasi ülkelerarası ilişkilerde savaş seçeneğine başvurmadan düzenleyen, barışı hedefleyen ilişki metodudur. Diplomasiyi dar anlamda devlete indirgenmesi görüşlerinin yanında ilişkiye ve iletişime dayandırarak kavramı geniş şekilde algılayan tezlerde mevcuttur.⁵ Birçok farklı teoriden beslenen diplomasi tanımı ve anlayışı söz konusu olsa da, devletlerin dış politikasını yönetmek için uyguladığı stratejilerin toplamı şeklinde genel bir çerçeveye oturtulması yanlış olmayacaktır.

1.1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü

Diplomasinin tanımının yanında tarihsel perspektifte nasıl bir çizgi seyrettiği de oldukça önemlidir. Kavramın daha iyi anlaşılması için geçirdiği evreler ve diplomaside yaşanan değişim ve dönüşümleri analiz etmek gerekmektedir. Diplomasinin gelişimi göz önüne alındığında çok eski dönemlerden günümüze, diplomasiye ait olgu ve olayların birikimsel bir çizgiyle ilerlediği görülmektedir. Bugünkü tanımlamasıyla birebir örtüşmese de diplomasinin kökenlerini oluşturan birçok tarihi vakıa söz konusudur. Çok eski dönemlerden beri diplomasi var olsa da Kadeş Anlaşması diplomasinin başlangıcını oluşturduğu söylenebilir. M.Ö. 1269 yılında Hititler ile Mısırlılar arasındaki savaşın ardından barışı sağlayan metin olan Kadeş Antlaşması bu alanda somut bir belge niteliği taşıması bakımından önemlidir.

Eski Yunan site devletlerinde de ilkel anlamda diplomasinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Eski Yunan Site devletleri arasında diplomasi; ilişkileri düzenlenmesi, ticari ve kültürel ilişkilere standartlar getirmiştir. Bugünkü anlamda konferans diplomasisi ve konsolosluğa benzer çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu dönemdeki diplomasi geçici ve tek taraflı olarak ifade edilen ad hoc diplomasi olarak literatüre girmiştir.⁶

⁴ Tuncer (1995) s.13

⁵ Ekşi, Muharrem (2014) 'Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası', 1. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.50-51

⁶ Acar, Demet Şefika (2006) 'Küreselleşen Dünyada Diplomasi' Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu

Diplomasinin önemli bir gelişme gösterdiği ve kurumsallaşma adımlarının atıldığı dönem ise 15. Yüzyıldır. İtalyan şehir devletleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde büyük bir faktör olan diplomasi, modern diplomasinin de doğuşuna öncülük etmiştir. Bu dönemde daimi büyükelçilikler açılmış, çeşitli usul ve esaslar ortaya koyulmuştur. İtalyan şehir devletleri arasındaki ilişkileri düzenleyen diplomasi pratik anlamda İtalya sınırlarını aşarak tüm Avrupa'da etkisini göstermiştir.⁷ Venedik Cumhuriyeti'nin çeşitli ülkelere ticari amaçlarla gönderdiği diplomatik temsilciler ile bugünkü diplomatik temsilciliklerin temeli atılmıştır. 17. ve 18. Yüzyıllarda diplomasi adına Avrupa'da kurumsal adımlar atılmıştır. Nitekim 17.yüzyılda Fransa ilk kez dış işleri bakanlığı kurmasıyla diplomasinin kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olmuştur.

1648 Westfalya Kongresi, 1699 Karlofça Antlaşması ve 1712 Utrech Kongreleri ile diplomasi gelişimini sürdürmüştür.⁸ Böylelikle çok taraflı ilişkiler geliştirilmiş, düzenlenmiş ve katılımcı Avrupa devletleri arasındaki ilişkiler daha kurumsal bir şekle bürünmüştür. 1815 yılında yapılan Viyana Kongresi ile diplomasinin nasıl yürütülmesi gerektiğinin esasları belirlenmiştir. Burada alınan kararlarla bir dizi kurallar bütünü ortaya çıkmış ve diplomasi bu kurallar çerçevesinde yürütülmüştür. Diplomasinin önemi vurgulanarak, diplomasiye çok önemli misyonlar yüklenmiştir. Bu çerçevede gelişen ilişkilerle birlikte 19. Yüzyıl diplomasinin altın çağı olarak da nitelenmiştir.

15. yüzyıl ile 20. Yüzyıl arasındaki süreçte yürütülen diplomasi, gizli mahiyetinden ötürü eski diplomasi olarak adlandırılmıştır.⁹ 1. Dünya Savaşı'nın ardından diplomasinin savaşı engellemekte yetersiz kaldığı tezinden hareketle Wondrow Wilson tarafından ortaya atılan "Açık Diplomasi" kavramı gündeme oturmuştur. 1918 yılında açıklanan Wilson Prensiplerinde geçen "diplomasi artık kamuoyu önünde yürütülecek ibaresi" diplomasiye yeni bir perspektif getirmiştir.¹⁰ Böylelikle daha evvel kapalı kapılar ardında gizli olarak yürütülen diplomasi, şeffaflaşmaya evrilerek oldukça iddialı bir yön tayin edilmiştir.

Dergisi, C: 9, S:1-2, s.421

⁷ **Çolakoğlu, Selçuk** 'Diplomasi' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 254-255

⁸ **Acar** (2006) s. 422

⁹ **Tuncer, Hüner** (2006) 'Küresel Diplomasi', 1.Baskı, Ankara, Ümit Yayınları, s. 22-23

¹⁰ **Çatal, Betül** (2015) 'Küresel Diplomasi: Prexenos'tan Dijital Diplomasiye' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.3

Soğuk Savaş Dönemi'nde ise diplomasi, dönemin uluslararası ortamı çerçevesinde ilerlemiştir. Bu dönem, ABD ve SSCB ekseninde dünyanın iki kutba ayrılmasına istinaden blok diplomasisi, iki kutuplu diplomasi, kriz diplomasisi gibi kavramlarla anılmıştır.¹¹ Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde tırmanan krizlerle diplomasi eski klasik yönüne benzer bir görünüm arz etmiştir. Ancak 1960'lı yıllar dünyadaki değişimlere paralel olarak diplomaside de önemli değişikliklerin yaşandığı yıllar olmuştur. Kamu diplomasisi teriminin ortaya çıkmasıyla kamuoylarını hedef alan mekanizmalar devreye girmiş özellikle iletişim araçları diplomasi çalışmalarının içine dahil edilmiştir. Soğuk Savaş'ın bitişine kadar birçok aktör diplomasiye eklenmiştir. Bu dönemde iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve Soğuk Savaş'ın yumuşama evresine girmesiyle birlikte diplomasi büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte diplomasi kavramının içeriği ve uygulanma şeklinde yenilikler eklenmiştir. Küreselleşme sürecinin etkisi, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve ulaşım imkanlarının kolaylaşmasıyla diplomasi bugünkü halini almıştır. Küreselleşme ile formüle edilen değişen diplomasi ile birlikte devlet, diplomaside tek aktör olmaktan çıkmış ve diplomasi süreçleri aktör bolluğuna sahne olmaya başlayarak gelişimini sürdürmüştür.¹²

1.2.Kamu Diplomasinin Tanımlanması

Kamu diplomasisi kavramı genel anlamda klasik diplomasi araçlarından farklılaşan metotlarla başka halkların akıllarına ve kalplerine girmek olarak tanımlanabilir. Kamu diplomasisi kavramı ilk kez 1965 yılında Edmund Cullion tarafından dile getirilmiştir. Cullion kamu diplomasisini şu şekilde tanımlamıştır:

“Kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki alanları kapsamaktadır: hükümetler tarafından yabancı ülkelerde kamuoyu sağlanması, özel kuruluşlarının diğer ülkelerinkiyle etkileşimde bulunması, dış ilişkilerin aktarımı ve bunu politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yabancı meslektaşları arasında iletişim sağlanması ve kültürlerarası etkileşim süreci gibi.”¹³

¹¹ Ekşi (2014) s. 52

¹² Ekşi (2014) s. 52-53

¹³ What is Public Diplomacy?, The Edward R. Morrow Center of Public Diplomacy, fletcher.tufts.edu/morrow/public-diplomacy.html, s.e.t.15.01.2015

Kavramın ilk kez kullanılmasının ardından geniş bir literatür oluşmuştur. Bu literatür özellikle Soğuk Savaşın bitmesiyle önemli bir ivme kazanmış, kamu diplomasisi ile ilgili akademik çalışmalar artmıştır. Kavramın popülerleşmesiyle, kamu diplomasinin tanımı ve içeriği çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Kamu diplomasisinin tek ve net bir tanımı olmamakla birlikte genel anlamda ifade ettikleriyle bir açıklama yapmak mümkün olacaktır.

Öncelikle kamu diplomasisi kavramının sözlük anlamına bakıldığında kavram; Oxford English Dictionary'da "Açıkça yürütülen diplomasi, özellikle resmi çabalarla yabancı kamuoyunu diplomatik amaçlara hizmet etmek amacıyla etkilemek" şeklinde tanımlanmıştır.¹⁴ Britanica'da ise "Halkın diplomasisi olarak da adlandırılan kamu diplomasisi, doğrudan yabancı kamuoylarıyla iletişim kurmayı amaçlayan hükümet destekli çeşitli çabalardan herhangi biri"¹⁵ olarak tanımlanır. Türk Dil Kurumu tarafından ise kamu diplomasisi "Bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika" olarak tanımlanmıştır.¹⁶

Leonard, Stead ve Conrad farklı çalışmalardan derlediği kamu diplomasisi tanımlamalarını şu şekilde sıralamıştır;

Edward Murrow, 1963, USIA'nın yöneticisi:

"Kamu diplomasisi, sadece iktidarla değil aynı zamanda iktidar dışında kişilerle ve kurumlarla etkileşimde bulunmasından ötürü geleneksel diplomasiden ayrılır. Dahası, kamu diplomasisi çalışmaları resmi hükümet görüşmelerine ek olarak sivil Amerikalılar ve özel kurumlar tarafından temsil edilen birçok fikir sunar"

USIA'nın Devletle Entegrasyonu Planlama Grubu, 20 Haziran, 1997:

¹⁴ Public Diplomacy, Oxford English Dictionary, https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/public_diplomacy s.e.t.14.11.2018

¹⁵ Public Diplomacy, Encyclopaedia Britanica, <https://www.britannica.com/topic/public-diplomacy> s.e.t. 14.11.2018

¹⁶ Kamu Diplomasisi, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=kamu%20diplomasisi&guid=TDK.GTS.5a225f7edf50c2.62717588, s.e.t. 14.11.2018

"Kamu diplomasisi, yabancı kesimleri anlama, bilgilendirme ve etkileme yoluyla, ABD'nin milli çıkarlarını geliştirmek için çalışmaktadır."

Christopher Ross, Brooking/Harvard Forumu'nda, 16 Ocak 2002:

"Kamu diplomasisini geleneksel diplomasinin halk yüzü olarak düşünüyorum. Geleneksel diplomasi, yabancı hükümetlerle yapılan özel değişimler vasıtasıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını iletmeye çalışır. Kamu diplomasisi bu gayrete paralel olarak ve onunla işbirliği halinde çalışır" ¹⁷

Kamu diplomasisi, klasik diplomasi metotlarından farklılaşmaktadır. Klasik diplomaside ilişkiler devletten devlete yürütülürken; kamu diplomasinin hedefi devletlerin yanında halklara da hitap edebilmektir. Kamu diplomasisinin temel amacı bir hükümetin başka bir devletin halkı ve aydınlarına etki ederek politik avantaj sağlamasıdır.¹⁸ Hedef ülkedeki insanların kendi hükümetlerinin iç ve dış politikalarını kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştiren ülke lehine değiştirmesi ve bu amaçla çevre yaratarak kamuoyu oluşmasıdır.¹⁹ Kamu diplomasisinde ana hedefin diğer ülkelerin kamuoylarına ve halklarına; daha evvelden belirlenmiş dış politika hedeflerine uygun hareket ederek etkilemek gaye edinilmektedir.

Devlet dışındaki kamu diplomasisi aktörleri; sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yurt dışındaki okullar, öğrenciler gençler, gazeteciler, akademisyenler, kanaat önderleri, aydınlar, iş adamları, diaspora kuruluşları ve temsilcileri, düşünce merkezleri, çevre örgütleri, insan hakları örgütleri, eğitim örgütleri gibi sivil toplum kuruluşları, lobiler, birlik ve dernekler şeklinde sıralanabilir. ²⁰

Sivil toplum kuruluşları kamu diplomasisi çalışmalarında özel bir yere sahiptir. Devlet kuruluşları dışında kendini yönlendirebilen belirli bir hedef doğrultusunda bir araya gelen toplulukları ifade eden sivil toplum demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür,

¹⁷ **Leonard, Mark, Stead Catherine ve Conrad Smewing** (2002) 'Public Diplomacy' London, The Foreign Policy Center, s. 1

¹⁸ **Potter, Evan H.** 'Canada and New Public Diplomacy' Netherlands Institute of International Relations, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf, s.3, s.e.t. 14.11.2018

¹⁹ **Szondi, Gyorgy** (2008) 'Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences' Netherlands Institute of International Relations, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081022_pap_in_dip_nation_branding.pdf, s.7, s.e.t. 17.11.2018

²⁰ **Ekşi** (2014) s. 87

sanat, politika, çevre, insan hakları, iş gibi çok çeşitli hedeflerle bir araya gelerek oluşturulabilir. Dernek, vakıf, platform, ilişki ağı, meslek örgütleri gibi çeşitli formatlarda örgütlenmenin gerçekleşmesiyle sivil toplum kuruluşu oluşturulabilir. Sivil toplum kuruluşları uluslararası alanda devlet dışı örgütler olarak literatüre girmiştir. Küreselleşme ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının önemi artmış ve uluslararası bir aktör olarak görülmeye başlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının uluslararası ilişkilerin bir aktör ve özne konumuna yükselmesiyle uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesinin önü açılmıştır. Sadece devlet temsilcileri ve diplomatların tekelinde bulunan diplomasi sivil toplum kuruluşlarının gelişmesiyle çok seslilik ortamı sağlanmış ve bu tekel kırılmıştır.²¹ Kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesinde sivil topluma toplumun sürecin içerisinde yer alması son derece önemlidir. Kamu diplomasisinde tanımında yer alan esas hedefin toplumlar olduğu ve klasik diplomasideki dikey ilişkilerin yatay ilişkilere devşirmesiyle oluşmasıdır. Kamu diplomasisi çalışmaları tek başına devlete bağlı kuruluşlar tarafından yürütülmesi kamu diplomasisinin temel mantığına aykırı olacaktır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları kamu diplomasisi çalışmalarının en önemli destekleyicilerinden ve öznelerindendir.

Kamu diplomasisinde iletişim faktörü; kavramın açıklanmasında önemli bir etkidir. Tuch bu faktörü şu şekilde açıklamıştır:

"Hükümetin, ulusun fikirleri ve idealleri, kurumları ve kültürü, ulusal amaç ve mevcut politikalarına karşı anlayış geliştirmek üzere hükümetlerin yabancı halklarla iletişim kurma süreci"²² şeklinde bir tanımla ile kamu diplomasisi kavramını iletişim temeline oturtmaktadır. İletişim temelinde bir ülkenin kendisi hakkında doğru imajı yakalaması için çeşitli bilgileri yayması gerekmektedir. Riggins bu konuyu "Kamu diplomasisi açıkça bir devletin kendi hedeflerine ulaşabilmek amacıyla yapılandırılmış doğru bilgiyi yayma çalışmalarıdır."²³

Kamu diplomasisi haber yönetimi, stratejik iletişim ve ilişki inşa etme şeklinde üç boyutta açıklanmaktadır. Haber yönetimi, günlük konularda tıpkı geleneksel diplomasi gibi anlık, saatlik ve günlük bilgilendirme faaliyetlerini içerir. Stratejik iletişim; mesajların belirlenmesi ve bu mesajların planlı bir şekilde iletilmesini ifade eden süreç olarak görülmektedir. İlişki inşa etme ise haber yönetimi ve stratejik iletişimden farklı olarak

²¹ Ekşi (2014) s. 75

²² Tuch, Hans N. (1993) 'Communication with The World: U.S. Public Diplomacy Overseas' 2. Baskı, St. Martin's Press, New York, s.3

²³ Riggins, Jim 'A Strategic Assessment of Public Diplomacy', <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a444104.pdf> s. 4, s.e.t. 01.12.2018

uzun zamanlı hedeflere odaklanır. Yabancı ülkelerle değişim programları, eğitim çalışmaları, konferanslar gibi yollarla sanal ve gerçek ağlar meydana getirmeyi amaçlar.²⁴

Kamu diplomasisinin politik/askeri, iktisadi ve kültürel amaçları gerçekleştirmek için kamu diplomasisinin üç boyutunu şu şekilde karakterize etmiştir:

1. Haberlere, stratejik hedeflerle örtüşecek şekilde tepki vermek (Tepkisel – saat ve gün)
2. Temel mesajları pekiştirmek ve algıları etkilemek için tasarlanan etkinlikler ve organizasyonlar aracılığıyla bir haber gündemi oluşturma (Temkinli – haftalar ve aylar)
3. Değerlerimizin ve varlıklarımızın tanınmasını sağlamak ve diğer ülkeleri öğrenme hedefiyle başka ülkelerle uzun süreli ilişkiler inşa etmek (İlişki inşa etme – yıllar)²⁵

Kamu diplomasisinin boyutlarında zaman algısı kısa, orta ve uzun vadeli olduğu görülmektedir. Burada; ilişki inşa etme boyutu; haber verme ve stratejik iletişim boyutundan ayrılmaktadır. İlişki inşa etme diğer iki boyuta göre daha maliyetli olsa da kamu diplomasisi faaliyetlerinde en önemli sonuçlar bu boyutta gerçekleşir. Toplumların yüz yüze iletişim kurmasıyla gerçekleşebilecek ilişki inşa etme, uzun yıllara yayılır. Kamu diplomasisi araçları, aktörleri ve uygulamalarının koordineli bir şekilde yönetilerek hedef toplumlara verilecek mesajın sağlıklı olmasını ve doğru zemine oturmasını sağlar. İnşa edilen ilişkilerle ülkenin imajına olumlu katkı sağlanır ve ülke markalanmasına yardımcı olur. Eğitimden kültüre geniş bir sahada işbirliği ve güven zemininde inşa edilecek ilişkiler kamu diplomasisi politikalarının kalıcı olmasını sağlar. Bu açıdan ilişki inşa etme kamu diplomasisinin faaliyetlerinin en önemli alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta kamu diplomasisinin asli gayesinin münasebet inşa etmek olduğu ifade edilmektedir.²⁶

Bu bağlamda kamu diplomasisini faaliyetlerini doğru oluşturmak ve ilişkiyi inşa etmek için önce diğer ülkeleri ve toplumları tanımak gerekmektedir. Kamu diplomasisinde aktörün kendisini ve politikalarını anlatması için iletişime geçilmek istenilen toplumların

²⁴ Leonard/Stead/Conrad (2002) s. 8 ve Nye (2004) s. 107-110

²⁵ Leonard/Stead/Conrad (2002) s.11-12

²⁶ Leonard/Stead/Conrad (2002) s.8

kültürünü, tarihini, psikolojisini ve dilini bilmek gerekmektedir.²⁷ İnşa edilecek ilişki karşı tarafı doğru tanınmadığı müddetçe doğru bir zeminde iletişim kurulamayacaktır. Kamu diplomasisi toplumların davranış şekillerinden kültürlerine düşünce biçimlerinden toplumsal yapılarına kadar geniş bir bilgi birikimine sahip olunması gerekmektedir.²⁸ Hedef ülkede kamuoyu oluşturmak için o ülke ve halkıyla ilgili elde edilen bilgiler anlamlı bir bütün haline getirilmelidir. Ancak bu sayede toplumlarla doğru iletişim kurulabilir, ilişki geliştirilebilir ve kamu diplomasisi adımları doğru atılabilir.

Diplomasinin dönüşümü ile birlikte pek çok unsur kamu diplomasisinin ifade ettiği muhtevayı besler ve geliştirir. Eğitim, sanat, film, şiir, edebiyat, müzik, mimari, gibi çok farklı unsurlar kamu diplomasisini besleyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir.²⁹ Bu unsurların çeşitliliğini hedef kitlenin de çok çeşitli olması sonucunu doğurmaktadır. Klasik diplomaside tek aktör devletken kamu diplomasisinde hem devlet hem de devlet dışı aktörlerdir.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleşmesi başka halklarla iletişime geçilmesi ve ilişki inşa edilmesi için çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sancar bu araçları; geleneksel medya (gazeteler, radyo istasyonları, televizyon istasyonları, sinema, yayınlar), yeni medya, uluslararası etkinlikler (spor etkinlikleri ve kültüre sanat etkinlikleri), reklam, ünlü kullanımı, uluslararası yayıncılık ve ulusal markalar şeklinde sıralamıştır.³⁰ Geleneksel medya unsurları ile direkt olarak toplumlara istenilen mesajlar iletilmekte ve bu kamu diplomasinin en önemli basamaklıklarından birini oluşturmaktadır. Yeni medya ise internet ve sosyal medya aracılığıyla kamu diplomasisi oluşturulmasını sağlamaktadır. Günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla yeni medyanın önemi giderek artmakta ve devletler yeni medya parametrelerine uygun kamu diplomasisi stratejileri oluşturmaktadır. Uluslararası etkinliklerle ülkeler imajlarına olumlu katkı yapmak için çalışmakta ve halklarla direkt temas ederek kamu diplomasisi çalışmaları yürütmektedir. Reklam çalışmaları kamu diplomasisi faaliyetlerini desteklemek amacıyla mesaj verme kaygısıyla

²⁷ **Malone, Gifford** (1988) 'Political Advocacy and Cultural Communications: Organising the Nation's Public Diplomacy' 1. Baskı, University Press of America, s. 12

²⁸ **Akçadağ, Emine**, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, 'Dünyada ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi', <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf> s. 6, s.e.t. 12.12.2018

²⁹ **Kalın, İbrahim** (2010), Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 'Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi' <http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> s.e.t.13.02.2015

³⁰ **Sancar, Gaye Aslı** (2012) 'Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler' 1.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.185-222

yapılmaktadır. Tek başına reklam yapmak yeterli olmamakta kamu diplomasisi politikalarına entegre edilerek yapılmaktadır. Ülkelerin ünlü simalarının kamu diplomasisi çalışmalarına imaj merkezli dahil edilmesi ve bu sayede kamu diplomasisi çalışmalarına ünlü kullanımı yoluyla katkı sağlanması kast edilmektedir. Uluslararası yayıncılık yoluyla hükümetin desteklediği ve sponsor yayıncılık faaliyetlerinin uluslararası mesajların yayılmasını sağlamaktadır. Markalar ise çoğunlukla devlet dışı aktörler tarafından oluşturulan markaların devletlerin imajına ve bilinirliğine katkı yapması ve kamu diplomasisi hedeflerine uygun olarak kullanılmasını ifade eder.

Kamu diplomasisinin sağlıklı yürütülmesi, hedeflere ulaşılabilmesi için bir koordinasyon dahilinde yürütmesi için bazı tekniklerden yararlanılması gerekmektedir. Cull, kamu diplomasisi tekniklerini altı başlık halinde sıralamıştır. Bunlar dinleme, müdafaa, kültürel diplomasi, mübadele diplomasisi, milletlerarası yayıncılık ve psikolojik mücadeledir.³¹

Bu tasnifin önemli iki başlığı dinleme ve müdafaadır. Dinleme, kamu diplomasisi çalışmaları uygulayan ya da uygulayacak olan aktörün, hedef kitle ile ilgili bilgi toplaması, onlar hakkında sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılarını inceleyerek kamu diplomasisi çalışmalarını buna göre belirlemesini ifade eder. Bu bilgilere TV, gazete, kitap gibi kaynaklarla ya da yüz yüze iletişimlerle erişilir. En önemli bilgi kaynakları arasında kamuoyu araştırmaları gelmektedir. İkinci teknik ise müdafaadır. Müdafaa, kamu diplomasisi aktörünün kendisini ilgilendiren sosyal ve politik konularla ilgili kendi görüşünü ifade etmesi, yabancı halkların zihninde yerleşmek maksadıyla bilgilendirmeler yapmasıdır. Müdafaa daha çok "enformasyon" temelinde bir kamu diplomasisi tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok kamu diplomasisi boyutlarının haber yönetimi ve stratejik iletişim boyutlarıyla ilgilidir.

Kamu diplomasisi, daha evvel kapalı kapılar ardında yürütülen diplomasinin, 20.yüzyılda değişim göstermesine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Diplomaside aktör sayısının artması, sivil toplumun dünya siyasetine entegre olması, uluslararası örgütlerin önem kazanması, küreselleşmenin etkisini göstermesi, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve nihayet internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşması diplomasinin görünür bir hal almasına sebep olmuştur. Kamu diplomasisinin bu değişimlerle birlikte uluslararası

³¹ Cull, Nicholas J. (2009) 'Public Diplomacy: Lessons from the Past' Los Angeles, Figueroa Press, s.10

gündeme girmiş ve artık devletlerin dış politikada önem verdikleri konular arasına girmiştir.

1.3.Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi teriminin ilk çıktığı zamanlardan günümüze kadar olan sürede küresel sistemde büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimle birlikte kamu diplomasisi kavramının içeriği, amaç, yöntem ve kapsamında değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişimi açıklamak adına kavram geleneksel ve yeni kamu diplomasisi olarak sınıflandırma ihtiyacı doğmuştur. Kamu diplomasisi terimi ilk ortaya atıldığında Soğuk Savaş dönemi hakim olduğu için, terimin gelişimi dönemin şartlarına göre olmuştur ancak Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte değişen uluslararası ortam kavramın yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca iletişim teknolojilerinin değişimi, dönüşümü ve gelişimi de bu yeniden tanımlama da etkili bir unsur olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde kamu diplomasisi; daha çok propagandaya dayalı, tek yönlü iletişimin esas alındığı bir yöntemdir. Bu dönemde kamu diplomasisinin temel amacı iki kutuplu dünya sisteminin siyasi kamplaşma ortamında, ideolojik temelli yürütülmüştür. Taraflar liberal değerle ve komünist anlayışı yaygınlaştırmak ve diğer ideolojinin etkisini kırmak adına kamu diplomasisini kullanmıştır. Dolayısıyla kamu diplomasisi bu dönemde daha çok propagandaya ve algı yönetimine dayalı şekilde yürütülmüştür.

Yeni kamu diplomasisi; uluslararası ilişkilerde, iletişim teknolojilerinin gelişimi ve siyasal hayattaki değişimlere bağlı olarak gelişmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından yeniden şekillenen uluslararası düzenle birlikte kamu diplomasisi önem kazanmıştır. Özellikle iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni aktörler, diplomasi paradigmasında önemli değişimler yaratmıştır. Bu değişen paradigma ile kamu diplomasisinin devletler bir lüks değil uygulanması gereken bir çalışma sahası haline almıştır. Artık kamu diplomasisi zengin fakir, küçük büyük demeden tüm ülkelerin kullanması gereken zorunlu bir diplomasi metodu haline gelmiştir.³²

³² **Hemery, John** 'Training for Public Diplomacy: an Evolutionary Perspective': Melissen Jan(ed) (2005), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, Palgrave Macmillan, s.198-200

Geleneksel ve yeni kamu diplomasisi şeklinde yapılan ayrımlar, kavramın içeriğine yapılan atıfları ve uygulamada bazı değişimleri açıklamaktadır. Cull, eski ve yeni kamu diplomasisi arasındaki bu değişimleri yedi maddede açıklamıştır. Bunlar;

- 1) Uluslararası aktörler giderek geleneksel uygulamaların haricine çıkmakta ve bu sahada daha çok sivil toplum kuruluşları (NGOs) öne çıkmaktadır.
- 2) Dünya kamuoyuyla iletişim kurabilmek için bu aktörler tarafından kurulan mekanizmalar yeni, gerçek zamanlı, küresel teknolojiler istikametinde yol almaktadır. (Özellikle internet)
- 3) Bu yeni teknolojiler, yerli ve uluslararası haber çevreleri arasında önceden mevcut olan katı çizgileri muğlaklaştırmaktadır.
- 4) Propagandanın eski teknolojileri yerine kamu diplomasisi, bir taraftan pazarlamadan gelen mekan markalaştırması ve milli markalaşma, diğer tarafta ağ iletişimi teorisinde gelişen konseptlerden gittikçe artan bir seviyede daha çok faydalanmaktadır.
- 5) İtibar ve uluslararası imaj dili olarak yeni kamu diplomasisi terminolojisi yumuşak güç ve markalaşmadan söz edilmesine yol açmıştır.
- 6) Belki de en mühimi yeni kamu diplomasisi, Soğuk Savaş döneminin aktörden insana iletişimden bir kopuş ve kolaylaştırıcı rolü oynayan uluslararası aktörler ile birlikte müteakıl aydınlanma için insandan insana yeni bir ilişkiye vurgunun gelişiminden bahsetmektedir.

7) Bu modelde yukarıdan aşağıya dağılımın üzerindeki eski ehemmiyet gölgede bırakılmakta ve yeni kamu diplomasisinin asıl misyonu ilişki inşa etmek olarak formüle edilmektedir. İlişkilerin sadece aktör ile yabancı muhatap arasında olması gerekmez. Ancak iki dinleyici arasındaki yabancından diğerine ilişkide aktör iletişimini kolaylaştırmak istiyorsa ona faydalı olabilir. Ayrıca bu modelde uluslararası ilişkileri idare etme gayesi sabit kalmaktadır.³³

³³ Cull (2009) s.12-13

Tablo 1: Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisi Karşılaştırması³⁴

Dominant Hususiyetler	Eski Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
1)Milletlerarası aktörler	Devlet	Devlet ve devlet harici
2)Mecralar	Kısa dalga radyosu Yazılı basın	Uydu İnternet Gerçek zamanlı haberler Mobil telefonlar
3)Medya vasıtası	Yerli ve milletlerarası haber çevreleri arasında net çizgi	Yerli ve milletlerarası haber çevrelerinin muğlaklaşması
4) Yaklaşım kaynağı	Politik tarafgirlik ve propaganda teorisi	Şirket markalaşması ve ağ teorisi
5) Terminoloji	"Milletlerarası imaj" "İtibar"	"Yumuşak Güç" "Milli Markalaşma
6) Rolün yapısı	Yukarıdan aşağıya, aktörlerden yabancı ülke halklarına	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılmış
7) Rolün vasfı	Hedeflenen mesajlaşma	Münasebet tesis etme
8) Nihai amaç	Uluslararası çevrenin idaresi	Milletlerarası zeminin idaresi

Cull ayrıntılı oluşturduğu tabloda milletler arası münasebetler, mecralar, medya vasıtası, yaklaşım kaynağı, terminoloji, rolün yapısı, rolün vasfı ve nihai hedefler çerçevesinde eski ve yeni kamu diplomasisinin karşılaştırmasını yapmış ve ikisi arasında önemli farklılıklara işaret etmiştir. Ancak tabloda görüleceği üzere kamu diplomasinin nihai hedefi sabit kalmıştır. Kamu diplomasisinin amacı sabit kalmak koşuluyla uygulanma biçimi, strateji geliştirme şekli, araçları değişime uğramıştır. Her ne kadar ilk çıkışından itibaren büyük değişimler geçirse de uluslararası ilişkilerde söz sahibi olmak, dış politikada hedefleri gerçekleştirmek, ulusal çıkarları korumak gibi hedefleri değişmemiştir. Sadece değişen uluslararası ortam, değişim diplomasi anlayışı gibi değişimlere göre kavramda güncellemeler yapılmıştır.

³⁴ Cull (2009) s.4

Tablo 2: Geleneksel ve 21.YY Kamu Diplomasisi Karşılaştırması³⁵

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	21. Yüzyıl Kamu Diplomasisi
Şartlar	Ülkeler arası çatışma ve gerilim	Barış
Amaçlar	Hedef ülkelerde siyasi değişim elde ederek davranışlarını değiştirmek	Siyasi ve ekonomik çıkarlara destek sağlayarak ülkeye yurtdışında olumlu bir itibar ve anlayışı bir çevre oluşturmak
Stratejiler	İkna Etme Kitleleri Yönetme	İlişki inşa etmek ve sürdürmek Halklar ile ilişki içinde olmak
İletişim Yönü	Tek yönlü iletişim (monolog)	Çift yönlü iletişim (diyalog)
Araştırma	Gerekliyorsa çok az	Kamu diplomasisi, geribildirim önemli olduğu bilimsel araştırmaya dayanır.
Mesaj İçeriği	İdeolojiler Çıkarlar Bilgi	Fikirler Değerler İşbirliği
Hedef kitleler	Hedef ülkelerdeki genel hedef kitle, Mesaj gönderenler ve mesajı alanlar	Bölümlendirilmiş, iyi tanımlanmış hedef kitle, Katılımcılar
Kanallar	Geleneksel Kitle İletişimi	Eski ve yeni iletişim, genellikle kişiselleştirilmiş
Bütçe	Hükümet tarafından sponsorluk	Kamu ve özel işbirlikleri

Szondi tarafından oluşturulan geleneksel ve 21. Yüzyıl kamu diplomasisi karşılaştırması, kamu diplomasisinin değişimini anlamak için önemli bir kaynaktır. Ülkeler

³⁵ **Gyordi, Szondi** 'Central and Eastern European Public Diplomacy': Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.)(2009) Handbook of Public Diplomacy, New York, Routledge, s.305

arası çatışma ve gerilimin hakim olduğu şartlarda uygulanan kamu diplomasi geleneksel olanı temsil etmektedir. 21. Yüzyılın getirdiği barış dönemiyle birlikte geleneksel kamu diplomasisi yerini yeni kamu diplomasisine bırakmıştır. Geleneksel kamu diplomasisinin mesaj içeriğinde Soğuk Savaş Dönemi'nin öne çıkan özelliklerinden olan ideolojik amaçları gerçekleştirmek ve çıkar sağlamak varken, 21.yüzyıl kamu diplomasisinde fikirler değerler ve işbirliği öne çıkmaktadır.

Geleneksel kamu diplomasisi kavramının ortaya çıktığı tarih ile Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından uluslararası sistemin geçirdiği dönüşüm ve 21. Yüzyılın getirdiği iletişim imkanlarından kaynaklı bir değişim geçirerek tekrar tanımlanması eski ve yeni kamu diplomasisi anlayışı ortaya çıkmıştır. Genel anlamıyla; geleneksel kamu diplomasisi daha katı prensiplere dayanmaktayken, yeni kamu diplomasisi karşılıklı iletişim, ilişki inşa etme, işbirliği yapma gibi faaliyetleri kapsar. Geleneksel kamu diplomasisinde temel aktörler devletken yeni kamu diplomasisinde devlet ve devlet dışı aktörlerdir.

1.4.Kamu Diplomasi Kavramının İlişkili Olduğu Kavramlar

Kamu diplomasisi kavramının tanımlanması ve açıklanmasında atıf yapılan birçok farklı kavram mevcuttur. Kamu diplomasisi kavramının muhtevasının karmaşık ve çok çeşitli bir süreci ifade etmesinden ötürü kavramın daha anlaşılır hale gelmesi için bazı kavramların açıklanmasının yapılması gerekmektedir. İlişkili olduğu en temel kavram ve konuları; yumuşak güç, halkla ilişkiler, liberalizm ve küreselleşme olarak ele almak mümkündür.

1.4.1.Yumuşak Güç

Kamu diplomasisi kavramının en çok etkileşimde bulunduğu kavramların arasında yumuşak güç gelmektedir. Yumuşak güç kavramı ilk olarak 1990 yılında Joseph Nye tarafından ortaya atılmıştır. Aynı isimde yazmış olduğu kitabıyla kavramın muhtevasını ve teorik çerçevesi oturtmuştur. Yumuşak güç kavramı açıklanırken ilk olarak uluslararası ilişkilerde güç nedir sorusunun cevabı aranmalıdır. Uluslararası ilişkilerde güç kavramı zamana bağlı olarak değişen bir olgu niteliğindedir, farklı teorilere göre farklı şekillerde

açıklanan karmaşık bir kavramdır.³⁶ Ancak genel tanımlar ele alındığında uluslararası ilişkilerde gücü iki ana kategoriye ayırmak mümkündür. Nye, bu iki güç tanımlamasının ilkinin askeri ve ekonomik güce dayalı caydırıcı temelli sert güç; diğerini ise cezbetmeye dayalı yumuşak güç olarak değerlendirmiştir.³⁷

Nye, yumuşak gücü şu şekilde tanımlamıştır:

“Bir ülke dünya politikasından istediği sonuçları başka ülkeler onun peşinden gitmek istediği, onun değerlerine hayran olduğu, teşkil ettiği örneğe gıpta ettiği, onun refah ve açıklık düzeyine erişmeyi arzuladığı için de alabilir. Böyle bir durumda, dünya politikasının gündemini belirlemek ve diğer ülkeleri cezbetmek, onları askeri ve ekonomik silahlarla tehdit ederek veya bunları kullanarak değişmeye zorlamak kadar önemli bir etkiye sahiptir. Bu güç veçhesine, yani istediğin bir şeyi başkalarının da istemesini sağlamaya, yumuşak güç adını veriyorum. Yumuşak güç, insanları zorlamak yerine onlarla işbirliği yapar.”³⁸

Yumuşak güç temelde başkalarının tercihlerini kendi lehine şekillendirme becerisidir.³⁹ Gücün cazibeden kaynaklanması durumunda politik sonuçlar daha hızlı ve etkin olacaktır. Sert gücün temeli askeri güce ve ekonomik güce dayanır. Askeri zor gücüyle ya da ekonomik tehditlerle bir ülke başka bir ülkeye istediğini yaptırabilir. Ancak yumuşak güç ile ortak değerlere hitap edip işbirliği sağlanırsa baskı ve tehdit temelli politikaların ötesine geçip hedeflere ulaşmaktır.⁴⁰ Davranış spektrumunda yumuşak güç kaynakları kendi yanına çekme ile birleşirken sert güç kaynakları ise emirle birleşir. Sert güç kaynaklarında baskı, yaptırımlar, ödemeler ve rüşvet bulunurken yumuşak güç kaynaklarında kurumlar, kültür, değerler ve politikalar bulunmaktadır.⁴¹

³⁶ **Özdemir, Haluk** (2008) 'Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme' Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 63, S: 3, s. 115, s.113-144

³⁷ **Nye, Joseph** (2005) 'Yumuşak Güç' 1. Baskı, Ankara, Elips Yayınları, çev. Rehyan İnan Aydın, s.14-17

³⁸ **Nye, Joseph** (2002) The Paradox of American Power, Oxford University Press, New York, s.8-9

³⁹ **Nye** (2005) s. 15

⁴⁰ **Nye** (2005) s.16

⁴¹ **Nye** (2005) s. 17

Tablo 3: Davranış Spektrumu ve En Uygun Davranışlar⁴²

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu	Zorlama İkna Etme ← ● ——— ● → (Emir)	Gündem Yaratma Cazibe ————— (Yanına Çekme)
En Uygun Kaynaklar	Baskı Ödemeler Yaptırımlar Rüşvet	Kültür Kurumlar Değerler Politikalar

Bir ülkenin yumuşak gücünün dayandığı çeşitli kaynaklar mevcuttur. Yumuşak gücü oluşturan kaynakların güçlü olması politik çıkarların elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Nye yumuşak gücün ana kaynaklarını aşağıdaki üç unsura dayandırmıştır.

1. Kültür (Başkalarına çekici geldiği yerlerde)
2. Siyasi Değerler (Yurt içi ve yurt dışında onlara göre yaşandığında)
3. Dış Politika (Meşru ve ahlaki olarak onlara otoriter görüldüğünde)⁴³

Kültür bir ülkenin toplumsal hafızasında yeri olan düşünce, davranış ve ritüeller bütünüdür. Bu noktada ülkelerin kültürleri küresel değerler içerdiğinde ve başkaları tarafından cazip bulunmasıyla politik çıkar elde edilmesi mümkündür.⁴⁴ ABD kültürel anlamda evrensel bilinirliği en yüksek ülkelerin başında gelmektedir. Amerikan kültürünün dünya sathında bulduğu karşılık onun politik çıkarlarına da hizmet etmektedir. ABD kültürünün oluşturduğu fikir ve değerlerin yaygınlığı bu ülkenin cazipliğini arttırmaktadır. Yumuşak güç kaynaklarından bir diğeri de siyasi değerlerdir. Siyasi değerler, yurt içindeki, uluslararası kuruluşlardaki ve dış politikadaki tavır diğerlerinin tercihleri üzerinde oldukça etkilidir. Diğer ülkelerin fikirlerine bu üç alandaki tutarsızlıklar ve ulusal çıkar olgusuyla ilgili dar görüşlülük yumuşak güce zarar verme potansiyeli taşımaktadır.⁴⁵ Üçüncü

⁴² Nye (2005) s.17

⁴³ Nye (2005) s.20

⁴⁴ Nye (2005) s.20

⁴⁵ Nye (2005) s.22-23

yumuşak güç kaynağı ise dış politikadır. Dış politikada, geniş çaplı ve vizyoner düşünmek; herkes için önem ifade eden, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerleri desteklemek ve dış politika bağlamında yumuşak gücü arttırma ihtimalini doğurur.⁴⁶

21.yüzyılda yaşanan teknoloji devrimiyle birlikte bilginin dağılması ve bilgiye ulaşmak çok daha kolay bir hale geldi. İletişim imkanlarının gelişmesi ve yaygınlaşması politika, ekonomi, kültür gibi birçok alanı etkilemiştir. Uluslararası ilişkiler ve diplomasi gibi alanlarda bu değişim ve dönüşümden diğer birçok alan gibi etkilenmiştir. Askeri güç, ekonomik güç ve yumuşak güç yaşanan bu bilgi devriminden çeşitli ölçülerde etkilenmektedir.⁴⁷ Küresel bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemde yumuşak gücün öneminin artacağı öngörülmektedir.⁴⁸ Karmaşık birçok süreci içinde barındıran yumuşak güç doğru kurgulanırsa önemli politik başarılar elde edilecektir.⁴⁹

Tablo 4: Güç Çeşitleri⁵⁰

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	Zorlama, caydırma, koruma	Tehdit, kuvvet	Zorlayıcı diplomasi, savaş, ittifak
Ekonomik Güç	Teşvik , zorlama	Para verme ve yatırım	Yardım, rüşvet
Yumuşak Güç	Hayranlık uyandırma, gündem yaratma	Değerler, kültür, politikalar, kurumlar	Kamu diplomasisi, iki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Yumuşak güç kavramı ile kamu diplomasisi kavramının yoğun bir etkileşimi olduğunu söylemek mümkündür. Kamu diplomasisi kavramını teorik olarak açıklayan birçok akademik metinde yumuşak güce güçlü atıflar yapıldığı görülecektir. Yumuşak gücün varlığı, kaynakların geniş olması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Kamu diplomasisi yoluyla yumuşak gücün politik bir çabaya evrilmesi gerekmektedir. Kamu

⁴⁶ Nye (2005) s. 25

⁴⁷ Nye (2005) s. 37

⁴⁸ Nye (2005) s. 37-39

⁴⁹ Nye (2005) s. 38-39

⁵⁰ Nye (2005) s. 37

diplomasisini yumuşak güç kaynaklarının diplomaside kullanılan hali olarak nitelenmesi doğru olacaktır.⁵¹

1.4.2.Halkla İlişkiler

Kamu diplomasisi özellikle uygulama anlamında halkla ilişkiler çalışmalarıyla benzer özellikler göstermektedir. Halkla ilişkilerin de net bir tanımlaması yoktur. Ancak kişi, kurum ve kuruluşların hedef kitlelerine yönelik planlı ve organizasyonlu bir şekilde yürüttüğü çalışmaların tamamı olarak genel bir şekilde tanımlanabilir.

Halkla ilişkilerde de aynı kamu diplomasisi gibi hedef kamuoyu yani halktır. Bu yönüyle halkla ilişkilerin bir boyutu olan uluslararası halkla ilişkiler kamu diplomasisiyle iç içe geçmiştir. Halkla ilişkiler yöntemleriyle uygunluğu iki kavram arasındaki ilişkiyi güçlendirir. Bu yöntem ve uygulamalar; imaj ve itibar yönetimi, kriz yönetimi, marka yönetimi şeklinde sistematize edilmiştir.⁵² Kamu diplomasisinin "devletin dış politika amaçlarına yönelik yapılan uluslararası halkla ilişkiler" şeklinde tanımlanması kamu diplomasisi ile halkla ilişkilerin arasındaki ilişkiyi açıklar niteliktedir.⁵³ 21. Yüzyılda kamu diplomasisinin kaynakların çeşitlenmesiyle iki kavram arasında ortaya çıkan kavram kargaşasının netleştirilmesi için devletin dış politika yapımında çıkarları için yaptığı uluslararası halkla ilişkiler çalışmalarının kamu diplomasisi olarak değerlendirilmesi gerektiği tezi öne sürülmüştür.⁵⁴

Kamu diplomasi çalışmalarının ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin amaç ve araçlarının benzerliği üzerine vurgular yapılarak kamu diplomasisi genel olarak halkla ilişkiler kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Yağmurlu bu amaç ve araç benzerliğini ve ilişkiyi tanımlamayı şu şekilde yapmıştır:

"Kamu diplomasisi anlayışı özellikle devletlerin diğer devletlerin vatandaşlarına yönelik gerçekleştirdiği iletişim faaliyetlerini içermektedir. İletişim teknolojileri, devletlere doğrudan tüm dünya vatandaşlarına ulaşma imkânı sağladığından, uluslararası arenada kabul görmek isteyen tüm devletler 'duygu ve düşünceleri' etkilemek amacıyla bu araçtan yararlanmak istemektedirler. Kamu

⁵¹ Ekşi (2014) s.40

⁵² Demir (2014) s.36-48

⁵³ Sancar (2012) s.113

⁵⁴ Sancar (2012) s.116

diplomasisi ülkelerin kendi politikalarını ve kültürlerini dış dünyaya aktarma çabası olarak halkla ilişkiler faaliyetleriyle örtüşmektedir."⁵⁵

Kamu diplomasisini birçok yönüyle halkla ilişkiler olarak görenlerin yanında iki kavram arasında ayrımların olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak kamu diplomasisi tek başına halkla ilişkiler kavramıyla açıklanabilecek bir konumda değildir. Teorik olarak halkla ilişkilerle kesiştiği birçok nokta olsa da bu durum kamu diplomasisini halkla ilişkilerin bir alt başlığı konumuna irca ettirmez. Kamu diplomasisi dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için başta iletişim olmak üzere pek çok yöntemi ve çalışmayı içerir bundan ötürü kamu diplomasisini halkla ilişkilere indirgemek doğru olmayacaktır.⁵⁶

Küreselleşme, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, aktörlerin çeşitlenmesi gibi etkenler kamu diplomasisi ile halkla ilişkilerin birbirine benzer nitelikte muhtevaya sahip olmasında etkili olmuştur. Bu noktada kamu diplomasisini açıklarken özellikle halkla ilişkilerle kurduğu uygulama benzerliğinin kullanılması iki kavram arasında ciddi bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Ancak kamu diplomasisini direkt olarak halkla ilişkilerin bir alt dalı olduğu ya da uluslararası halka ilişkiler şeklinde tanımlamak kamu diplomasisini tanımlamakta yeterli değildir.

1.4.3.Liberalizm

Genel anlamıyla teori, herhangi bir olguyu ya da olayı açıklamak maksatlı kullanılan düşünce yöntemidir. Uluslararası ilişkilerde de devletlerarası ilişkileri, olayları, olguları bir çerçeveye bağlı kalarak açıklayan teoriler mevcuttur. Uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimi dört büyük tartışma şeklinde tasnif edilmiştir. İlk büyük tartışma idealizm ve realizm arasında yaşanmıştır. İkinci büyük tartışma gelenekselcilik davranışçılık arasında olmuştur. Üçüncü büyük tartışma neorealizm neoliberalizm yapısalcılık arasında yaşanmıştır. Dördüncü büyük tartışma ise pozitivizm ve postpozitivizm arasında yaşanmıştır.⁵⁷

⁵⁵ Yağmur, Aşlı (2007) 'Halkla İlişkiler Yönetimi Olarak Kamu Diplomasisi' İletişim Araştırmaları Dergisi, C:5, S:1, s. 33

⁵⁶ Ekşi (2014) s.90-91

⁵⁷ Özlük, Erdem 'Uluslararası İlişkiler Disiplinin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 77-79

Kamu diplomasisini uluslararası ilişkilerin kuramsal anlamda ilişkide olduğu, kavrama teorik açıklama getirilebilecek en önemli teorinin liberalizm olduğunu söylemek mümkündür. Liberalizm, özünde özgürlük felsefesinin yattığı bir teoridir. Uluslararası ilişkiler bağlamında liberalizm temel bazı konulara dikkat çekmektedir. Öncelikle liberalizm; uluslararası ilişkileri sadece devletten devlete olan ilişkiler olarak görmemektedir. Uluslararası ilişkilerin aynı zamanda farklı ülkelerdeki insanların, sivil toplum kuruluşlarının, baskı gruplarının arasındaki ilişkiyi de içerdiğini savunmaktadır. Devlet ve toplum ekseninde aktörlerin bollaştığı, sivil toplumun önem kazandığı ve devletin tek belirleyici aktör olmadığını savunmaktadır. Uluslararası ilişkilerde temel gündem maddelerinin sadece güvenlikten ibaret olduğu tezi liberalizmde reddedilmektedir. Uluslararası ilişkilerin gündemi çeşitlidir, ekonomik ve sosyal konular dış politika, diplomasi ve devletler arası ilişkiler de önemlidir. Bu bağlamda insan hakları, enerji, çevre kirliliği gibi konular da uluslararası ilişkiler bağlamında öne çıkmaktadır. Liberalizmde, realizmin kavramsallaştırdığı alçak ve yüksek politika anlayışı reddedilmektedir.

Uluslararası ilişkilerde liberalizm teorisi ışığında kamu diplomasisi çalışmalarına bir açıklama getirmek mümkündür. Kamu diplomasisi de liberalizm gibi aktör bolluğuna dayanmaktadır. Kamu diplomasisindeki en önemli aktörlerden sivil toplumun önem kazanması liberalizmde de önemlidir. Devletin tek aktör olmadığını savunan liberalizm, tıpkı kamu diplomasisi tanımlamalarındaki gibi devletler arası ilişkilerde tek aktörün devlet olmayacağı görüşüyle paralellik göstermektedir.

1.4.4.Küreselleşme

Kamu diplomasisinin önemli ölçüde ilişkili olduğu kavramlardan biri de küreselleşmedir. Kamu diplomasinin ortaya çıkışı, geçirdiği değişim ve dönüşümler açıklanırken küreselleşmeye sıkça atıf yapılmaktadır. Küreselleşme kavramı öncelikle ekonomi ile ilgili açıklamalar yapılmak için ortaya atılmıştır. Daha sonra kavramın muhtevası genişlemiş ve birçok olay ve olguyu açıklamak için kullanılmıştır.

Keyman küreselleşmeyi ülkeler arası ekonomi, siyaset, kültür alanındaki karşılıklı yaygınlaşması, derinleşmesi ve hızlanması süreci olarak görmektedir. Burada yaygınlaşma, dünyanın herhangi bir yerinde gelişen bir olayın başka ülkelerinde gündemine girmesi ve etki yaratması olarak görmüştür. Derinleşme, yaygınlaşmanın ardından ortaya çıkan

etkilerin güçlü bir şekilde hissedilmesi ve yaşanmasıdır. Hızlanma ise yaygınlaşma ve derinleşmenin doğurduğu sonuçların çok daha hızlı bir şekilde yaşanması anlamını taşımaktadır.⁵⁸

Küreselleşme uluslararası ilişkiler bakımından da oldukça önemli bir olgudur. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ivme kazanan küreselleşme kavramı sınırların eski önemini yitirmesine sebep olmuş, ticari ilişkileri arttırmış, iletişim teknolojisinin gelişimiyle toplumların birbiriyle daha kolay iletişime geçmesini sağlamıştır. Ticari ilişkilerin artmasıyla karşılıklı bağımlılıklar artmıştır. İnternet ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla küreselleşme daha fazla hissedilmektedir. Küreselleşme ile ülkeler karşılıklı işbirliği yapmalarına zorlamıştır. Aktör bolluğuna yol açarak, uluslararası örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve devlet altı örgütlerin önemi artmıştır.⁵⁹

Bu tanımlamalardan ve yorumlardan anlaşılacağı üzere kamu diplomasisi ile küreselleşmenin bir parçası olarak görmek mümkündür. Küreselleşme açıklanırken aktörlerin bollaşması, uluslararası örgütlerin önem kazanması, toplumlararası ilişkilerin gelişmesi, sivil toplumun önem kazanmasına sebep olması bakımından kamu diplomasisi ile sıkı bir ilişkisi vardır. Değişen ve dönüşen diplomasiyi açıklarken de sıkça atıf yapılan küreselleşme kamu diplomasisini ortaya çıkması ve kamu diplomasisinin yeniden tanımlanmasında önemli bir kavramdır.

1.5.Kamu Diplomasisi Türleri ve Yürütüldüğü Alanları

Kamu diplomasisi çalışmalarında çok çeşitli unsurlar ve türler kullanılarak politika üretilmektedir. Birçok unsur kamu diplomasinin muhtevasına girmektedir. Tezin içeriğini de göz önünde bulundurarak genel bir tasnif yapıldığında kamu diplomasisi türleri ve uygulanma alanları yedi ana başlık altında toplanmıştır.

1.5.1.Kültür Diplomasisi

Kültür diplomasisi ya da kültürel diplomasi; kamu diplomasisi türleri arasında en çok bilinen yöntemlerdendir. Kültür; 'Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan

⁵⁸ **Keyman, Fuat** 'Küreselleşme' Sorunları' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 337

⁵⁹ **Keyman** (2014) s. 338

bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü'⁶⁰ olarak geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Kültür gibi çok geniş tanımlı bir kavramın diploması gibi yine çok geniş çaplı tanımları olan bir kavram parantezine alınmasıyla ortaya oldukça geniş bir kavramsal arka plan çıkmaktadır.

Kültürel Diploması Enstitüsü tarafından "...Kültürel diploması; fikirlerin, değerlerin, geleneklerin ve kültürlerin veya kimliğin diğer yönlerini temel alan ve kullanan eylemler bütünüdür. Kültürel diploması kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum tarafından uygulanabilir."⁶¹ şeklinde tanımlanmıştır. Cumming ise "karşılıklı anlayışı güçlendirmek için devletler ve onların halkları arasında fikirlerin, bilginin, sanatın ve kültürün diğer yönlerinin paylaşımı" olarak tanımlamıştır.⁶²

Kültürel diploması bir ülkenin kültür unsurlarını sınırlarının dışına tanıtmaktır. Kültürel diploması bir ülkenin sinemadan mimariye müzikten edebiyata kadar geniş bir alandaki üretimlerinin tanıtılması, kültür zemininde bu üretimleri kullanarak politik kazanımlara katkı yapmasıdır. Özellikle kültür ve sanat faaliyetleri ülkeler için kültürel diploması uygulamaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Kültürel olarak birbirine yakınlaşabilmiş taraflar arasındaki politik ilişkilerin daha kolay olacağı düşüncesi kültürel diplomasının temelini oluşturur. Böylelikle bir devletin başka bir devlete dair politik hedeflerini gerçekleştirme ihtimali artar.⁶³ Hedef kitleye nasıl temsil edilmek istediğini saptayarak bu temsil perspektifinde algılatmak amacı güder.⁶⁴

Kültürel diplomasının bir diğer tarafı da bir ülkenin imajına katkı sağlamasıdır.⁶⁵ Uluslararası ortamdaki imaja katkı sağlar. İmaj başkasının zihnindeki temsil olarak düşünüldüğünde önemli bir noktada yer almaktadır. Aynı zamanda ülkenin itibara ve itibar yönetimine de katkı sağlar. İlişki inşa etmek için karşılıklı değişimleri içerir. Bu

⁶⁰ "Kültür", Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR s.e.t. 03.01.2019

⁶¹ What is Cultural Diplomacy?, Institute for Cultural Diplomacy, http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy s.e.t. 03.01.2019

⁶² Cumming, Milton C., Americans for the Arts, 'Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, Center for Arts and Culture', <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>, s.1, s.e.t. 03.01.2019

⁶³ Sönmezoğlu, Faruk (2000) 'Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi' 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 362

⁶⁴ Szondi (2009) s. 302

⁶⁵ Mazıcı, Emel Tanyeri ve Kodal, Tarık (2015) 'Kültürel Diploması Aracılığıyla Ülke İmajı: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Perspektifinden Bir Araştırma' Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 8, S: 39, s. 966 s. 965-974

perspektiften kültürel diplomasi iletişim kurarak ilişki inşa eden; imaj ve itibar adına önemli faaliyetler bütünü olarak da yorumlanabilir.

Aslında kültürün diplomasinin bir parçası olarak kullanılması yeni bir olay değildir. Tarihsel olarak kültürün bir diplomasi aracı olarak kullanılması oldukça eskiye dayanır.⁶⁶ Ancak İkinci Dünya Savaşının ardından oluşan uluslararası ortamda, sürdürülebilir ilişkileri tesis etmek adına çalışmalar yapılmış ve bu arayışın sonunda ortaya UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı) çıkmıştır. UNESCO'nun kurulması ile birlikte dış politikada kültürel diplomasi kullanımını dolaşıma girmiştir.⁶⁷ UNESCO'nun temel hedefi siyasi ve ekonomik çalışmaların ötesinde eğitim kültür ve bilim yoluyla ülkelerarası ilişkileri geliştirerek barışa ve güvenliğe katkı sunmaktır.⁶⁸ Bu noktada UNESCO'nun kurulma gayesi ile kültürel diplomasi kavramının muhtevası örtüşmektedir. Soğuk Savaş döneminde ise propagandaya dayalı kültürel diplomasi faaliyetleri oldukça yoğun yaşanmıştır. Soğuk Savaşın bitmesinin ardından değişen uluslararası ilişkiler ortamındaki değişim kültürel diplomasinin önemini arttırmış, bu tarihten itibaren küresel düzeyde diplomasinin ve kamu diplomasinin önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Dil kültürel diplomasinin en önemli unsurlarındandır. Bir ülkenin dilini yaygınlaştırması ve başka halklar tarafından öğrenilmesini sağlaması bir devletin etki gücünü göstermektedir. Dil yoluyla daha kolay iletişim kurulabilir ve diğer kültürel diplomasi unsurlarının etkisi artırılabilir. Bu noktada kavram açıklanırken bahsedilen kültürel üretimlerin etkisi dilin yaygınlaşmasıyla daha da artacaktır. Bu noktada dil ve dil ile ilgili çalışmalar kültürel diplomasinin temellerindendir.

Kültür diplomasisi alanında dünyada birçok önemli örnek mevcuttur. Özellikle son dönemlerde dünyada giderek sayıları artan kültür kurumları vasıtasıyla ülkeler kültürel diplomasi faaliyetlerini sürdürmektedir. Yurt dışındaki kültür kurumlarına çok ciddi yatırımlar yapılmakta; bu kurumlar vasıtasıyla ülkeler kendi kültürlerini uluslararasılaştırmaktadır. Bu bakımdan öncelikle Avrupa ülkeleri tarihsel olarak başta

⁶⁶ **Bound, Kristen, Briggs, Rachel, Holden, John, Jones, Samuel** (2007) Cultural Diplomacy, 1. Baskı, London, Demos, s. 20-21

⁶⁷ **Purtaş, Fırat** (2013) 'Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi' Akademik Bakış, C: 7, S:13, s.3

⁶⁸ Introducing UNESCO, What we are? <http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/introducing-unesco/> , s.e.t. 30.12.2018

olmak üzere ABD, Çin, Japonya gibi ülkeler kültürel diplomasi faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ülkeler kültürel diplomalarını daha çok başka ülkelerde kurduğu kültür merkezleri üzerinden yürütmektedir. Fransa'nın Alliance Française, İngiltere'nin British Council, Almanya'nın Goethe Institut, İspanya'nın Instituto Cervantes , Çin'in Konfüçyus Enstitüleri, Japonya'nın Japon Vakfı gibi kurumlar vasıtasıyla kültürel diplomasiyi yürütür.

Tanımlama açısından kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi iç içe geçmiş geçmiştir. Kavram açıklanırken birçok ortak payda bulunmaktadır. Tanımlardaki benzerliğe rağmen kültür diplomasisi diplomasi kamu diplomasisinin bir alt dalı bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir.⁶⁹

1.5.2.Eğitim Diplomasisi

Eğitim diplomasisi kültür diplomasinin bir alt dalı olarak değerlendirilse de çalışmadaki önemi göz önüne alınarak ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Eğitim diplomasisinden kasıt bir ülkenin başka ülke vatandaşlarını eğitim amacıyla kabul etmesi ve yine eğitim amacıyla başka ülkelere göndermesidir.

Kamu diplomasisinde eğitim, dış politikada hedefleri gerçekleştirmek amacıyla kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesi marifetiyle ülkenin imajına olumlu katkı sağlamasını ifade eder.⁷⁰ Değişim programları ile halkların birbiri hakları arasındaki önyargıların kırılır.⁷¹ Kültürel ve akademik değişim programları diyalog ve alternatif fikirleri içermesi bakımından iki yönlü kamu diplomasisi açısından makuldür.⁷² Değişim programları vasıtası ile ülkelerin bireyler düzeyinde karşılıklı etkileşimi mümkün kılar. Misafir öğrenci, ev sahibi ülkenin akademisyenleri başta olmak üzere halkla irtibata geçer. Yine aynı şekilde ev sahibi ülkenin uluslararası öğrencilerle teması karşılıklı etkileşime katkı yapar. Birbirleriyle muhatap olan ev sahibi ve vatandaşlar kamu diplomasisinin en önemli vurgusu olan ilişki inşa etme süreci başlamış olur. Değişim programlarının kültürel

⁶⁹ Ekşi (2014) s.132

⁷⁰ Lima Jr, Antonio F. de (2007) "The Role of International Educational Exchanges in Public Diplomacy", Place Branding and Public Diplomacy, Vol.3, s. 239-241

⁷¹ Lima Jr (2007) s.239

⁷² Finn, Helena Kane, Public Diplomacy Effective Strategies for the FutureThe Importance of Cultural and Academic Exchange (full transcript), The Washington Institute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/public-diplomacy-effective-strategies-for-the-future-the-importance-of-cult> , s.e.t. 18.01.2019

diplomasinin önemli unsurlarından olan dil ile iletişimi de mümkün kılar. Ortak çalışmaların yapılmasına vesile ve işbirliği olanaklarının sınırlarını genişletir.

ABD kamu diplomasisinde eğitim çok önemli bir yer kaplamaktadır. Nye ABD'nin yumuşak güç kaynakları arasında eğitimi çok önemli bir noktaya koyarak, seçkin sınıflar arasında gerçekleştirilen kültürel ilişkilerden doğan yumuşak gücün ABD politik hedeflerine katkı sunduğunu ifade etmiştir.⁷³ ABD eğitim diplomasinin en önemli sacayağı ise Fullbright'tır. Fullbright programı eğitim ve kültür değişimi vasıtasıyla ülkelerarası ortak bir anlayış geliştirmesi adına İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlatılmıştır.⁷⁴ Bu hedeflerle kurulmuş ülkelerle işbirliği yaparak program genişletilmiş ve etkisi artmıştır. ABD kültür diplomasinin en önemli faaliyeti olarak görülen Fullbright'ın ABD'nin diğer kültürel diplomasisi çalışmalarına örnek olması gerektiği savunulmuştur.⁷⁵

1.5.3. Medya Diplomasisi

Kamu diplomasisi açıklanırken en çok vurgu medya ve enformasyon alanlarına yapılmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişimi ve özellikle internetin yaygınlaşmasıyla medya ve enformasyon kanalları önemini arttırmıştır. Kamu diplomasinin iletişime yaptığı vurgu göz önüne alındığında medya ve enformasyon bazlı çalışmalar hayati bir önem taşımaktadır.

Bir aktör dış kamuoyunun dikkatini çekmek, kendi görüşlerini ifade etmek, olgu ve olaylar karşısında tutumunu yansıtmak ve olası durumlarda kendini savunmak adına medya diplomasisi yürütmektedir. Aynı zamanda bir ülkenin dış ülkelerde tanıtılması bağlamında uluslararası medya oldukça önemlidir. Kitleli iletişim araçları vasıtasıyla algı oluşturulması ve nihayet aktörün hedef ülke üzerinde olumlu bir imaj oluşturarak politikaya yansıtmasıdır. İletişim araçları vasıtasıyla medya ve enformasyon diplomasisi uygulanarak kamu diplomasisinin hedefleri gerçekleştirilmektedir.

Medya diplomasisinin önemi şu şekilde açıklanmıştır:

⁷³ Nye (2005) s.50-51

⁷⁴ Hakkında, Fulbright, <http://fulbright.org.tr/posts/21/Fulbright-Program%C4%B1-Hakk%C4%B1nda>, s.e.t 18.01.2019

⁷⁵ Snow, Nancy (2009) 'Valuing Exchange of Persons in Public Diplomacy': Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.) 'Handbook of Public Diplomacy' New York, Routledge, s.237-238

"Üstün iletişim teknolojisine sahip uluslar, küresel enformasyon akışında ve uluslararası imajlarının inşa edilmesinde daha etkili olacaktır. Her ulus ulusal basını kontrol edip kendi ulusal amacını içsel olarak inşa edebilirken sadece küresel medya avantajına sahip ülkeler uluslararası imajlarını paylaşma şansına sahip olacaktır. Bu durumda bir ulusun küresel gücü sahip olduğu etkili bir medya diplomasisinden doğacaktır." ⁷⁶

Kamu diplomasisi faaliyetlerini ve ülkenin yumuşak güç kaynaklarının dış dünyaya anlatılmasında medya en büyük araçtır. Enformasyon faaliyetleriyle bir ülkenin tarihi, kültürü, sanatı, fikirleri, siyasi değerleri ve dış politikalarının anlatılır. ⁷⁷ İletişim araçlarının tamamı medya diplomasisinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Gazete, internet, TV, dergi gibi vasıtalarla medya diplomasisi yürütülmektedir. Yaygınlaşan sosyal medya ile ülkeler imaj ve prestijlerini yürütmek bakımından ve medya diplomasisinin bir gerekliliği olarak da sosyal medya ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Dünyada medya diplomasisi çok aktif bir biçimde kullanılmaktadır. İngiltere'nin medya diplomasisinin en önemli kurumlarından biri BBC'dir. Almanya'nın ise medya diplomasisinde en önemli ayağını DW oluşturmaktadır. ABD'nin ise medya diplomasisinde New York Times, Voice of America önemli bir yer tutmaktadır. Al Jazeera International ise Katar'ın en önemli medya diplomasisi aktörüdür. Bunların yanında dijitalleşmenin getirdiği yeni araçlar ile medya diplomasisi ya da dijital diplomasi uygulamaları da son dönemde oldukça önem kazanmıştır. ⁷⁸

1.5.4. Yurttaş Diplomasisi

Kamu diplomasisi kavramı tanımlanırken ilişki inşa etmeye oldukça sık bir şekilde atıf yapılmaktadır. İnşa edilecek ya da edilen ilişki insanlar üzerinden gitmekte ve birebir ilişki kurma anlamını taşımaktadır. Yurttaş-vatandaş diplomasisinde vurgu; bireylerin bir ülkenin kamu diplomasisi hedeflerine katkıda bulunmasıdır. Vatandaşların çok çeşitli vasıtalarla başka ülkenin vatandaşlarıyla birebir iletişime geçebilmektedir. Bu iletişim vesileleriyle oluşturulan ilişkiler kamu diplomasisi hedeflerini etkilemektedir.

⁷⁶ **Sancar (2012)** s. 447 aktaran Bosah Ebo, "Media Diplomacy and Foreign Policy: Toward a Theoretical Framework", Abbas Malek (Ed), New Media & Foreign Relations, 2.b., Ablex Publishing Corporation, New Jersey, 1998, s.44

⁷⁷ **Ekşi (2014)** s.112

⁷⁸ **Yücel, Gökhan (2016)** 'Dijital Diplomasi', TRT Akademi, cilt.1, sayı.2, s. 748-760

Vatandaş diplomasisi oldukça geniş bir ifade biçimi olarak düşünen Mueller, her bir vatandaşın kendisini yurttaş diplomatı olarak algılaması gerektiği fikrini ortaya atmıştır.⁷⁹ Ona göre bir üniversite sınıfında yabancı bir öğrencinin yanında oturan öğrenci, sınır ötesinde yarışan bir atlet, başka ülkede sahne alan Rock yıldızı, resmi karşılama için seçilen kişilerin, deniz aşırı iş mümessili gibi kişileri yurttaş diplomasisi yürüten birer yurttaş diplomatı olarak görmektedir.

Yurttaş diplomasisini Türkçe "kültür elçiliği" olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Sivil bireylerin kültür elçisi olarak bir ülkenin imajını yansıtarak halktan halka iletişimi mümkün kılmaktadır. Vatandaş diplomasisi yahut kültür elçiliği misyonunu uluslararası sanatçılar, ödüllü edebiyatçılar, ünlüler, iş adamları, çok uluslu şirketlerin CEO'ları, turist ve kültür rehberleri, gazeteciler, bilim adamları ve akademisyenler, hükümetler arası örgüt başkanları, yurt dışında görev yapan öğretmenler, yurt dışında okuyan öğrenciler, yurt dışında yaşayan vatandaşlar gibi kişiler üstlenebilir.⁸⁰

Kamu diplomasisinde yurttaş diplomasisi tasnifi içerisine girebilecek bir topluluk da diasporalardır. Diaspora; doğduğu ya da kendini kültürel olarak ait hissettiği ortak bağları ve hedeflere olan toprakların dışında yaşayan kişilere ve kitlelere verilen isimlerdir. Bu topluluklar başka ülkelerde kültür elçiliği misyonunu üstlenmeleri durumunda büyük etkiler doğurmaktadır. Diasporanın, ülkenin imajına katkı sunma, yüz yüze iletişime geçme, bir ülkenin hikayesini başka ülke halkları tarafından bilinir kılınmasını sağlamak gibi çalışmalar yapması mümkündür. Başka ülkenin diline ve kültürüne entegre olmuş, siyasal ortamı tanıyan toplulukların varlığına yatırım yapmak kamu diplomasisi ve vatandaş diplomasisi bakımından önemlidir. Bu bakımdan diaspora ile iletişime geçmek, onların problemlerine çözüm bulmak, bilinçlenmesini sağlamak, sosyal ve siyasal katılımları için sivil toplum kuruluşları inşa etmelerine katkı sunmak kamu diplomasisine katkı yapmaktadır.

1.5.5. Dini Diplomasi

Din toplumların davranışlarını ve sosyolojisini önemli ölçüde etkilemektedir. Dış politikada da aynı şekilde büyük oranda etkileyebilme potansiyeli mevcuttur. Tarih

⁷⁹ **Mueller, Sherry** 'The Nexus of Public Diplomacy and Citizen Diplomacy' : Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.) 'Handbook of Public Diplomacy' New York, Routledge, s. 106 101-107

⁸⁰ **Ekşi** (2014) s.136-137

boyunca dinin dış politika ve diplomasiyi etkilediği bir gerçektir. Bir güç potansiyeli olarak algılanan din kimi zaman savaşları başlatan bir sebep olmuş kimi zaman da barışı sağlayan bir etken olarak karşımıza çıkmıştır.

Kamu diplomasisinde dini diplomasi inançlara saygı bağlamında çatışmaları sonlandırmayı hedeflemektedir.⁸¹ Ekşi, kamu diplomasisi perspektifinde dini diplomasi kavramsal çerçevesini şu şekilde açıklamıştır: "Kamu diplomasisinde, dini diplomasi dini, diplomaside bir araç olarak kullanmayı değil, dini topluluklarla iletişim ve ilişki kurulması ve onlara yönelik program ve faaliyetleri içermelidir. Kamu diplomasisinde dini diplomasi ile dini topluluklar arasındaki önyargıların kırılması ve dinler arası hoşgörü ortamının inşa edilmesine yönelik program ve faaliyetler yürütülebilir."⁸²

Dini diplomasi, toplumlarla iletişime geçmeyi kolaylaştıran bir unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Aynı dine mensup kişilerin dünyaya bakış açılarının da benzer olmasından hareketler kişiler ve kitleler arası iletişimin daha rahat sağlanması söz konusu olacaktır. Daha da özele girildiğinde aynı dinin aynı mezhebine dahil toplumlar ve devletlerin iletişimini kolaylaştırması bakımından özel dini diplomasi uygulamaları dikkat çekmektedir.

ABD dini diplomasi kavramına 11 Eylül saldırılarının ardından ciddi önem atfederek çeşitli politikalar üretmeye çalışmıştır. Müslümanların ABD'den neden nefret ettiğine anlamak ve bu imajı yıkmak için kamu diplomasisi çalışmaları başlatılmıştır. Çin ise Budistler üzerinden bir dini diplomasi uygulamıştır. Burada mezhep bağlamında bir yumuşak güç kaynağı oluşturma ve kamu diplomasisi çalışmaları yapma bağlamında İran Şiilik söylemi üzerinden Orta Doğu'da ve İslam coğrafyasında dini diplomasi örneği sergilemektedir.⁸³

1.5.6. İnsani Diplomasi ve Dış Yardımlar

İnsani diplomasi; savunmasız insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla çalışmaların yürütüldüğü, devletlerin, STK'ların, bireylerin, özel sektörün içinde

⁸¹ Sancar (2012) s.179

⁸² Ekşi (2014) s.136

⁸³ Yegin, Abdullah (2015) SETA, 'İran'ın Yumuşak Gücü', SETA Analiz, Sayı:118, 2015, s. 13-14

bulunduğu çok yönlü bir alan olarak ifade edilmektedir.⁸⁴ Afetler, savaşlar, çatışmalar, salgın, kıtlık gibi süreçlerin doğurduğu mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla devreye giren aktörlerin insani diplomasi aktörü olduğunu söylemek mümkündür.

İnsani diplomasi kavramı beraberinde bir takım tartışmaları getirmiştir. Yapılan yardımların diplomasi gibi çıkar odaklı bir kavramla birlikte anılmasıyla çelişkili bir durum olduğu üzerine tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar ile insani diplomasi Hazel Smith tarafından oksimoron, sağduyu ve ehveni şer şeklinde üç farklı başlık altında formüle edilmiştir.⁸⁵ Oksimoron yaklaşımı insani yardım yürütenlerle diplomatları tamamen ayırmaktadır. Bu yaklaşımda diplomasi yürütenlerin temel amacının çıkar olduğu yardım yapanların ise sadece acıları dindirmek için faaliyette bulunurlar.⁸⁶ Sağduyu yaklaşımında insani yardım yapan aktörleri müzakerede bulunabilirler. Bu yaklaşımda insani diplomasi kavramına sert bir karşı duruş yoktur. Esas üzerinde durulan konu müzakere süreçlerinden en verimli sonuçların nasıl çıkartılacağıdır.⁸⁷ Ehveni şer ise gerekli görülen durumlarda diplomatik görüşmeler ve müzakerelerin meşru görülmesi ve bazı durumlarda insani yardımların siyasallaşabileceğinin kabul edilmesidir.⁸⁸

Dış yardımlar insani yardımdan daha geniş bir anlamı ve süreci ifade etmektedir. 1. ve 2. Dünya Savaşlarından sonra ortaya çıkan birçok devlet kalkınma hamleleri yapma kapasitesinden yoksun bir görünüm çizmişler. Özellikle sistemi oturmuş küresel aktörler bu ülkelere çeşitli metotlarla yardımda bulunmuşlardır. Küreselleşme ile birlikte de dış yardımlar önemini arttırmış ve uluslararası ilişkilerde önemli bir konu halini almıştır. Literatürde dış yardımlar; "Bir ülke veya uluslararası bir kuruluş tarafından, başka bir ülkeye veya uluslararası kuruluşa, iktisadi ve sosyal kalkınmayı teşvik, demokrasi ve insan haklarında iyileştirme, sosyal eşitlik, acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılama vb. amaçlarla verilen bağışlar, krediler ve borçlar" şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁹

⁸⁴Humanitarian Diplomacy, <https://www.diplomacy.edu/courses/humanitarian> s.e.t. 23.07.2019

⁸⁵ **Smith**, Hazel (2007) "Humanitarian diplomacy: Theory and Practice", Minear, Smith (ed.), Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft, United Nations University Press, s. 38-41.

⁸⁶ **Smith**, Hazel (2007), ss.38-39

⁸⁷ **Smith**, Hazel (2007), ss. 39-40

⁸⁸ **Smith**, Hazel (2007), ss.40-41

⁸⁹ **Arslan**, Erdal, **Kiper** Kerem (2015) 'Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır?' Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi, S:34, s.9

Dış yardımların üç ana amacı şu şekilde sıralanmaktadır.

- Maddi refahı; ekonomik büyümeyle, kamusal altyapının iyileştirilmesiyle ve temel sosyal hizmetlerle arttırmak,
- Hukuku ve ekonomiyi geliştirmek, demokratik ve dürüst sorumluluğa sahip kurumlarda iyi yönetimi özendirmek ve aynı zamanda bunun için sivil ve siyasi hakları iyileştirmek,
- Olumsuz çevresel koşulların gelişimini tersine çevirmektir.⁹⁰

Dış yardımlar ve insani diplomasi çalışmaları kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak güç açısından bir katma değerdir. Bu çalışmaları dış politikayı destekleyici bir unsur olmakta halkalar arasında yakınlaşma için bir köprü kurmaktadır. Böylelikle yardım yapan ülkenin imajına katkı sunarak kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikalarının bir unsuru haline gelmektedir. Aynı zamanda ülkelerin uluslararası görünürlüklerini arttırmakta ve ülkelere prestij sağlamaktadır.⁹¹

1.5.7. Ekonomi Diplomasisi ve Ticari İlişkiler

Bir ülkenin imajına katkı sağlayan unsurların başında o ülkenin ekonomik kapasitesi gelmektedir. Ticari ilişkilerin yoğunluğu ve kapsamı, dış politikaya da yansıyan önemli bir konudur. Ancak tek başına ekonomik gücün kamu diplomasisine ve yumuşak güce direkt bir etkisi söz konusu değildir. Ekonomik güç bir zor kullanma ve yaptırım uygulama olarak kullanıldığında yumuşak gücün zıttı yani sert güç olarak görülmektedir.⁹² Ancak ekonomik güç sadece sert güç unsuru olarak değerlendirilmemektedir. Ekonomik açıdan güçlü olan, yüksek kapasiteli ülkeler diğer devletler nezdinde itibarlı bir konuma yükselerek cazibesine katkı sunabilir.⁹³ Yeri geldiğinde ekonomik kapasite yumuşak güç unsuru olarak kabul edilmektedir.⁹⁴ Buradan hareketle ekonomik güç, bir yaptırım unsuru olarak kullanılmadığında bir ülkenin yumuşak gücüne ve kamu diplomasisine katkı sağlayan bir faktördür.

⁹⁰ **Sogge**, David (2002) 'Give and Take: What's the Matter with Foreign Aid', Nova Scotia, Fernwood Publishing, s.7-8

⁹¹ **Ekşi** (2014) s.150

⁹² **Nye** (2004) s. 14

⁹³ **Sandıklı**, Atilla 'Yumuşak Güç Savaşları', <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-201409106guvenlik-11.pdf>, s.190, s.e.t. 18.07.2019

⁹⁴ **Yapıcı**, Utku (2015) 'Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?', Uluslararası İlişkiler Dergisi, C:12, S:47, s.9

Uluslararası alanda bir ülkeye ait markaların dolaşımı ve uluslararası şirketlere sahip olunması da bir ülkenin imajına katkı sağlayan unsurlardandır. Uluslararası markalar özellikle küreselleşme ile birlikte devletlerin başka bir yüzü olmuş, bir ülkenin kimliğinin başka bir ülkenin tüketicilerine ve dolayısıyla halkına yansıtan misyon üstlenerek imaja katkı sağlar hale gelmiştir.⁹⁵ Özellikle ABD'nin markaları ABD kültürünün ve imajının bir destekleyici olmuştur.⁹⁶ Böylelikle ABD markalar vasıtasıyla kamu diplomasisi çalışmalarına yeni bir mekanizma eklemiştir.

Kurulan ticari ilişkilerle hedef ülkeyle olan ilişkiler geliştirilmektedir. Bunun yanında özellikle iş adamları vasıtasıyla ikili ilişkiler geliştirilmekte ve sürdürülmektedir. Bu noktada öncelikle ticari ilişkilerin bir yansıması olarak yurttaş diplomasisi mekanizması kurulmaktadır. Başka bir ülkede ticari faaliyette bulunan vatandaşlar diğer ülke toplumlarıyla direkt temasa geçmekte ve halktan halka bir ilişki şekli yürütülmektedir. Böylelikle ilişkiler pekiştirilmekte halklar arası ilişki kurulmakta ve kamu diplomasisinin ana hedefi olarak görülen münasebet inşa etme sürecine katkı sunmaktadır.

⁹⁵ Leonard/Stead/Conrad (2002) s. 8

⁹⁶ Sancar (2012) s.219

II. BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE TÜRKİYE'NİN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

2.1. Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün önderliğinde yapılan yoğun mücadeleler sonrası 1923 yılında kurulmuştur. Yeni kurulan devletin iç politikada ana gündemi modernleşme ve inkılapların tam manasıyla içselleştirilmesi üzerine olmuştur. Dış politikada ise ilk etapta Lozan Antlaşması'ndan kalma problemlerin çözümüne odaklanılmıştır. Musul sorunu, Boğazlar sorunu, Yunanistan ile gerçekleştirilen nüfus mübadelesi gibi konular Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk dış politikasının temel meseleleri olarak görülmüş ve bu problemlere çözüm getirme amacıyla politika üretilmiştir. 1930'lu yılların başlarında bu problemlerin büyük oranda çözüme kavuşturulmasıyla dış politika yeni bir düzleme oturmuştur. 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye olan Türkiye, daha Batı yanlısı bir politika izlemiş ve uluslararası alanda daha aktif bir tutum sergilemiştir. Balkan Antantı ve Bağdat Paktı gibi girişimlere öncü olarak bölgesel çalışmalara da önem vermiştir. Uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde büyük tartışmalara sebep olan Boğazlar Sorunu çözüme kavuşmuştur. Atatürk'ün meşhur "Yurtta Barış Cihanda Barış" söylemi özellikle 1930'lu yıllarda dış politikanın temel ilkesi olarak görülmektedir.

1930'lu yıllar dünyada büyük çalkantıların yaşandığı bir dönemdir. Büyük devletlerin arasında yaşanan gerilimler, ekonomik sıkıntılar ve Birinci Dünya Savaşı'ndan kalan problemlerin kronikleşmesi gibi etkenlerden ötürü 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Bu savaş milyonlarca sivilin ölmesine, açlık ve sefaletin yaygınlaşmasına ve sınırların değişmesine sebep olmuştur. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na aktif olarak katılmamış ve özellikle savaşın dışında kalmaya yönelik bir politika izlemiştir. Savaşın taraflarından Türkiye'nin tarafsızlığını bozmasına yönelik büyük baskılar gelse de savaş boyunca diplomasi kanalları kullanılarak aktif tarafsızlık mantığıyla savaşın dışında kalınmıştır.⁹⁷

⁹⁷ Aydın, Mustafa, 'Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler', Baskın Oran (Editör) (2012) Türk Dış Politikası Cilt 2: 1980-2001, 17. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 475

İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde oluşan yeni düzen uluslararası sisteme köklü değişiklikler getirmiştir. Savaşın ardından dünya ABD ve SSCB'nin başını çektiği iki kutba ayrılmıştır. ABD ve Batı ülkeleri NATO'ya dahil olmuş ve kurumsal olarak Batı Bloku ülkelerini NATO temsil etmiştir. Diğer kutup olan Sovyetler Birliği ise Varşova Paktı'nı kurarak Doğu Bloku ülkelerinin temsilini sağlamıştır. Türkiye bu dönemde NATO bünyesinde Batı'ya eklenmek istemiş ancak ilk girişimler sonuçsuz kalmıştır. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti NATO'ya ve Batı Bloku'na eklenmek adına girişimlerde bulunmuş ve Kore'ye asker göndererek bu isteğini sonuca çevirmiştir. Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Sovyetlere olan komşuluğu da göz önüne alınarak 1952 yılında NATO üyeliğine kabul edilmiştir. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti liberal politikaları ve demokrasiye olan vurgusuyla Batı değerlerini benimsemiş ve dış politikayı ABD ve Batı merkezli bir biçimde belirlemiştir. Ancak ABD'nin politikaları sonucu iktidarının son dönemlerinde SSCB ile ilişkiler geliştirerek alternatif arayışlara yönelmiştir.⁹⁸ Bugünkü karşılığı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik için resmi girişimde bulunulmuştur. 1959 yılında başlayan görüşmeler, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nın imzalanmasıyla resmi bir zemine oturmuştur. Böylelikle Türkiye'nin AB'ye ve Avrupa değerlerine entegrasyonu çalışmaları resmen başlamıştır.⁹⁹

ABD ve Batı merkezli dış politika üretiminde, yaşanan gelişmeler ve olaylara bağlı olarak sapmalar da yaşanmıştır. Özellikle 1960'lı yılların başında Kıbrıs'ta yaşanan gerilimlerle birlikte, Türkiye daha bağımsız ve çok taraflı dış politika anlayışını benimsemiştir. Kıbrıs konusunda ABD ve Batı, Türkiye'nin taleplerine ters bir tutum izlemiş ve bu dönemde alternatif dış politika arayışlarına girilmiştir. 1964 Johnson Mektubu ile bu arayış Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne yönlendirmiş ve bu dönemde ABD ile ilişkiler son derece problemlili bir görünüm arz etmiştir.¹⁰⁰ Yine bu dönemde alternatif bir alan olarak İslam ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. 1967 yılında yaşanan Arap – İsrail savaşında İsrail aleyhine bir tutum sergilenmiş ve bu savaşın akabinde 1969 yılında kurulan İslam Konferans Örgütü'ne üye olunmuştur. Ayrıca 1973 yılında yaşanan Petrol

⁹⁸ **Göktepe, Cihat ve Seydi, Süleyman** (2015) 'Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası', Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S:72, 206-217

⁹⁹ **Uysal, Ceren** (2001) 'Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler', Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S:1, s.141-142

¹⁰⁰ **Saynur Derman, Giray ve Kurban, Vefa** (2016) 'Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi Ve ABD-SSCB İle İlişkiler', Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, S: 33, s.459 - 475

Krizi'nde Türkiye Arap ülkeleri ile işbirliği çerçevesinde ilişkilerini geliştirmeye gayret etmiştir.¹⁰¹ Böylelikle ticari ve iktisadi bağlamda da bağımsız politikalara yönelinmiştir.

Soğuk Savaş Dönemi'nde Türk dış politikasının en önemli gündem maddesi Kıbrıs konusu olmuştur. 1974 yılında diplomatik yollarla çözüme kavuşturulamayan sorunu bitirmek için daha evvel imzalanan antlaşmalar gereği garantörlük hakkı kullanılmış ve Ada'ya müdahale edilmiştir. ABD ve Batı'nın tutumundan ve özellikle Yunanistan'ın politikalarından ötürü, müdahale çare olarak görülmüştür. Bu müdahale ile Türkiye hem Kıbrıslı Türkleri can ve mallarına gelecek zararlardan korumuş hem de bu dönemde özellikle ABD ile¹⁰² en sert ayrılığı yaşamıştır.

Soğuk Savaş döneminin ilk döneminde ABD ve Batı merkezli, daha çok statükoculuk olarak nitelendirilen anlayış dış politikaya hakimdir. Ancak daha sonra yani 1960'lı yıllardan itibaren gelişen olaylardan ötürü bu anlayıştan kopmalar yaşanmış ve alternatif arayışlarına başvurulmuştur. Sovyetler Birliği ve İslam ülkeleri ile ilişkiler geliştirilerek çok boyutlu bir dış politika anlayışı çerçevesinde bir dış politika benimsenmiştir. Özellikle 1970'li yılların ortalarından sonra iç politikadaki gergin ve kaotik ortam Türkiye'nin dış politikadan çok iç politikadaki sorunlara odaklanması sonucunu doğurmuştur.

12 Eylül'den sonra ilk yapılan seçimde Turgut Özal'ın önderliğinde Anavatan Partisi iktidara gelmiştir. 1993 yılında Özal'ın ölümüne kadar olan süreç genel olarak Özal dönemi olarak nitelendirilmiştir. Özal'ın iktidara gelmesiyle birlikte hem iç politikada hem dış politikada önemli değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Özal'ın liberalleşmeye verdiği önem ve dünyaya entegre olma fikri politikaya yön vermiştir.

Özal döneminde Türk dış politikası alışılan çerçevenin dışına çıkmıştır. Daha evvel Türk dış politikasının statükocu anlayışının hüküm sürdüğü döneme güçlü bir eleştiri getirilmiştir. Özal bu eleştiriye: "Dışişlerine göre politika tespit edilirken önce etrafı gözlemek gerekiyor. Herkes ne yapıyorsa onun ortalamasını almak en başarılı sayılıyor. Herkesin peşinden gitmek akıllı olmak zannediliyor. İsmet İnönü'nün devrinden kalan korkunç temenni, bizim Dışişlerimizin hâkim çizgisi... Atatürk, şartlar elverdiğinde

¹⁰¹ **Köktaş, Rumeysa** (2018) 'Türkiye'nin Ortadoğu'daki Bölgesel Örgütlerle İlişkileri: İİT, KİK, D-8, Arap Ligi ve ECO', Bilgi Dergisi, C:22, S:2, s.47-48

¹⁰² **Balcı, Ali** (2013) 'Türkiye Dış Politikası', 1. Baskı, İstanbul, Etkileşim Yayınları, s.141

Hatay'ı alıyor. Boğazlar rejimini Montrö'de değiştiriyor. İtalya'ya ve Almanya'ya karşı, İngiltere'nin, Fransa'nın yanında yer alıyor... Şimdi herkes Atatürkçülükten bahseder., Atatürk'ü göklere çıkartır... Ama bürokrasi bütün çizgisiyle İnönü çizgisindedir. Atatürk çizgisinde asla değildir. İsmet İnönü bir nevi Osmanlı Paşasıdır. Atatürk ise statükoyu değiştirmeye çalışan bir reformcudur hep. Askeri, sivil, hariciyesi, dâhiliyesi ile Türk bürokrasisi Atatürk'ün değil, İsmet İnönü'nün çizgisindedir. Dış politikada ve Körfez Krizi'nde bu tutumu devam ettirdiğiniz takdirde, hem zelil duruma düşeceksiniz, hem ondan sonra da hiçbir yaptığınız fedakarlığın karşılığını alamayacaksınız..."¹⁰³ ifadeleriyle dile getirmiştir.

Özal dış politikayı bir yandan çok yönlü bir zemine oturtmaya çalışırken diğer yandan Orta Doğu, Balkanlar ve Orta Asya gibi Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının bulunduğu coğrafyalarla ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Diğer taraftan Batı ülkeleri ile ilişkiler önemsenmiş, özellikle AB merkezinde çalışmalar yapılmış hatta bu dönemde tam üyelik başvurusu yapılmıştır. Yine aynı şekilde ABD ile yoğun temaslarda bulunulmuştur. Eleştirdiği çekingen dış politika tarzının Türkiye için bir kayıp olduğunu düşünmüş, geleceğe yön vermek için dış politikada aktifliği savunmuştur. Olayların dışında kalmamak için özellikle bölgesel konularda yeri geldiğinde risk alabilen bir dış politikayı benimsemiştir.¹⁰⁴

Özal'ın dış politikaya getirdiği önemli açılımlardan biri de ekonomiyi dış politika odaklı düşündürmektir. Öteden beri liberal değerleri savunan Özal, dünyada söz sahibi olmanın ekonomik güçle doğru orantılı olduğunu düşünerek ekonomi merkezli önemli dış politika faaliyetleri yürütmüştür. Özellikle Türk iş adamlarının önünün açılarak ihracata yönlendirilmesi için yoğun çaba harcamıştır.¹⁰⁵

Özal dönemi dış politikasında dil, din, kültür, tarih gibi konular, dış politikada söylem ve eylem düzeyinde dış politika süreçlerine eklemlenmiştir. Balkanlar, Orta Asya,

¹⁰³ **Barlas, Mehmet** (2001) 'Turgut Özal'ın Anıları', 1.Baskı, İstanbul, Birey Yayıncılık, s.121.

¹⁰⁴ **Barlas, Mehmet** (2001) s.125-131

¹⁰⁵ **İzmirli, Resul, Gökbnar, Ramazan ve Özer, Buğra** 'Dönüşümcü Bir Lider Olarak Turgut Özal', Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 42, s.247-248.

Kafkasya, Orta Doğu gibi bölgelerle kurulan ilişkiler bu konulara verilen önemin bir yansımasıdır.¹⁰⁶

Genel anlamda Özal dönemi Türk dış politikası, aktif, çok taraflı, liberal, kimliklerin ön plana çıktığı, ekonomiye önem veren, alternatif geliştiren bir anlayışla yönetilmiştir.¹⁰⁷ Özal'ın dış politikaya getirdiği yeni arayışlar Türk dış politikasına kalıcı izler bırakmıştır. Kendisinden sonraki dönemlerde, özellikle Ak Parti iktidarı döneminde Özal döneminin dış politika anlayışı devam ettirilmiştir. Kimliklerin öne çıktığı, ekonomi merkezli dış politikaya önem verildiği, çok taraflı ve aktif tutumun Ak Parti döneminde de devam ettiği görülmektedir. Bu bakımdan Özal'ın dış politikaya getirdiği yenilikler sadece kendi dönemi için değil kendisinden sonraki dönem için de önemlidir.

Bu dönem aynı zamanda küresel sistemde de önemli değişikliklerin yaşandığı bir zaman dilimidir. Soğuk Savaş'ın yumuşama evresine geçmesi, ittifakların yeniden değerlendirildiği dünyada liberal bir havanın esmesiyle küresel düzeyde farklılaşan bir politik zemin oluşmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'nin bu yıllarda yaşadığı değişim ve dönüşüm dünyadan bağımsız değerlendirilmemelidir.

Turgut Özal'ın ölümünün ardından istikrarlı sayılabilecek bir dönem geride kalmıştır. 2002 yılına kadar koalisyon hükümetleriyle yönetilen Türkiye, iç politikadaki gelişmelerin yoğunluğundan ötürü etkin bir dış politika yürütememiştir. Sürekli değişen hükümetler, kısa bir süre içerisinde dokuz kez değişen dış işleri bakanı, dış politikada da etkin olma kapasitesini düşürmüştür.

Bu dönemde özellikle terör örgütü PKK'nın eylemleri artmış, iç ve dış politikada güvenlik merkezli anlayış öne çıkmıştır. Suriye ve Irak ile ilişkiler PKK'ya yardım etmelerinden ötürü gerilmiştir. PKK ile bağlantılı olarak Ermenistan ve Yunanistan ile de problemler yaşanmıştır. Ayrıca Yunanistan ile savaşın eşiğine geline Kardak Krizi de bu dönemde yaşanmıştır. 1990'lı yıllar arasında Uluslararası alanda da pek çok gelişme yaşanmıştır. Bosna Krizi, Dağlık Karabağ olayları, Rus-Çeçen Savaşı gibi bölgesel ve küresel etkisi büyük sorunlar baş göstermiştir. İsmail Cem'in dış politikada etkin aktör

¹⁰⁶ Kösebalaban, Hasan (2014) 'Türk Dış Politikası' 1. Baskı, İstanbul, Bigbank Yayınları, s.241.

¹⁰⁷ Ataman, Muhittin (2003) 'Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış', Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 5, S: 2, s.51-60.

olmasına kadar yaşanan bu gelişmeler güvenlik merkezli dış politika yapımına sebep olan etkenlerdendir. Koalisyon hükümetleri döneminde askeri yönetim hem iç politikada hem dış politikada baskın bir pozisyonadadır. Dolayısıyla bu dönemde yapılan dış politika çalışmaları askeri bakış açısıyla ele alınmaktadır.¹⁰⁸

Her ne kadar askerler dış politikada etkin olsa da Necmettin Erbakan'ın başbakan olduğu dönemde İslam ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmiştir. Dış politikada alternatif yaratmaya ve İslam çatısı altında toplanan ülkeler ile siyasi, iktisadi ve kültürel işbirlikleri yapılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁹ Erbakan'ın başbakanlığı döneminde Türkiye'nin önderliğinde sekiz İslam ülkesi bir araya gelerek D-8'i kurulmuştur. D-8 dış politikada İslam ülkelerine olan ilgi ve bu ilginin politikaya geçirilmesi bağlamında önemlidir.

Koalisyon hükümetleri döneminde dış politika anlamında en istikrarlı sayılabilecek yıllar İsmail Cem'in dış işleri bakanlığına atanmasıyla sağlanmıştır. İsmail Cem dış politikada oldukça aktif bir portre çizmiştir. Dış politikayı çok yönlü biçimde harekete geçirmiş; siyasi, iktisadi ve kültürel, bölgesel ve küresel bir güç olma hedefiyle hareket etmiştir. Türkiye'nin tarihi mirasını ve bulunduğu konumu dış politika açısından önemli bir değer olarak görmüştür. Osmanlı ve Türk tarihi birikimini, İslam ülkesi olmasını, aynı zamanda bir Avrupa ülkesi olmasını pozitif etki olarak değerlendirerek çok taraflı ilişkiler geliştirmiştir.¹¹⁰

2002 yılında iktidara gelen Ak Parti, hem iç hem dış politikada iddialı söylemlerle icraatlarına başlamıştır. Bugüne kadar kesintisiz bir şekilde iktidarda Ak Parti dış politikada daima proaktif bir tutum sergilemeye çalışmıştır. Ak Parti dönemi dış politikasında Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde Ak Parti kadroları dış politikayı öncelermişlerdir. Ak Parti döneminde dış işleri bakanları aktif tutumları ile dış politikada öne çıkmışlardır.

Düzen kurucu rol ve proaktif dış politika Ak Parti'nin dış politikada sıkça vurgu yaptığı söylemlerdir. Bu zihniyet, dış politikada başkalarının inşa ettiği küresel ve bölgesel düzene uymaktan ziyade Türkiye'nin kendi vizyonu çerçevesinde düzen tesisinin kurulması

¹⁰⁸ Balcı, Ali (2013) s.207-230

¹⁰⁹ Özyanık, Seçil (2005), 'Refahyol Hükümetinin Dış Politikası' (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, s.41-55

¹¹⁰ Altun, Altun (2010) 'İsmail Cem: Hayatı, Eserleri ve Dış Politika Anlayışı' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.68-91

ve olaylara refleks vermekten ziyade proaktif bir tutum sergileyerek dış politikaya yön vermek şeklinde formüle edilmektedir.¹¹¹ Ak Parti dış politikasında tüm aktörlerle iletişim halinde çok boyutlu tutum dış politikanın temel ilkeleri arasında yer almıştır.¹¹²

Ak Parti iktidara geldiği ilk günlerden itibaren küresel gelişmelerin de etkisiyle önemli dış politika olaylarıyla karşılaşmıştır. 11 Eylül sonrası ABD'nin Irak ile girdiği savaşta tam manasıyla bir zaferle çıkması için kuzeyden bir cephe daha açılması için talepte bulunmuş ama meclisteki tezkere oylamasında çıkan olumsuz sonuçla istediğini alamamıştır. Bu durum uzunca bir süre Türkiye-ABD ilişkilerinin negatif seyretmesine sebep olmuştur.¹¹³ Daha sonraki süreçlerde ABD ile ilişkilerin iyileştiği dönemler olsa da Suriye meselesi gibi problemlerden ötürü kopma noktasına geldiği zamanlar da yaşanmıştır.

İktidara geldikten sonra AB ile ilişkilerini hep geliştirmeye çalışan Ak Parti özellikle tam üyelik adına ilk yıllarında oldukça önemli çalışmalar yapmıştır. AB uyum süreci bağlamında siyasi, ekonomik ve idari reformlar yapmıştır. Ancak 2005 yılına gelindiğinde AB ile ilişkilerde problemler ortaya çıkmış ve muğlak ifadelerle Türkiye'nin üyeliği ciddi bir zemine oturmamıştır. Her ne kadar bu dönemden sonra AB ile ilişkilerde bir düşüş yaşansa da AB'ye tam üyelik ve entegrasyon fikri tamamen rafa kaldırılmamıştır.¹¹⁴

Ak Parti döneminde Orta Doğu, Balkanlar ve Afrika'nın çok önemli bir yeri olduğunu vurgulamak yanlış olmayacaktır. Ak Parti'nin özellikle vurguladığı Osmanlı mirası kavramsallaştırmasının da politik bir yansıması olan bu bölgelerle ilişkiler hiç olmadığı kadar geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu tarih mirası ile politika üretmenin gerekliliği, politika yapıcılar tarafından sık sık vurgulanmış ve bu coğrafyalar Türk dış politikasının odağını oluşturmuştur.¹¹⁵ Ak Parti dış politikada tarih ve kültür ekseninde dış politika çalışmalarını önemsemektedir. Özellikle Osmanlı mirasına değer atfetmekte,

¹¹¹ **Telatar, Gökhan** (2015) 'Ak Parti'nin Düzen Kurucu Dış Politika Söylemi Ve Ortadoğu', Alternatif Politika, C:7, S:3, s.493-496

¹¹² **Davutoğlu, Ahmet** (2008) 'Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment 2007', Insight Turkey, C:10, S:1, s.s.77-96 ss.83

¹¹³ **Babacan, Abdurrahman** (2018) 'Ak Parti Dönemi İlk Küresel Karşılaşma: 1 Mart 2003 Tezkeresi', Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S:51, s.32

¹¹⁴ **Metkin, Kısmet** (2017) "Algı Ve Yanılgı: AB Normları, Türkiye'nin Üyeliği Ve Ak Parti'nin Rolü", Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, S: 25, s.25-31

¹¹⁵ **Sanberk, Özdem** (2010) 'Türk Dış Politikasının Bölgeselleşmesi', BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-201404086trbolgesel.pdf> s.5-6, s.e.t. 11.11.2018

Osmanlı bakiyesi olan ülkelerle ortak tarih ve kültür çerçevesinde ilişki geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Ak Parti döneminde aktif dış politika anlayışı ritmik diplomasi olarak formüle edilmiş¹¹⁶ ve bu vurgunun somut yansımaları olmuştur. Örneğin 2009-2010 yıllarında BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiştir. Bu dönemde hem bölgesel hem küresel anlamda önemli adımlar atılmıştır. Hem üyelik bağlamında hem de diğer çalışmalar bağlamında söz konusu yıllar Türk dış politikası oldukça aktif bir görünüm oluşturmuştur.

Ak Parti döneminde dış politikanın odak coğrafyası her ne kadar Orta Doğu, Balkanlar ve Afrika'ya olsa da, bu dönemde dünyanın tüm coğrafyaları ile ilişkiler geliştirilmeye gayret etmiştir. Uzak Doğu'dan Latin Amerika'ya kadar dış politika yürütmüştür.¹¹⁷ Uzak coğrafyalarla iletişime geçilmiş ve buralara olan ilginin gereği, birçok yeni büyükelçilik açılmıştır.

Ak Parti döneminde dış politikaya yönelik eleştiriler "eksen kayması" şeklinde tabir edilen kavramsallaştırmadır. Eksen kayması; Türkiye'nin geleneksel ilgisinin olduğu ülkelerle, özellikle ABD ve Batı'dan ziyade Rusya, Çin, Orta Doğu, Balkan ülkeleri gibi "diğer"leriyle olan ilişkisinin gelişmesinden kaynaklanan bir söylemdir. Ancak bu durum eksen kaymasından ziyade Ak Parti'nin dış politikada kendini tanımlarken sıkça atfı yaptığı aktiflik ve inisiyatif alma zihniyetiyle de ilişkilendirilmektedir. Türkiye'nin kendine has konumu çerçevesinde farklı girişimlerde bulunmasının genel dış politika çalışmalarının bir gereği olduğu da ifade edilmektedir.¹¹⁸

Ak Parti'ye dış politikada getirilen eleştirilerin bir diğeri ise dış politikada hayaller ve gerçeklerin karıştırıldığıdır. Özellikle Arap Baharı esnasında izlenen politikalar ve Suriye konusuna yaklaşım bu görüşün argümanlarından. 2011 yılına gelindiğinde özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı hızla sarmış bu sokak hareketlerine Arap Baharı ismi verilmiştir. Otoriter rejimlere karşı oluşan toplumsal muhalefetin demokrasi talepleri dalga dalga yayılarak büyük bir coğrafyayı etkilemiştir. Ak Parti bu dönemde halklara destek olarak otoriter rejimlerin karşında yer almıştır.

¹¹⁶ Davutoğlu, Ahmet (2008) ss.83-84

¹¹⁷ Davutoğlu, Ahmet (2008) ss.97

¹¹⁸ Günday, Vahit (2016) 'Türk Dış Politikasında 2000 Sonrası Eksen Kayması Tartışmalarının Nedensel Boyutları', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:9, S: 45, s.251-253

Bu olaylar sonucunda birçok ülkede iktidar değişikliği yaşanmıştır. Ancak özellikle Suriye'de yaşananlar geri döndürülemez problemlere yol açmıştır. Suriye'de mevcut yöneticilere açıkça eleştiriler getirilmiş ve yakın zamanda iktidarın devrileceği öngörülmüştür. Bu öngörüye dayalı dış politika tavrı ilişkilerin kesilmesine sebep olmuştur. Türkiye rejimin karşında yer alarak savaştan kaçanlara sınırları açmış ve büyük bir göç akınıyla karşılaşmıştır. Beklenenin çok üstünde gelen bu göç dalgası bir dış politika sorununu iç problem haline getirmiştir. Burada gösterilen tavrın, özellikle gidecek beklentisinin bir hayal olduğunu, sahanın gerçeklerinin görülmediğini ve bu hayal gerçek dengesinin kurulamamasında ötürü Ak Parti yoğun olarak eleştirilmektedir.

2.2. Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulaması olarak görülebilecek faaliyetlerinin, Cumhuriyet'in kurulmasıyla başladığını söylemek mümkündür. Atatürk döneminde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni yurt dışında tanıtmak ve imaj yaratmak açısından çalışmalar mevcuttur. Bu dönemde yapılan çalışmaları kamu diplomasisi başlığından ziyade değişen diplomasinin gerekleri olarak nitelememiz doğru olacaktır.

Bugünkü manasıyla kamu diplomasisi faaliyetlerine örnek gösterilebilecek çalışmalar Turgut Özal döneminde başlamıştır.¹¹⁹ Soğuk Savaş döneminin sonuna denk gelen Özal dönemi olarak anılan 1983 – 1993 yılları arasındaki dönemde, uluslararası ortamda çok büyük değişimler olmuş, küreselleşme dünya siyasetini derinden etkilemiştir. Sovyetlerin dağılmasının ardından kurulan Türk Cumhuriyetleri Türk dış politikasının ana eksenine oturmuştur. Bu ana eksen sadece klasik diplomasi anlayışıyla yürümemiş, alternatif unsurlar özellikle Orta Asya politikalarında belirleyici bir hal almıştır. Bu dönemde alternatif olarak görülebilecek çalışmalar arasında TİKA'nın kurulması, Büyük Öğrenci Projesi, TRT'nin Orta Asya'ya dönük faaliyetleri, DEİK ve Türk EXİMBANK'ın kurulması gibi faaliyetler gösterilebilir.¹²⁰

Özal'ın ölümünden sonraki dönem olan koalisyon hükümetleri dönemi, kamu diplomasisi açısından kendisinden önceki dönemden daha yavaş ilerlemiştir. Ancak, inşa

¹¹⁹ Arslan, Muhammed Murat 'Kamu Diplomasisi Perspektifiyle Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikasının Analizi' Ertoşun, Erkan ve Demirbaş, Erkan (Editörler) (2015), 1. Baskı, Ankara Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, s. 225-233

¹²⁰ Arslan, Muhammed Murat (2015) s.219-238

edilen kurumlar bu dönemde varlıklarını devam ettirmiştir. Bu dönem kamu diplomasisi adına kısır bir dönem olsa da Kırgızistan Manas Üniversitesi kurularak eğitim diplomasisi yürütülmesi, TİKA'nın Başbakanlığa bağlanarak daha aktif bir hale gelmesi, bu zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemde TİKA'nın etkin faaliyetlerinden biri olarak görülebilecek "Türkoloji Projesi" 1999 yılında başlamıştır ve 2000-2001 yıllarında uygulamaya koyulmuştur. Projenin temel gayesi, yurt dışında Türkçe'nin yaygınlaştırılması, dil vasıtasıyla kültürel bir ortak zemin yakalanarak Türkçe konuşan bir kitlenin yaratılmasıdır. Bu minvalde, yurt dışındaki ilgili bölümlere destek verilmesi, eğitim merkezlerinin kurulması gibi çalışmalar projenin ana faaliyetlerini oluşturmaktadır.¹²¹ Daha sonra Yunus Emre Enstitüsü'ne bağlanacak bu proje, koalisyon hükümetleri döneminde atılan önemli kamu diplomasisi adımlardandır.

Koalisyon hükümetleri döneminin önemli bir hususu ise İsmail Cem'in dış işleri bakanlığı görevi yürüttüğü esnada uyguladığı politikalar. İsmail Cem'in dış politika yapımında izlediği strateji ve kullandığı dil ile kamu diplomasisi kavramının muhtevasına dahil olan unsurlar benzerlik göstermektedir. Öncelikle Türkiye'nin hem Avrupa hem Asya kimliği taşıdığını ve bunun bir kimlik krizi değil aksine önemli bir kazanım olduğunu savunmuştur. Bu çerçevede Orta Doğu'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar geniş bir coğrafya ile aktif bir dış politika yürütmüştür. Aynı zamanda Türk ve Müslüman kültürüne sahip ülkelerle aynı kültürel paydada yer alma bilinciyle dış politikayı yönetmiştir. Tarihsel birlikteliğin olduğu ülkelerle kültürel kimlik temelli bir zemin oluşturma çabası yumuşak güç kaynaklarından olan kültüre önemli bir değer atfettiğini göstermektedir. İsmail Cem'in dış politika anlayışında barışa atfettiği değer de önemlidir. 11 Eylül sonrası dünyada oluşan çatışma temelli siyasi ortamda Avrupa Birliği (AB) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) forumu düzenlemiş ve foruma başkanlık etmiştir. Bu forum daha sonra oluşacak ve yine Türkiye'nin önderliğinde yapılacak Medeniyetler İttifakı'nın başlangıcı olarak görmek mümkündür.¹²² Aynı zamanda Türkiye'yi hem Müslüman hem de modern bir anlayışa sahip olması yönüyle model ülke olarak markalamaya çalışmış ve bunu bir yumuşak güç kaynağı olarak kullanmıştır. İsmail Cem dış politikanın üç temel üzerinde durduğunu belirtmiş ve bunları "bir ülkenin kültürel

¹²¹ Türkoloji Projesi, TİKA, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/turkoloji_tr.pdf , s.e.t 20.12.2019

¹²² **Adak, Sevgi ve Turan, Ömer** (2011) 'Çatışma, Diyalog, İttifak: Medeniyetçi Söylemin Yükselişi ve Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri', Toplum ve Bilim Dergisi, S:120, S: 120, s. 175-176

özellikleri ve tarihi, demokrasi düzeyi, yönetim becerisi ve imajı" olarak tanımlamıştır.¹²³ Bu tanımlama ile yumuşak güç kavramının tanımı arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

2002 yılında iktidara gelen Ak Parti, aktif ve çok yönlü dış politika söylemiyle dış politikayı yönetmiştir. Dış politikada birçok yeni söylem ortaya atmıştır. Kamu diplomasisi de Ak Parti döneminde oldukça popüler bir söylem olmuştur. Dış politikada karar vericiler açık ve net bir şekilde kamu diplomasisi kavramına atıf yapmaya başlamıştır. Söylem bazında kamu diplomasisi ve yumuşak güce açıkça yapılan atıflar, var olan kurumların kapasitesinin artması ve kamu diplomasisi merkezli yeni kurumların inşa edilmesi şeklinde eyleme dönüşmüştür. Daha önce kamu diplomasisi adına yapılan çalışmalar daha etkin ve verimli hale getirilmiştir. Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu Türkiye'nin yumuşak gücünü oluşturan temel unsurun demokrasi olduğunu ifade etmiştir.¹²⁴

Kamu diplomasisinin resmi bir söylem olarak devlet politikası haline getirilmesi Ak Parti döneminde olmuştur. Nitekim Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü ihdas edilirken, kavramla ilgili aşağıdaki en üst karar verici merci olan Başbakan'ın imzasıyla kavramın önemi şu şekilde vurgulanmıştır:

"Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletler arasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak "Kamu Diplomasisi" ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, Ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir."¹²⁵

Buradan kamu diplomasinin resmi bir politika, önem verilen bir konu haline dönüştüğü görülecektir. Aynı şekilde Ak Parti döneminde yumuşak güç kavramı da hem söylem hem eylem düzeyinde dış politikayı şekillendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir.¹²⁶

¹²³ **Tuğtan, Mehmet Ali** (2016) 'Kültürel Değişkenlerin Dış Politikadaki Yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu', Uluslararası İlişkiler, C: 13, S: 49, s. 10

¹²⁴ **Davutoğlu, Ahmet** (2008) ss.80

¹²⁵ Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, s.e.t. 14.04.2018

¹²⁶ **Yeşiltas, Murat ve Balci, Ali** (2011) 'AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita', Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 2, s.12

Ak Parti dönemi kamu diplomasisi faaliyetleri, kurumlar bazında değerlendirildiğinde, öncelikle daha evvel yapılan çalışmalar geliştirilerek devam ettirilmiştir. Var olan kurumlar, yapılan çalışmalar ile daha sistematik hale getirilmiş daha kurumsal bir hüviyete bürünmüştür. Örneğin, TİKA 1992 yılında açılmıştır; fakat Ak Parti döneminde daha esnek bir yapıya çevrilerek daha aktif bir hal almıştır. Aynı şekilde TRT de çok daha evvel kurulmasına ve kamu diplomasisi faaliyetleri yapmasına rağmen, Ak Parti döneminde kapasitesini genişletmiştir. Dünyada kamu diplomasisinin gittiği yön de göz önünde bulundurularak birçok yeni kurum açılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü yeni kurulan kurumların başında gelmektedir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç merkezli faaliyetleri, öncelikle tarihi ve kültürel bir zemine oturmaktadır. İbrahim Kalın, Türkiye'nin yumuşak gücünün sınırlarını ve imkanlarını şu şekilde açıklamıştır: "Türkiye'nin sahip olduğu ince güç, hem biçimi hem de kapsamı itibarıyla diğer ülkelerden farklılıklar arz eder. Balkanlarda başlayıp Orta Asya'nın içlerine kadar uzanan Türkiye'nin ince güç potansiyeli, askeri yahut teknolojik üstünlükten ziyade, tevarüs ettiği tarih ve kültür derinliğinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bu coğrafyada temsil ettiği değerler, tarihi birikim ve kültürel derinlik, bir tarafta bölge dinamiklerini harekete geçirmekte, öbür tarafta yeni etkileşim alanlarının doğmasına imkân sağlamaktadır."¹²⁷

Özellikle Osmanlı'dan devralınan kültürel ve tarihi miras Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarının başında gelmektedir. Osmanlı'nın özellikle Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlarda kurduğu hakimiyetten ötürü oluşan ortak tarih mirası, bu ülkelerle ilişkilerde ve bu bölgelere yönelik yapılan kamu diplomasisi faaliyetlerinde etkili olmuştur. Bu bölgelerdeki kamu diplomasisi dili, ortak tarih ve kültür birlikteliği üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde temel aktörlerin ve kurumların da bu bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir.

İslam coğrafyasıyla dini diplomasi merkezli bir dil kullanılmaktadır. İslam dini paydasında özellikle Orta Doğu ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmektedir. Laik bir ülkenin direkt olarak dini bir argüman kullanması beklenmese de yumuşak güç perspektifinde iletişimi kolaylaştıran bir unsur olduğunu da ifade etmek yanlış olmayacaktır. Din olgusu

¹²⁷ Kalın, İbrahim (2010)

özellikle 2000'li yıllarda Türk dış politikasında belirleyici olmuş ve ortak din anlayışı üzerinden Müslüman ülkelerle iletişime geçilme fırsatları değerlendirilmeye başlanmıştır.¹²⁸ Bu minvalde dinin yumuşak güç kaynağı olarak kullanıldığı ortak din paydasında işbirliği imkanlarını arttırma kapasitesinden yararlanılmaktadır.¹²⁹ Burada Türkiye'nin %99'u Müslüman nüfusa sahip olmasıyla birlikte demokrasi ile yönetilmesi, Avrupa entegrasyonu süreci gibi unsurlar yumuşak güç kapasitesini arttırmaktadır.

Türk kültürü Türk dış politikasında karar vericiler tarafından sıkça atıf yapılan bir unsurdur. Öyle ki karar vericilerin dış politika ve kültürel değerler arasında ciddi bir etkileşimi mevcuttur.¹³⁰ Türk kültürü, dili ve tarihi mirası, kamu diplomasisi çerçevesinde Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarından. Zengin bir tarih ve kültür mirasına sahip, Türkiye bu değerlerini bir kamu diplomasisi stratejisi olarak kullanmaktadır.¹³¹

Hem Orta Doğu ülkeleri için hem Türk Cumhuriyetleri için model ülke olunması Türkiye'nin hem bu coğrafyalarla iletişiminde hem de ülke markalama konusundan önemli bir veridir. Avrupa Birliği sürecinde olan Türkiye, Batılı ekonomi ve demokrasi anlayışıyla yönetilmekte ancak kültürel kimliği olan Türk ve İslam değerleriyle de sosyal tutumunu devam ettirmektedir. Bir ülkenin demokrasisi, o ülke için yumuşak gücün ana kaynaklarından. Türkiye'nin İslam kimliğinden kopmadan, demokrasi anlayışıyla yönetilmesi, yüz yılı aşan bir demokrasi tecrübesinin varlığı, demokrasi üzerinden yumuşak güç vurgusunu kuvvetlendirmektedir.

Türkiye'nin dış politika faaliyetlerini ve hedeflerinin gerçekleşmesinde sivil toplum ve aydınların önemli katkılar yapacağı ifade edilmiştir.¹³² Kamu diplomasisi faaliyetlerinde sivil toplum son derece kritik bir önem atfedilmiştir. Devlet kurumlarının yanında Türk dış politikasını destekleyen unsurları arasında STK'ları ve aydınların destekleyici etkilerinin olduğunu da söylemek mümkündür.

¹²⁸ **Aksoy, Metin ve Çemrek, Murat**, 'Türk Dış Politikasında Din Olgusu', Efeğil, Ertan ve Rıdvan Kalaycı (Editör) (2012) Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 2, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.674-675

¹²⁹ **Çavuş, Tuğba** (2012), 'Dış Politikada Yumuşak Güç ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı', Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:2, S:2, s.28

¹³⁰ **Efeğil, Ertan ve Açık Fatma**, 'Türk Dış Politikasında Din Olgusu', Efeğil, Ertan ve Rıdvan Kalaycı (Editör) (2012) Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 2, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.634-635

¹³¹ **Sancak, Kadir** (2016) 'Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü' Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, C:2, S:4, s.24-25

¹³² **Davutoğlu, Ahmet** (2008) ss.96

2.2.1. Temel Aktör ve Kurumlar

Türk dış politikasında kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten ana kurumları anlamak genel kamu diplomasisi çalışmalarını anlamak için anahtar niteliğindedir. Bu bakımdan TİKA, YTB, TRT, YEE, Kızılay, Türkiye Diyanet Vakfı ve Türkiye Maarif Vakfı ele alınmış ve kamu diplomasisi faaliyetlerinde üstlendikleri roller incelenmiştir.

2.2.1.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA 1992 yılında Dış İşleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından yeni kurulan bağımsız Türk Cumhuriyetlerini temel hedef olarak belirlemiş, öncelik olarak Türkiye'nin tarihi ve kültürel anlamda sıkı ilişkilerinin olduğu coğrafyalarla işbirliği yapılması amacıyla kurulmuştur.¹³³ 1999 yılında Başbakanlık'a bağlanan TİKA 2011 yılında aktif dış politika anlayışına, küresel ve bölgesel değişimlere ve daha iyi işbirliği imkanları yaratmak adına daha esnek bir yapıya çevrilerek yeniden yapılandırılmıştır. Temmuz 2018 itibari ile de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kurumun görev tanımı "İşbirliğinde bulunulması hedeflenen devletler ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri projeler, programlar ve faaliyetler aracılığıyla geliştirmek, yapılacak katkı, yardım ve ilgili süreçleri yürütmek ve mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak"¹³⁴ şeklinde ifade edilmiştir.

TİKA'nın kuruluş amacı; bağımsızlığını yeni kazanan Türk Cumhuriyetlerine teknik yardımlar yapmaktır. Kurulduğu dönemde Türk dış politikasının ana gündem maddelerinin arasında yer alan, yeni kurulan ülkelerle ilişkileri geliştirme hedefinde taşıyıcı bir unsur olarak kurulmuştur. Daha sonra TİKA, ilgisini belirli bir coğrafyanın ötesine taşıyarak 150'den fazla ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır. Özellikle 2000'li yıllarda Türk dış politikasında TİKA'nın yeri giderek artmış ve bu kurum dış politikada önemli bir konuma ulaşmış ve Türkiye'nin yumuşak gücünün önemli temsilcisi olmuştur.¹³⁵

¹³³ Tarihçe, TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, s.e.t. 02.04.2018

¹³⁴ Teşkilat Kanunu, TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-kanunu-238>, s.e.t. 02.04.2018

¹³⁵ Erdağ, Ramazan 'Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA', Şahin, Mehmet ve Çevik, B. Senem (Editör) (2015) Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s. 261-262

TİKA özellikle teknik yardımlar konusunda öne çıkan bir kurumdur. Teknik yardımlar vasıtasıyla, ülke markalaması yaptığını söylemek mümkündür. Bu amaçla kurulan TİKA özellikle 2002 yılından itibaren bu alanda büyük bir gelişme göstermiştir. Türkiye dış yardımlar konusunda uluslararası bağlamda bir markalama çalışması yürütmektedir. Türkiye'yi dış yardımlarda donör ülke olarak markalama çalışması uluslararası anlamda önemli bir adımdır. TİKA da dış yardımlar konusunda önemli bir taşıyıcı kurumudur. Kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinde yer alan dış yardımlar bağlamında TİKA Türkiye'nin imajına katkı sağlamakta halklarla iletişimin önünü açmaktadır. Hem aynı hem nakdi yardımlarıyla TİKA, ikili işbirliğini arttırmakta ve Türkiye'nin bu konudaki görünür yüzü olmaktadır.¹³⁶

2.2.1.2. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)

YTB, 16 Nisan 2010 Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş, 2018 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları, Türkiye'de okuyan yabancı uyruklu öğrenciler ve kardeş topluluklarla ilgili çalışmalar yapmak, bu gruplarla ilgili faaliyetleri koordine etmek ve strateji oluşturmak misyonunu yüklenmiştir.¹³⁷ Kamu diplomasisi açısından son derece önemli alanlarla ilgili çalışmalar yapan YTB, Türk dış politikasında ilgili alanlara yönelik kurumsal yapısıyla önemli bir kamu diplomasisi kurumudur.

Bir kamu diplomasisi türü olarak diaspora diplomasisi stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin diaspora potansiyelini harekete geçirmek, diasporanın problemlerine çözüm üretmek ve genel dış politika anlayışına uygun diaspora stratejileri üretmek YTB'nin sorumluluğundadır. 1960'lı yıllarda işçi göçüyle başlayan göçler sonucunda, bugün Avrupa'nın Almanya, Belçika, Fransa, Avusturya başta olmak üzere birçok ülkesinde yüzbinlerce Türk yaşamaktadır. Bunun yanında beş milyonu aşan Türk nüfusu, Türkiye'nin diaspora potansiyelinin önemli bir göstergesidir. Yurt dışındaki vatandaşların hukuk problemlerine çözüm bulmak, kültürel aidiyet hislerini güçlendirmek, yaşadıkları ülkelerde sosyal, siyasal ve iktisadi anlamda iyi hale gelmelerini sağlamak, genç diaspora gruplarına yönelik eğitimler düzenlemek gibi çalışmalar YTB'nin diasporaya yönelik temel

¹³⁶ Ekşi, Muharrem (2014) s.151-152

¹³⁷ Başkanlığımız, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>, s.e.t. 16.11.2018

faaliyetleridir.¹³⁸ Diasporanın etkin kullanımı ve doğru şekilde yönlendirilmesi kamu diplomasisi açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinde ele alınan yurttaş diplomasisi kısmının önemli bir parçası da diasporalardır. Diaspora toplulukları bulunduğu ülke ile anavatan arasındaki ilişkilerine katkı yapma potansiyeline sahiptir.¹³⁹ YTB'nin çalışmaları da Türkiye'nin diaspora potansiyelini harektet geçirmek, uluslararası ilişkilerde kazanım elde etmek ve Türkiye'nin kamu diplomasisine yurttaş diplomasisi perspektifinden katkı sunmaktadır.

YTB'nin diğer önemli görevi de uluslararası öğrencilerle ilgili çalışmalardır. Kamu diplomasinde eğitim diplomasisi ve değişim diplomasisi gibi unsurlar hayati unsurlardandır. YTB, uluslararası öğrencilerle ilgili faaliyetleriyle eğitim diplomasisi ve değişim diplomasisi yürütmektedir. Uluslararası öğrenciler ile ilgili çalışmaların zeminini oluşturan çalışma ise Büyük Öğrenci Projesi'dir. 1992'de başlatılan Büyük Öğrenci Projesi ile özellikle Türkiye'nin kültürel bağlarının kuvvetli olduğu coğrafyalar başta olmak üzere, dünyanın birçok ülkesinden Türkiye'ye öğrenci getirilmiştir. 2012 yılında birçok kurumla işbirliği halinde, YTB'ye bağlı olarak "Türkiye Bursları" programı başlatılmış ve uluslararası öğrenciler ile ilgili çalışmalar daha profesyonel ve kurumsal bir zemine oturmuştur.¹⁴⁰ Kurulduğu yıl olan 2012'de 4000 başvuru alan programa 2018 yılında 130 bin kişinin başvurmuştur. Bu durum programın uluslararası tanınırlığına ve popülerliğine önemli bir göstergedir. YTB uluslararası öğrenciler çerçevesinde akademik gelişme ve etkileşim, ekonomik kalkınma ve dayanışma, sosyal ve kültürel etkileşim, siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi hedefleriyle çalışmalarını sürdürmektedir.¹⁴¹ Bu hedefler kamu diplomasinin önemli bir uygulama alanı olan eğitim diplomasisinin hedeflenenleri oldukça benzerdir. YTB marifetiyle eğitim diplomasisinin temel amaçları olan ikilili ilişkileri geliştirerek ülke imajına olumlu katkı sağlamak¹⁴² ve diğer ülkelerle diyalog kurulmasını sağlamak¹⁴³ amacı gerçekleştirilmektedir. Son tahlilde Uluslararası

¹³⁸ Yurtdışı Vatandaşlar, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>, s.e.t. 16.11.2018

¹³⁹ **Trent, Deborah Lee** (2012) 'American Diaspora Diplomacy' Clingendal Natherland İnstitute of İnternational Relations, Discussion Paper in Diplomacy, No:125, s.8

¹⁴⁰ Hakkımızda, Türkiye Bursları, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>, s.e.t.16.11.2018

¹⁴¹ Uluslararası Öğrenciler, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>, s.e.t.16.11.2018

¹⁴² **Lima Jr, Antonio F. de** (2007) s. 239-241

¹⁴³ **Finn, Helena Kane**, Public Diplomacy Effective Strategies for the FutureThe Importance of Cultural and Academic Exchange (full transcript), The Washington İnstitute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/public-diplomacy-effective-strategies-for-the-future-the-importance-of-cult> , s.e.t. 18.01.2019

öğrencilerin varlığı, ülkeler arası ilişkilere katkı sunmakta, kültürel diplomasinin önün açmakta ve yurttaş diplomasisini harekete geçirerek kamu diplomasisi faaliyetlerine önemli katkılar sunmaktadır.

YTB'nin bir diğer faaliyet sahası ise Kardeş Topluluklar ile ilgili çalışmalarıdır. Burada kardeş topluluklardan kasıt kültürel bir ortak geçmişe sahip, Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya gibi bölgelerdeki topluluklardır. Bu topluluklarla insani ve kültürel ilişkiler geliştirmeyi ve ilişkileri daha yoğun hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu toplulukların ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak ve kendi kültürel kimliklerini muhafazasını sağlamak için çalışmalar da kurumun hedefleri arasındadır.¹⁴⁴ YTB'nin bu sahadaki çalışmaları kültürel diplomasiyi içermekte ve bu kültürel faaliyetlerin geliştirilmesi kamu diplomasisi bağlamında önemli bir yere sahiptir.

2.2.1.3. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Yunus Emre Vakfı, devlete bağlı olarak 2007'de kurulmuştur. Enstitü ise 2009 yılında bu vakfa bağlı olarak faaliyetlerine başlamıştır. Türk dilini, tarihini, sanatını ve kültürünü yurt dışında tanıtmak, yabancı ülkelerle kültürel ilişkiler vasıtasıyla temas ve iletişim kurmak temel kuruluş amaçlarındandır. Yunus Emre Enstitüsü aynı zamanda yurt dışında Türkçe öğretilmesi için faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerini yurt dışında kurulan Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Merkezlerde vakfın kuruluş amaçlarına uygun faaliyetler de yapılmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, yurt dışındaki çeşitli eğitim kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmakta ve yurt dışındaki Türkoloji bölümlerine destekler sağlamaktadır.¹⁴⁵

Kamu diplomasisinin en önemli unsurlarından olan kültürel diplomasi bağlamında Yunus Emre Enstitüsü stratejik bir kuruluştur. Dünyada Yunus Emre Enstitüsüne benzer, aynı şekilde kültürel diplomasi yürütmek amacıyla pek çok örneği mevcuttur. İngiltere'nin British Council'i, Çin'in Konfüçyüs Enstitüleri, Almanya'nın Goethe Enstitüleri de Yunus Emre Enstitüsü'ne muadil yabancı kuruluşlardır. Kültürel diplomasinin kültürel merkezler eliyle yapılması oldukça eskiye dayanmakla birlikte bugün de sıkça rastladığımız bir yöntemdir. Ülkeler kültür merkezleri, elçilikleri vasıtasıyla dil öğretimi imkanı sunmakta,

¹⁴⁴Kardeş Topluluklar, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi>, s.e.t.16.11.2018

¹⁴⁵ Kurumsal, YEE, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, s.e.t.18.11.2018

kültürlerini tanıtmakta, ortak kültürel çalışmalar yapmaktadır. Kültür merkezleri vasıtasıyla akademik ve kültürel değişim programları düzenlenmekte, bu yolla kamu diplomasisi faaliyetlerine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Yunus Emre Enstitüsü'nün kültür merkezleri vasıtasıyla Cumming'in kültürel diplomasi ile ilgili yaptığı tanıtımda karşılıklı anlayışın güçlendirilmesine ve paylaşımların artmasını sağlamaktadır.¹⁴⁶ Kültür merkezleri yurt dışındaki Türkiye imajını inşa etmektedir. Türkiye'nin dilini kültürünü ve tarihinin geniş kitlelere duyurmakta ve bu çalışmalarla Türkiye'nin imajına katkı sağlamaktadır. Kültür diplomasisinin temel işlevlerinden olan ülkenin imajına katkı sağlama¹⁴⁷ çalışması YEE tarafından yürütülmektedir. Yine kavramsal olarak kültürel diplomasideki içerisinde yer alan ve oldukça önemli bir yeri olan dil öğretimi YEE'nin kültürel diplomasi bağlamındaki önemli çalışmalarındandır. YEE'nin kültür merkezleri yurt dışındaki halklarla temas ederek ve yabancı kamuoylarıyla iletişime geçerek kamu diplomasisinin özü olan münasebet inşa etme¹⁴⁸ sürecine katkı sunmaktadır. Bu noktada kurum dış politikaya, kamu diplomasisine ve kültür diplomasisinde önemli bir mekanizma olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü ilk olarak 2009 yılında ilk merkezini Saraybosna'da açmıştır. 2018 yılı itibariyle dünyanın farklı bölgelerinde 58 kültür merkeziyle çalışmalarını sürdürmektedir.

2.2.1.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme kamu diplomasisinde medyanın rolünü her geçen gün biraz daha arttırmaktadır. TRT'nin bu perspektifte yaptığı çalışmalar, kamu diplomasisi bağlamında dikkat çekicidir. TRT, uluslararası anlamda Türkiye'nin gücünü ve sesini yurt dışına duyurmayı temel almaktadır.¹⁴⁹ Medya diplomasisinde doğru bilgiyi yaymak ve karşı tarafa kendini doğru anlatmak hedefiyle TRT'nin uluslararası yayıncılıktaki vurgusu örtüşmektedir. Tarihsel olarak TRT, bu hedeflerini gerçekleştirmek için çok sayıda çalışma yapmıştır.

¹⁴⁶ **Cumming, Milton C.**, Americans for the Arts, 'Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, Center for Arts and Culture', <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>, s.1, s.e.t. 03.01.2019

¹⁴⁷ **Mazıcı ve Kodal** (2015) s. 966

¹⁴⁸ **Leonard/Stead/Conrad** (2002) s.8

¹⁴⁹ Tarihçe, TRT, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, s.e.t.16.11.2018

TRT'nin kamu diplomasisi çalışmalarına örnek teşkil edebilecek ilk faaliyeti 1990'lı yılların başında bünyesinde açtığı yeni kanallardır. TRT-INT kanalı açılarak, Avrupa'da yaşayan Türklere yönelik yayınlar başlamıştır. Diaspora diplomasisi adına açılan bu yeni kanal oldukça önemli bir adım olmuştur. 1993 yılında TRT-Avrasya ise Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik yayınlar yapmak amacıyla kurulmuştur.¹⁵⁰ Sovyetlerin dağılmasından sonra Türk dış politikasındaki temel yönelimlerden biri olan bu coğrafyada, medya diplomasisi faaliyetleri yürütülmüştür. 2009 yılında kurulan TRT Avaz, TRT-Avrasya'nın farklı versiyonu olmuş ve Türk ve Türk soylu ve akraba toplulukların ortak sesi ortak kanalı olmayı amaçlamıştır. TRT Avaz vasıtasıyla ilişkilerin geliştirilmesi ve yeni işbirliği alanlarının oluşturulması hedeflenmiştir.

TRT'nin küresel yayın kanalı olarak nitelenebilecek TRT World, 2008 yılında internet üzerinden yayınlarına başlamıştır. 41 dilde yaptığı yayınlarla, dünyanın birçok ülkesinden haberlere yer verilmekte ve dünya kamuoyuna haberler servis edilmektedir. 2015 yılında ise TRT World test yayınlarının ardından İngilizce bir televizyon kanalı olarak yayın hayatına başlamıştır. Kanal, Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir aktör olmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıktığı tezi üzerine kuruludur.¹⁵¹

Kamu diplomasisi tanımlamasında iletişim faaliyetleri son derece önemli bir konumda yer almaktadır. Riggins'in ifade ettiği kamu diplomasisinin doğru bilgiyi yayma faaliyeti olduğu¹⁵² açıklamasından hareketle TRT'nin önemli bir misyon üstlendiği söylenebilir. Aynı zamanda kamu diplomasisinin üç boyutunun ilki olan "haberlere, stratejik hedeflerle örtüşecek şekilde tepki vermek"¹⁵³ faaliyetinin ana unsurlarından biri olarak TRT'yi görmek mümkündür. Kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülürken ihtiyaç duyulan araçların başında medya gelmektedir¹⁵⁴. Yine TRT bir kamu diplomasisi aracı olarak önemli bir misyon üstlenmektedir. Medya diplomasisinin en önemli işlevlerinden olan enformasyon faaliyetleri doğrultusunda ülkeyi yabancı kamuoylarına çeşitli yönlerden anlatma¹⁵⁵ çalışmalarının Türk dış politikasındaki temel aktörünün TRT olduğunu söylemek mümkündür. TRT World benzeri dünyada birçok yayın kuruluşu mevcuttur.

¹⁵⁰ Tarihçe, TRT, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, s.e.t.16.11.2018

¹⁵¹ About, TRT World, <https://www.trtworld.com/about>, s.e.t.16.11.2018

¹⁵² **Riggins, Jim** 'A Strategic Assessment of Public Diplomacy', <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a444104.pdf> s. 4, s.e.t. 01.12.2018

¹⁵³ **Riggins, Jim** 'A Strategic Assessment of Public Diplomacy', <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a444104.pdf> s. 4, s.e.t. 01.12.2018

¹⁵⁴ **Sancar** (2012) s.185

¹⁵⁵ **Ekşi** (2014) s.112

TRT World dünyadaki muadilleri gibi bir pozisyonda medya diplomasisinin önemli bir aktörüdür.

2.2.1.5. Kızılay

Kızılay, 1878 yılında savaş mağdurlarına yardım amaçlı bir grup hekim tarafından kurulmuştur. İlk olarak "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" olarak kurulmuş daha sonra "Osmanlı Hilal-ı Ahmer Cemiyeti" ismini almıştır. Cumhuriyet ile birlikte kurum Kızılay ünvanıyla faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁵⁶

Kızılay, Afrika'dan Latin Amerika'ya Balkanlardan Orta Asya'ya kadar geniş bir coğrafyada faaliyet göstermektedir. Kızılay, dünyanın neresinde olursa olsun yaşanan bir acıyı dindirmek amacıyla dil, din, ırk ayrımı yapmadan yardım etme gayesiyle faaliyet göstermektedir.

Kızılay'ın ana çalışma alanlarında kamu diplomasisi, insani diplomasi ve dış yardımlar konusunda dikkat çeken başlık uluslararası yardımlardır. Kızılay'ın yapmış olduğu insani yardımlar Türkiye'nin insani diplomasi alanında önemli bir yüzüdür. İnsani diplomasi alanında Kızılay'ın uluslararası görünürlüğü oldukça yüksektir. Özellikle bölgesel çeşitlilik bu görünürlüğe katkı sunmaktadır. Son on yılda 138 ülkede afetlerden zarar gören insanlara özellikle barınma ve beslenme alanlarında yardımı olmuştur.¹⁵⁷ Aynı zamanda kalıcı refahı sağlamak amacıyla Kızılay ihtiyaç sahibi ülkelere insani yardımların yanında dış yardımların kapsamına giren çalışmalar da yapmaktadır.¹⁵⁸

Kızılay kuruluşundan itibaren insani yardımlar merkezinde faaliyetler yürütmüştür. Değişen uluslararası ilişkiler anlayışıyla birlikte dış politika aktörüne dönüşen Kızılay özellikle insani diplomasi anlamında dış politikaya eklemlenmiştir.¹⁵⁹ Bu bakımdan Kızılay'ı kamu diplomasisi faaliyetlerine insani diplomasi ve dış yardımlar perspektifinden önemli katkı sunmaktadır.

¹⁵⁶ Tarihçe, <http://kizilaytarih.org/tarihce.html> , set 30.06.2019

¹⁵⁷ Uluslararası Yardımlar, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>, set 30.06.2018

¹⁵⁸ Uluslararası Yardımlar, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>, set 30.06.2018

¹⁵⁹ **Dağdelen, Mustafa Kemal**, "Türk Kızılayı: Bir İnsani Diplomasi Aktörü", Şahin, Mehmet ve Çevik, B. Senem (Editör) (2015) Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.236-237

2.2.1.6. Türkiye Diyanet Vakfı

TDV, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çalışmalarına destek olmak ve din hizmetlerinin daha geniş bir kitleye ulaştırılması amacıyla 1975 yılında kurulmuştur. Kurum din hizmetlerinin yanı sıra eğitim, kültür ve uluslararası yardım faaliyetlerine kadar geniş bir alanda faaliyet yürütmektedir.¹⁶⁰ Vakfın yurt içinde yaygın faaliyetlerinin bulunmasının yanında ülke dışında da çalışmaları mevcuttur. Dünyanın 145 ülkesinde dil, din, ırk ayırmadan faaliyetleriyle küresel çapta bir STK işlevi görmektedir.

TDV'nin kamu diplomasisi perspektifinden değerlendirildiğinde çalışmaları birkaç boyutta incelenmelidir. Öncelikli olarak TDV ve Diyanet İşleri Türkiye'nin dini diplomasisi faaliyetlerinde öne çıkan kurumların başında gelmektedir.¹⁶¹ TDV kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinde ifade edilen dini diplomasinin dini topluluklarla iletişime geçilmesi¹⁶² işlevini yerine getirmektedir. Aynı zamanda faaliyet coğrafyasını sadece İslam dinine mensup topluluklar üzerine inşa etmemesi ve diğer dinlerle iletişime açık olunması ve ilişki kurulması önemli bir ayrıntıdır. Dini diplomaside ifade edilen hoşgörülerin kırılması ve hoşgörü ortamının tesis edilmesi amacının¹⁶³ gerçekleştirilmesi kavramsal olarak kamu diplomasisi ile uyumaktadır.

TDV'nin ana faaliyet alanlarından olan eğitim ve kültür başlığı altında yapılan faaliyetler DE kamu diplomasisi ile uyumludur. TDV'nin yurt dışında 14 ülkede farklı düzeyde 23 eğitim projesi hayata geçirilmiştir. Bunun yanında her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği burs programlarından 7.769 öğrenci mezun olmuştur.¹⁶⁴ Uluslararası düzeyde Uluslararası İmam Hatip Lisesi Öğrenci Programı, Uluslararası İlahiyat Programı, Uluslararası İlahiyat Lisansüstü Burs Programı, Uluslararası İmam Hatip Liseleri Mezun Destek gibi her düzeydeki burs programları ile eğitim diplomasisi yürüttüğünü söylemek mümkündür.¹⁶⁵ Bu faaliyetleri ile TDV eğitim diplomasisi yürütücüsü bir kurum olduğu tespitini yapmak yerinde olacaktır.

¹⁶⁰ Kurunsal, <https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/>, set 01.07.2019

¹⁶¹ Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Ömer, (2016) 'Türkiye'nin Latin Amerika Açılımında Bir Yumuşak Güç Aktörü Olarak Diyanet İşleri Başkanlığı', Journal of Current Researches on Social Sciences, C:6, S:1, s.139-140

¹⁶² Ekşi (2014) s.136

¹⁶³ Ekşi (2014) s.136

¹⁶⁴ Eğitim/Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>, set 01.07.2019

¹⁶⁵ Eğitim/Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>, set 01.07.2019

TDV'nin diğerk bir kamu diplomasisi işlevi ise insani diplomasi alanındadır. "Dünyanın farklı coğrafyalarında dini, dili, milleti ne olursa olsun açlık, savaş, kriz ve afet mağdurlarının yaralarını sararken yardım götürdüğümüz bölgelerde uzun vadeli projelerle sürdürülebilir bir kalkınma" hedefiyle bu alandaki çalışmalarını yürütmektedir.¹⁶⁶ Bunun yanında kurban kesimleri, Ramazan yardımları ve cami yapımı gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu bakımdan vakfın yardımları insani diplomasi olarak görmek mümkündür. Bunun yanında İslam'a özel yardımlarıyla da dini diplomasi mekanizmasında yer edindiğini söylemek mümkündür.

2.2.1.7. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı Türkiye'nin eğitim yoluyla dünyaya açılan kapısı olma amacıyla kurulmuş, yurt dışında eğitim kurumları açmayı amaç edinmiş kamu yararına çalışan bir dernektir. 2016 yılında kurulmuştur. Okul öncesinden yüksek öğretime kadar her düzeyde eğitim faaliyeti yürütmektedir.¹⁶⁷ Eğitim – öğretim, eğitim destek, yayın ve burs-barınma şeklinde dört ana faaliyet alanı mevcuttur.¹⁶⁸

Türkiye Maarif Vakfı eğitim yoluyla kültürel diplomasi uygulaması yapmaktadır.¹⁶⁹ Yurt dışında eğitim kurumlarının açılması bu kurumlarda Türkiye'nin tanıtılması kamu diplomasisi bağlamında önemli bir faaliyet alanıdır. Kamu diplomasisinin en önemli hedefi olan halklarla iletişime geçme¹⁷⁰ ve münasebet inşa etme¹⁷¹ sürecinde Türkiye Maarif Vakfı bir aktör olarak misyon üstlenmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde faaliyet gösteren vakıf Türkiye'nin uluslararası görünümüne ve imajına katkı sağlamaktadır.

2.3. Türk Dış Politikasında Orta Asya

Türk dış politikasında Orta Asya'ya yönelik faaliyetlerin hızlanması, Soğuk Savaş'ın son dönemi olan yıllardır. Turgut Özal'ın iktidar olduğu döneme denk gelen bu yıllarda, SSCB'nin içerisinde yer alan Orta Asya Cumhuriyetleri, Sovyetlerin dağılmasıyla bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Orta Asya Cumhuriyetleri olarak anılan bu devletler;

¹⁶⁶ Sosyal ve Hayri Hizmetler, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/sosyal-ve-hayri-hizmetler/>, set 01.07.2019

¹⁶⁷ Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/page/50-turkiye-maarif-vakfi-12>, s.e.t. 22.07.2019

¹⁶⁸ Çalışma Alanları, <https://turkiyemaarif.org/page/53-faaliyet- Alanlari-10>, s.e.t. 22.07.2019

¹⁶⁹ Türkiye Maarif Vakfı Tanıtım Kataloğu, <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKatalogu2018.pdf>

¹⁷⁰ Tuch (1993) s.3

¹⁷¹ Leonard/Stead/Conrad (2002) s.8

Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'dır. Türkiye'nin bu ülkelerle ikili ilişkileri üzerinden bir okuma yapıldığında anlamlı bir bütün ortaya çıkacaktır. Genel olarak Türkiye ve Orta Asya ülkeleri arasında siyasi, iktisadi ve kültürel alanlarda işbirliği mevcuttur. Yaşanan olaylara bağlı olarak ikili ilişkilerin zaman zaman gerildiği olsa da mevcut durumda ilişkilerin çok büyük ölçüde problemli olduğu ülke yoktur. Ancak genel kanaat, ikili ilişkilerin yeterli düzeyde olmadığı, geliştirilmesi ve potansiyelinin artırılmasına yönelik çalışmaları hızlandırmak gerektiği yönündedir.

Türkiye Sovyetlerin dağılmasının ardından yeni kurulan ülkelere yönelik faaliyetler içerisine girmiştir. Birçok kurum ve kuruluş bölge ülkelerine yönelik stratejiler geliştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda özellikle Özal dönemi Orta Asya ülkelerine yönelik siyasi, ekonomik ve kültürel anlaşmalar imzalanmış, tüm Orta Asya ülkeleriyle yoğun bir etkileşime girilmiştir.¹⁷²

Bu faaliyetlerin, özellikle 1990'lı yıllarda bölgeye yönelik bilgi eksikliği, kurumsal altyapı yetersizliği ve hayalperest yaklaşımların tesiri altında kaldığı görülmektedir. Türkiye Sovyetlerin dağılmasını ve özellikle bağımsız Türk devletlerinin kurulmasını büyük bir coşkuyla karşılamıştır. 1991-1993 yılları arası ilişkilerde heyecan ve duygusallık hakim olmuştur.¹⁷³ Bu dönemde "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" söylemi ve büyük bir Türk dünyası kurma özlemi oldukça sık karşılaşılan bir kavram olmuştur. Öyle ki bölge ülkeleri ile bir federasyon kurmak ve Türk dünyasının birleşmesi dahi kamuoyunda tartışılmıştır. Bölgeye bir "ağabey" edasıyla yaklaşmıştır. Ancak bölge ülkelerinin Sovyet mazisi ve bölgede yeni bir "ağabey" istememe arzusu ağır basmış ve bölge ülkeleri bu konuda belli dönemlerde tepkiler vermiştir.

Öncelikle, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde bölge ile teması oldukça kısıtlıdır. 1980'li yılların sonunda bölge ile temaslar kurulmaya başlanmış ancak bu bölgedeki bağımsız ülkeler dönemi için yeterli donanım sağlanamamıştır. Bu çerçevede, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazandığı dönemde Türkiye, bölgenin sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik dinamiklerine vakıf değildir. Bu durum bağımsız beş devletle olan ilişkilerin doğru zemine oturmasının önünü kesmiştir.

¹⁷²**Kara, Abdulvahap** (2012) 'Turgut Özal ve Türk Dünyası', 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s. 157-170

¹⁷³**Aydın, Mustafa**, 'Türkiye'nin Orta Asya-Kafkaslar Politikası', Aydın, Mustafa(Editör) (2005) Küresel Politikada Orta Asya, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.106-113

Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını kazandıkları dönemde Türkiye'nin kurumsal kapasitesi henüz tam anlamıyla sağlanamamıştır. İç ve dış politikadaki temel problemlerini çözememiş Türkiye'nin, söylem düzeyinde kullanılan ifadeleri eyleme geçirebilecek insani ve kurumsal kapasitesinin yeterli olmadığı görülmüştür.

Koalisyon hükümetleri döneminde iç meselelerin giriftliğinden ötürü dış politikada aktif tutum yakalanamamıştır. Bölgeyle olan ilişkilerin düzeyi düşmüş ve ilgi azalmıştır. Bölgede yaşanan olaylarda ilk yıllarda olduğu gibi bölge üzerine yoğunlaşılammıştır. 1993'ten itibaren hayal kırıklıkları ve gerçeklerle yüzleşme dönemine girilmiş, ilişkiler idealist tavırların yerini realist yaklaşımlar almıştır.¹⁷⁴ 2000'li yıllarda ise bölgeye dair tutum, genel dış politikayla ilişkilidir. Ak Parti iktidarı döneminde Orta Doğu, Balkanlar ve Afrika'ya yönelik dış politika aktifleşmiştir. Söylem düzeyinde ve ikili düzeylerde düzelmeler olsa da bölge dış politikanın ana odağından çıkmıştır. Ancak Türkiye, bölgeyle ilişkilerinde ortak tarih ve kültür bilincini yitirmeden, ikili ilişkileri geliştirerek siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkilerini yoğunlaştırmalıdır.

Orta Asya ülkeleri için de Türkiye son derece önemli bir ülkedir. Özellikle bağımsızlıkların yeni kazanıldığı dönemde Orta Asya ülkeleri için Türkiye, dünyaya açılan bir kapı olmuştur. Türkiye'nin bölge ülkelerinin bağımsızlığını hemen tanıması, özellikle uluslararası platformlarda ve örgütlerde bölge ülkelere destek sağlaması Türkiye'nin önemini arttırmıştır. Liberal ekonomi sistemi içerisinde yer alan Türkiye, bölge ülkelerinin dünya pazarına taşınmasında anahtar rolleri üstlenmiştir.¹⁷⁵ Bu çerçevede özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye siyasi ve ekonomik olarak bölge ülkelerinin dünyaya entegre olmasında bir köprü vazifesi görmesinden ötürü bölge ülkeleri nezdinde önemli bir yere sahip olmuştur.

16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanan Kazakistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. 1992 yılında diplomatik ilişkiler başlamış ve karşılıklı büyükelçilikler açılmıştır. Kazakistan'ın Orta Asya'daki önemli konumu sebebiyle Türkiye, Kazakistan ile ilişkilerine önem vermiştir. Bağımsızlığın kazanılmasının ardından Kazakistan ile birçok ikili antlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalar siyasi, ekonomik ve kültürel konuları içermektedir. Kazakistan ile ilişkiler tarihi ve kültürel bağlara saygı çerçevesinde

¹⁷⁴ **Aydın, Mustafa**, 'Türkiye'nin Orta Asya-Kafkaslar Politikası', Aydın, Mustafa(Editör) (2005) Küresel Politikada Orta Asya, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.106-113

¹⁷⁵ **Karpat, Kemal** (2014), Türkiye ve Orta Asya, 1. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, s.192-193

gelişmiştir.¹⁷⁶ Kazakistan'ın 2019 yılına kadar kesintisiz devlet başkanlığı yapan Nursultan Nazarbayev de Kazakistan-Türkiye ilişkilerine önem vermiştir. Nazarbayev Türkiye'nin liderleriyle iyi ilişkiler kurmuş ve ikili işbirliğini öne çıkarmıştır.

Kazakistan'ın petrol ve doğalgaz bakımından zengin bir ülke olması, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye için bu ülke ile olan ilişkilerini daha da önemli hale gelmektedir. 1991'den itibaren gelişen ekonomik ilişkiler siyasi ve kültürel ilişkilerin görünen seviyesi kadar yüksek değildir. Her iki ülkenin de söylemlerinde iki ülke arasındaki ekonomik hacmi büyütme olsa da tam başarı sağlandığı söylenemez. Türkiye-Kazakistan ilişkileri her ne kadar ekonomik olarak istenilen seviyelere çekilemese de siyasi ve kültürel olarak önemli birliktelikler kurulabilmiştir.¹⁷⁷

Özbekistan, Orta Asya'da en yüksek nüfusa sahip ülkedir. Yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından da zengindir. 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve ilk olarak Türkiye tanımıştır. İslam Kerimov, 2016'da, ölümüne kadar devlet başkanlığı yapmış, Özbekistan adına hem iç hem dış politikada en önemli karar vericisi olmuştur. Bağımsızlığını kazanan Özbekistan ve Türkiye arasında önemli diplomatik ilişkiler geliştirilmiş; siyasi, iktisadi ve kültürel birçok anlaşma imzalanmıştır. Her ne kadar koalisyon hükümetleri döneminde Orta Asya'ya ve Özbekistan'a ilgi azalsa da 1999 yılına gelene kadar iki ülke arasında çok boyutlu ilişkiler devam etmiştir.

1999 yılında Özbek lider Kerimov'a gerçekleştirilen bombalı suikastta bir Türk vatandaşının da tutuklanmasının ardından ilişkiler hızını kaybetti. Ayrıca Kerimov muhalifi Muhammed Salih'in de Türkiye ile ilişkilerinin olması Kerimov tarafından olumsuz algılanmıştır. 2005 yılında Özbekistan'da yaşanan Andican Olayları'nda BM'nin Özbekistan aleyhine hazırladığı rapora Türkiye'nin de destek vermesiyle ilişkileri kopma noktasına gelmiştir.

2014 yılında ilişkilerin iyileştirilmesi, geliştirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak Özbekistan-Türkiye ilişkileri istenilen düzeye ulaşamamıştır. 2016 yılında hayatını kaybeden Kerimov'un ardından ülkenin başına geçen Şevket Mirziyoyev, dış politika

¹⁷⁶ **Bozkurt, Giray Saynur** (2010) Türkiye Kazakistan İlişkiler ve Kazakistan'ın Uluslararası Açılımı, 5. Türk-Asya Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul, s. 424-428

¹⁷⁷ **Yılmaz, Serdar** (2017) 'Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler', İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi, C:6, S:2, s. 828-829

konusunda açılımlar yapmış, Kerimov'un benimsediği dışa kapalı ülke modelinin dışına çıkarak Özbekistan'ı dünyaya açmak adına dış politikayı geliştirmeye çalışmaktadır.¹⁷⁸ 2018 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Özbekistan'a yaptığı resmi ziyaret ile birlikte Özbekistan-Türkiye ilişkileri iyileşmeye başlayarak yeni bir döneme girmiştir.

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan'ı tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Bağımsızlığından bugüne, Kırgızistan-Türkiye ilişkilerinde herhangi büyük bir kriz yaşanmamıştır. Hem liderler düzeyinde hem de heyetler düzeyinde Kırgızistan ile temaslar gerçekleştirilmiş; siyasi, ekonomik ve kültürel birçok anlaşma imzalanmıştır. Doğal kaynaklar bakımından zengin olmayan Kırgızistan'ın Türkiye ile ekonomik ilişkileri yıllara göre gelişen bir grafik sergilemektedir.

1991 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından Türkmenistan'ı yine ilk olarak Türkiye tanımış ve Aşgabat'a büyükelçilik açan ilk devlet olmuştur. Türkmenistan'ın doğalgaz rezervlerinde dünyada dördüncü sırada yer almasından dolayı, Türkmenistan-Türkiye ilişkileri kültürel ve tarihi miras birlikteliğinin yanında ekonomik anlamda da ciddi bir öneme sahiptir. Türkmenistan'ın 1995 yılında daimi tarafsızlık statüsünü¹⁷⁹ ilan etmesinin ardından Türkmenistan ile ilişkiler soğumaya başlamış ve 1999 yılında Türkmenistan Devlet Başkanı'nın Türkiye'nin Enerji Bakanını azarlaması üzerine ilişkiler oldukça alt seviyelere inmiştir. 2006 yılında devlet başkanı seçilen Berdimuhammedov dönemiyle ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır.¹⁸⁰

Türkmenistan'ın tarafsızlık statüsünden ötürü Türkiye ve Orta Asya Türk devletleri arasında önemli diplomasi kanalları olan uluslararası organizasyonlara katılmaması, Türkmenistan ile ilişkilerin geliştirilememesinde önemli etkenler arasında yer almamaktadır. Bunun yanında, özellikle Türk müteahhitlerin Türkmenistan'daki yatırımları ve ülkede aktif olmaları ilişkilere katkı sağlamaktadır. Berdimohammedov döneminde iki ülke arasında en üst düzeyde gerçekleşen ziyaretler ve imzalanan anlaşmalar ile Türkmenistan ilişkileri, düşük yoğunlukta da olsa gelişme göstermektedir.

¹⁷⁸ **Avcı, Erkan** (2018) 'Değişen Dünyada Değişen Özbekistan', BİLGESAM Analiz, No: 1380, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-486-2018022161380.pdf> , s.8-9

¹⁷⁹ **Terzioğlu, Süleyman Sırrı** (2012) 'Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimi Tarafsızlık Statüsü', Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, C:14, S:2, s.72-76

¹⁸⁰ **Türk, Fahri** (2010) 'Türkiye-Türkmenistan İlişkileri 1990-2010', Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, C: 2, S: 2, s.58-59

Her ne kadar Tacikistan Orta Asya devletleri içerisinde yer alsada, Türkiye açısından Tacikistan diğer dört Orta Asya devletinden ayrılmaktadır. Bu ayrım Tacikistan'ın diğer Orta Asya devletleri gibi Türk soylu olmamasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki Türk Dünyası vurgusu, Tacikistan ile direkt olarak ilişkilendirilmese de ortak tarihi ve kültürel hafızanın varlığı iki ülke ilişkilerine güç vermektedir. 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Tacikistan ile 1992 yılında diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. Kuruluşunun ilk dönemlerinde uzun yıllar iç savaş yaşayan Tacikistan, iç savaşın yaşandığı yıllarda da Türk büyükelçiliği çalışmalarını kesintiye uğratmamıştır. 1995'li yıllardan itibaren ilişkiler olumlu bir zemine oturmuştur ve çeşitli alanlarda işbirliği yapılmıştır.¹⁸¹ 2000'li yıllarda Türkiye Tacikistan ilişkileri gelişme eğilimine girse de diğer Orta Asya devletleri gibi bir düzeye çıkmadığı görülmektedir.

2.4. Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin başlangıcını, esasında Türk dış politikasında kamu diplomasisi faaliyetlerinin başlangıcı ve referans noktası olarak görmek mümkündür. Bu bakımdan Orta Asya bölgesi Türk kamu diplomasisi faaliyetlerinin tarihsel hafızasıdır.

Türkiye'nin tarih ve kültür ekseninde bölge ile önemli bağları olması, yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. Ortak tarih ve kültür vurgusunun sonucu oluşan ortak bilincin çıktılarını genel olarak kamu diplomasisi faaliyetleri olarak görmek mümkündür. Bölgeye yönelik kurulan uluslararası kurumlar da temel olarak tarih, kültür, bilim ve sanat çerçevesinde gelişmiştir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde Türk Dünyası kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Hem kamuoyu hem de karar vericiler tarafından kullanılan bir tabir olmuştur. Esasen Türk soylu halkları temsil için kullanılan kavram, bu halkların siyasi, kültürel ve ekonomik bir birlikteliği etrafında bir bütünlüğün öngörüsünü ifade etmektedir. SSCB'nin dağıldığı dönemlerde son derece popüler hale gelen bu kavramın tek bir tanımını yapmak zordur. Genel anlamıyla bu dünyanın içine dahil edilebilen halkları temsil eden bir terimdir. Tacikistan hariç olmak üzere Orta Asya devletleri bu tanımlamanın içine

¹⁸¹ Akçalı, Pınar (2005) 'Bağımsızlıktan Günümüze Türkiye-Tacikistan İlişkileri', Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, C: 2, S: 5, s.148-152

girmektedir. Türk Dünyası kavramı etrafında şekillenen fikirlerin sonucu, kamu diplomasisi faaliyetlerinde de açıkça görülmektedir.

Türk Dünyası olarak da tabir edilen Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerde kamu diplomasisi önemli bir araçtır. İsmail Gaspıralı'nın vurgulamış olduğu “dilde, fikirde, işte birlik” kavramsallaştırmasının, bugünün şartlarında kamu diplomasisi ile hayata geçirileceği düşünülmüş ve kamu diplomasisi mekanizmalarının bu formül etrafında şekillendiği düşünülmüştür.¹⁸²

Türk modeli, özellikle Orta Asya devletlerinin yeni kurulduğu zamanlarda sıkça vurgu yapılan bir kavramdır. 1992'de Orta Asya ülkelerinin liderlerinin açıkça zikrettiği bu kavram bölge ülkeleri için ekonomik olarak liberallik, Batı ile entegre olmuş, İslam ve demokrasinin bir arada bulunduğu bir fenomen olarak ifade edilmekteydi. Daha sonra hem bölgesel hem küresel gelişmeler ile kavrama olan ilgi zamanla düşmüştür.¹⁸³ Ancak Türkiye'nin bu algılanma biçiminin bölgede hala bir karşılığı vardır ve düşük yoğunlukta olmakla birlikte Türkiye imajına olumlu katkı sağlamaktadır.

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin başlangıcının Orta Asya ülkeleri olduğunu söylemenin yanı sıra daha sonra gelişen dış politika anlayışına bağlı olarak bölgeye kamu diplomasisi anlamında ilginin azaldığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Kamu diplomasisi faaliyetleri, özellikle Ak Parti iktidarı döneminde daha çok Balkanlar, Orta Doğu ve Afrika'ya kaymıştır. Bu durum Orta Asya'ya kamu diplomasisi faaliyetleri diğer bölgelerle karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır. Örneğin bölgede bir tane Yunus Emre Türk Kültür Merkezi varken sadece Bosna Hersek'te üç adet mevcuttur.

Türkiye'nin bölgede ortak tarih ve kültür eksenin de pozitif doneleri olsa da negatif imajının olduğu durumlar da söz konusudur. Bunun başlıca örneği "ağabeylik" algısının varlığıdır. Türkiye'nin Orta Asya devletleri bağımsızlık kazandığındaki tutumu bu imaj probleminin ana nedenlerindendir. Özellikle 1990'lı yıllarda ağabeylik tavrı, Türkiye'nin bölgedeki algılanma şeklini negatif yönde etkilemiştir. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde imajın negatif olması yapılan çalışmaları da olumsuz etkilemektedir.

¹⁸² **Ekşi, Muharrem** (2017) 'Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Diplomasisi: Yeni Araç Ve Mekanizmalar', Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C: 17, S:1, s. 11

¹⁸³ **Bal, İdris** (2000) 'Uluslararası Politikada Türk Modelinin Yükselişi ve Düşüşü', Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S:14, s.10-11

Türkiye'nin bölgeye yönelik faaliyetlerinde ilk olarak temel aktör ve kurumlar merkezinde bir analiz yapılmıştır. Daha sonra Türkiye'nin bölgeye yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinde önemli yer tutan uluslararası kuruluşlar incelenmiş ve ikili anlaşmalarla kurulan üniversiteler ele alınmıştır. Son olarak da ana akım kamu diplomasisi faaliyetlerinin yanında diğer çalışmalar değerlendirilmiştir.

2.4.1. Temel Aktör ve Kurumların Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Türk dış politikasında kamu diplomasisi faaliyeti yürüten temel aktör ve kurumların kuruluşları incelendiğinde Orta Asya'ya yönelik ilgi görülecektir. Örneğin TİKA ilk kurulduğunda SSCB'nin dağılmasının ardından yeni kurulan Türk cumhuriyetleri odak alanıdır. Yine YTB'nin Türkiye Bursları programının temelini oluşturan "Büyük Öğrenci Projesi", bu bölgeye yönelik olarak başlamış ve gelişmiştir.

1992 yılında kurulan TİKA'nın kuruluş felsefesindeki odak coğrafya Orta Asya bölgeseli olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından TİKA Orta Asya ülkelerine kalkınma yardımları çerçevesinde hızlı bir giriş yapmış, yeni kurulan devletlerin kurumsal eksikliklerini gidermeye yönelik faaliyetler yapmıştır. TİKA, yeni kurulan bu ülkelere bir devlet tecrübesi ve kurumsal tecrübe aktarımı sağlamıştır.¹⁸⁴

TİKA Orta Asya'da yeni kurulan devletlerde Türk diplomasisinin temel unsurlarından biri haline dönüşmüştür. Sadece devlet yetkilileri ve kurumlarıyla değil, yaptığı projelerle halklarla da temasa geçmiştir. Orta Asya'da yardım faaliyetlerinin organize edilmesi, okullara destekler sağlanması, şehir ve köylere altyapı ve üstyapı desteklerinin verilmesi gibi faaliyetlerle TİKA¹⁸⁵, Orta Asya toplumlarında görünür olmuştur.

TİKA'nın teknik ve mali yardımlarının yanında bölgede Türk kültürünün önemli unsurlarıyla ilgili restorasyon çalışmaları yürütmüştür. Bunların başında Kazakistan'daki

¹⁸⁴ **Erdağ** (2015) s.253 - 255

¹⁸⁵ Nuri Yılmaz 154-159

Hoca Ahmet Yesevi Türbesi ve Türkmenistan'daki Sultan Sencer türbesi gelmektedir. Ortak tarih ve kültür mirasının bölgeyle ilişkilere katkı yapacağı düşünülmüştür.¹⁸⁶

TİKA'nın Orta Asya'daki tüm devletlerde ofisi mevcuttur.¹⁸⁷ Orta Asya'daki tüm ülkelerde ofisin bulunması TİKA'nın bölgeye verdiği önemi göstermektedir. TİKA Orta Asya'daki tüm devletlere sağlık, eğitim, altyapı gibi alanlarda yardım faaliyetleri yürütmektedir. Aynı zamanda işbirliği çalışmaları yürütmekte ve ülkeler arası ilişkilerde bir köprü vazifesi üstlenmektedir. Bu çerçevede TİKA Türkiye'nin Orta Asya'daki görünen yüzü olarak yumuşak gücüne katkı sağlamış ve önemli bir kamu diplomasisi aktörü olmuştur.¹⁸⁸

TİKA faaliyet raporları incelendiğinde kurumun ilk dönemi sayılabilecek dönemde ana odağında Orta Asya bölgesi vardır. 2000'li yıllarda bu ağırlık daha çok Afrika ve Orta Doğu ülkelerine kaymıştır. 1992-2003 arası dönemdeki TİKA projelerinin yarısından fazlası Orta Asya devletlerine yönelik yapılmıştır.¹⁸⁹ Ancak daha sonraki dönemlerde bu oranlar değişmiştir. Örneğin 2018 yılı TİKA faaliyet raporuna göre Orta Asya ve Kafkasya bölgesinin TİKA'nın ana hizmet birimlerinin toplam harcamalar içerisindeki oranı %11,3'tür. Orta Doğu ve Afrika biriminin oranı %27,3 iken Balkanlar ve Doğu Avrupa birimi %23,80'dir.¹⁹⁰

YTB'nin bölgeye yönelik çalışmaları incelendiğinde Türkiye Bursları etrafında şekillenen uluslararası öğrenci hareketliliğidir. YTB'nin Büyük Öğrenci Projesini devralmasından sonra da bölgeye yönelik ilgisi devam etmiştir.

YTB aynı zamanda bölgede sivil toplum kuruluşlarına ve organizasyonlara da destek olmaktadır. Bunun yanında bölgeye yönelik tarih ve kültür eksenli projeler gerçekleştirmektedir. Bu minvalde yapılan projeleri desteklemekte ve bu yolla kamu

¹⁸⁶ Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Gökmen (2018) 'Türkiye'nin Orta Asya'daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi', Türk Dünyası Araştırmaları, C:119, S: 235, s. 156-157

¹⁸⁷ Koordinatörlükler, TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatörlukler>, s.e.t. 02.04.2018

¹⁸⁸ Ekşi, Muharrem (2017) 'Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Diplomasisi: Yeni Araç Ve Mekanizmalar', Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C: 17, S:1, s.16

¹⁸⁹2004 TİKA Faaliyet Raporu https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, set.22.07.2019

¹⁹⁰ 2018 TİKA Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr/upload/publication/TikaFaaliyetWeb2018.pdf> , set.22.07.2019

diplomasisine katkı sunmaktadır.¹⁹¹ YTB Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ı içeren ve bu ülkelerden öğrenci getirmek amacıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler burs programı uygulamaktadır.

TRT'nin Orta Asya'ya yönelik faaliyetlerinin temelini TRT Avaz oluşturmaktadır. TRT Avaz'ın kurulması belli bir süreç içerisinde gelişmiştir. TRT İNT ile Avrupa'da yaşayan Türklere yönelik yayınlar yapılmış daha sonra kanal TRT İNT Avrasya'ya dönüşmüş ve son olarak TRT Avrasya tek bir kanal olarak yayın hayatını devam ettirmiştir. TRT Avrasya'nın amacı Türk soylu halklara ve akraba topluluklara yönelik yayınlar yapmaktır. Özellikle yeni kurulan Türk cumhuriyetleri ile medya kanalıyla yeni bir zemin oluşturmak ve ortak tarih ve kültür bilincini kurmak amaçlanmıştır. 2001 yılında TRT Avrasya yayın hayatına TRT Türk olarak devam etmeye başlamıştır. TRT Türk tıpkı TRT Avrasya gibi kültür sanat programları ağırlıkta olmak üzere Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik yayınlarını sürdürmüştür.¹⁹²

2009 yılına gelindiğinde TRT Türk, TRT Avaz'a dönüşmüştür. TRT Avaz bölge ülkelerine yönelik yayınlarını Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'da bu ülkelerde konuşulan dillerle yayınlar yapmaya başlamıştır. Bu noktada TRT Avaz'ın bölgeye özgü dillerde yaptığı yayınlar son derece önemlidir. Kanal ortak kültürel bağların kuvvetlendirilmesinde ve ortak aklın oluşmasına katkı sağlamaktadır.¹⁹³ TRT Avaz'ın hem Türkiye'nin sesi olması hem de Orta Asya ülkelerinde yerel dillerde yayın yapması Türkiye'nin bölgeye yönelik hem medya diplomasisi hem de kültürel diplomasisi anlamında ciddi bir kazanımdır. Kurulan bu altyapıya rağmen TRT Avaz'ın geniş kitleler tarafından takip edilme seviyesine eriştiği söylenemez.¹⁹⁴

Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerine bakılacak olduğunda sadece bir merkez bulunmaktadır.¹⁹⁵ Bu merkez Kazakistan'da yer almaktadır. Yunus Emre Enstitüsünün bölgeye yönelik faaliyetlerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılırsa da Orta Asya'daki etkinliği çok düşük düzeydedir. Burada dil avantajına rağmen sadece bir ülkede

¹⁹¹Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Gökmen (2018) s.167-169

¹⁹²Tarihçe, TRT, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, s.e.t.16.11.2018

¹⁹³Başar, Hatice (2011) 'Türkiye'nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT' (Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.125-126

¹⁹⁴ Yılmaz ve Kılıçoğlu (2018), 172

¹⁹⁵ Kurumsal, YEE, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, s.e.t.20.11.2018

merkez olması potansiyelin politikaya dönüştürülmemesi ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinin ağırlığının uluslararası örgütlerde olması olarak açıklanabilir.

Türkiye Diyanet Vakfı, Orta Asya'da Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıkları kazanmasından itibaren bölgede oldukça oldukça aktif çalışmaktadır. Sovyetler birliğinin dağılmasıyla bölgeye giren vakıf birçok konuda buradaki toplumlara yönelik faaliyetler yapmıştır. Dini kaynaklar bölge ülkelerinin dillerine çevrilerek dağıtılmasından, camilerin yaptırılmasına, din görevlilerinin eğitilmesinden burs verilmesine kadar ilk yıllarda önemli çalışmalar yapılmıştır.¹⁹⁶ Buradaki devletlerinin bağımsızlıklarına kazanmasının ilk yıllarındaki yoğun faaliyetler daha sonraki yıllarda da sürdürülmüştür. Öncelikle hayri yardımlar kapsamında Orta Asya ülkelerinde camiler yaptırılmaktadır.¹⁹⁷ Kazakistan ve Kırgızistan'da eğitim kurumları mevcuttur, aynı zamanda eğitim faaliyetleri altında bölge ülkelerinden öğrencilere burslar verilmektedir.¹⁹⁸ Bunların yanında aktif bir şekilde bölge ülkelerine yönelik insani diplomasi faaliyetleri sürdürülmektedir.

Kızılay, bölge ülkelerinde özellikle insani krizlerde önemli bir aktör olarak konumlanmaktadır. Bölgede yaşanan çeşitli afetlerde Kızılay yardımlarıyla bölge ülkelerine yardım yapmaktadır birçok insani krizde bölgeye ulaşan ilk ulusal dernek olmaktadır.¹⁹⁹ Bunun yanında Kızılay bölge ülkelerinin önemli bir bölümüne kurban yardımı yapmaktadır.²⁰⁰ Türkiye Maarif Vakfı, bölgenin tamamında çalışmaları sürdürmektedir.²⁰¹ Orta Asya'nın Vakfın hedef coğrafyalarından birisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki Vakıf ilk okulunun Orta Asya ülkelerinden bir olan Kazakistan'da açmıştır.²⁰² Bölge ülkelerinin tamamında faaliyet göstermesi ve devletlerle ve toplumlarla işbirliği halinde çalışmalar sürdürmesi bakımından vakıf kamu diplomasisi çalışmaları anlamında önem arz etmektedir.

¹⁹⁶ **Gümüş, Burak** (2010) 'Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Orta Asya Faaliyetleri', Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C:2, S:1, s.5

¹⁹⁷ Camiler, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/camiler/>, s.e.t. 29.07.2019

¹⁹⁸ Eğitim Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>, s.e.t. 29.07.2019

¹⁹⁹ 'Kazakistan'a Giden İlk Ulusal Dernek Kızılay Oldu' <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/4719>, s.e.t.24.08.2019

²⁰⁰ Türk Kızılay 51 Ülkede Kurban Kesiyor, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilay-51-ulkede-kurban-kesiyor/1554995>, s.e.t.26.08.2019

²⁰¹ Dünyada Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/page/42-dunyada-tmv-16>, s.e.t.20.07.2019

²⁰² Maarif Vakfı İlk Okulunu Kazakistan'da Açıyor, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/08/18/maarif-vakfi-ilk-okulunu-kazakistanda-aciyor>, s.e.t.29.08.2019

2.4.2. Türkiye'nin Öncülüğünde Kurulan Orta Asya'ya Yönelik Uluslararası Örgütler

Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin önemli bir bölümü, ikili ya da çok taraflı oluşturulmuş uluslararası kurumlar marifetiyle gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi çerçevesinde harekete geçirdiği uluslararası kuruluşların temelinde kültür ve eğitim vardır. Kamu diplomasisi, uluslararası kurumlar vasıtasıyla yürütülerek bir avantaj yakalanmaktadır. Ülkeler arası işbirliğin öne çıktığı, şeffaflık ve hukuk çerçevesinde kurulan bu kurumlar, kamu diplomasisi faaliyetlerine meşruiyet sağlamaktadır.²⁰³

2.4.2.1. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

TÜRKSOY, 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye ortak girişimleriyle, altı ülkenin kültür bakanlarının imzasıyla kurulmuştur. İlk kurulduğunda Türkçe Konuşan Ülkeler Kültür ve Sanat Ortak Yönetimi olarak isimlendirilmiş, daha sonra kısa adı aynı kalarak ismi Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. Türk Dünyası'nın UNESCO'su olan TÜRKSOY'un amacı ortak Türk kültürü üzerine çalışmalar yapmak, bu kültürü gelecek nesillere aktarmaktır. Aynı zamanda Türk kültürünü dünyaya tanıtmaya amaçlı faaliyetler yürütmektedir.²⁰⁴

Uluslararası örgütler ile olumlu ilişkiler kurmak, bu kurumlar üzerinden inisiyatifler almak kamu diplomasisi çalışmaları bakımından önem arz etmektedir. TÜRKSOY hem uluslararası bir teşkilat olması bakımından hem de Türk kültürü ekseninde kültürel diplomasi için önemli bir zemin olması açısından önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin TÜRKSOY'un kurulmasına öncülük etmesi de ayrıca önemlidir.

Kuruluşundan itibaren TÜRKSOY, farklı proje ve organizasyonlarla, üye ülkeler arasındaki kültürel diplomasiyle ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda UNESCO gibi önemli kurumlarla işbirliği yaparak Türk kültürünün küresel

²⁰³ Sancar, Gaye Ash (2102) s.106-107.

²⁰⁴ About, TÜRKSOY, <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, s.e.t.20.11.2018

bilinirliğini de arttırmaktadır.²⁰⁵ Sovyetlerin dağılmasının ardından gerçekleşen faaliyetler arasında bu denli bir ortaklığın ve uluslararası bir kurumun inşa edilmesi ayrıca önemlidir.

2.4.2.2. Türk Konseyi

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Türk Konseyi, 2010 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin ortak girişimi ile kurulmuştur. Konseyin temel amacı üye ülkeler arası ilişkilerin kapsamlı işbirliğini sağlamaktır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya ve Kafkasya Türk Cumhuriyetleri Türkiye'nin öncülüğünde Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirvelerinde belirli aralıklarla bir araya gelmektedir. 2010 yılında gerçekleşen zirve sonrasında Türk Konseyi'nin kurulma kararı alınmış ve konseyin kurulmasıyla bu zirveler Türk Konseyi Zirveleri olarak anılmaya başlamıştır.²⁰⁶

Türk Konseyi'nin temel amaç ve görevleri şu şekilde sıralanmıştır: "Taraflar arasında karşılıklı güvenin güçlendirilmesi; bölgede ve bölge dışında barışın korunması; dış politika konularında ortak tutumlar benimsenmesi; uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırılık ve sınır ötesi suçlarla mücadele için eylemlerin koordine edilmesi; ortak amaçlarla ilgili her alanda etkili bölgesel ve ikili işbirliğinin geliştirilmesi; ticaret ve yatırım için uygun koşulların yaratılması; kapsamlı ve dengeli bir ekonomik büyüme, sosyal ve kültürel gelişimin amaçlanması; hukukun üstünlüğünün sağlanması, iyi yönetim ve insan haklarının korunması konularının tartışılması; bilim, teknoloji, eğitim ve kültür alanlarında etkileşimin genişletilmesi; kitle iletişim araçlarıyla etkileşimin ve daha yoğun bir iletişimin teşvik edilmesi; hukuki konularda bilgi değişimi ve adli işbirliğinin teşvik edilmesi."²⁰⁷

Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk Cumhuriyetlerini içine alan bu kuruluş Türk kamu diplomasisi açısından da önemlidir. Türk dünyasının çok taraflı diplomasisinde bir aktör, diplomasi için bir kazanım olduğu gerçekliğine ve Türk Dünyası söylemini kamu diplomasisi çerçevesinde pratiğe döken bu kurum işleviyle stratejik bir misyona sahiptir.

208

²⁰⁵ **Purtaş, Fırat** 'Kültürel Diplomasi ve Türksoy, MEKAM, <http://mekam.org/mekam/kulturel-diplomasi-ve-turksoy> s.e.t.21.11.2018

²⁰⁶ Hakkında, Türk Konseyi, <https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkinda>, s.e.t.20.11.2018

²⁰⁷ **Ekşi** (2014) s.132

²⁰⁸ **Ekşi, Muharrem** (2017) s.14-15

2.3.2.3. Uluslararası Türk Akademisi

Türk Akademisi, 2010 yılında Kazakistan'da kurulmuştur. 2012 yılında Türk Konseyi zirvesinde, daha evvel kurulan bu akademinin uluslararası statü kazandırılması kararlaştırılmış ve 2014 yılında uluslararası bir teşkilat hüviyeti kazandırılmıştır. Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Türkiye'nin girişimleriyle kurulan bu yapı Türk Akademisi'nin ismi Uluslararası Türk Akademisi olarak yeni şekline bürünmüştür.²⁰⁹

Akademinin amacı; çok eski tarihlerden bugüne kadar olan süreçte Türk dünyasının dil, kültür ve tarihi ile ilgili araştırmalar yapmak, Türk devletlerinin tarihteki yeri ve önemi ile ilgili bilgi üretmek ve bu konuda yapılacak çalışmaları koordine etmektir.²¹⁰

Uluslararası Türk Akademisi'nin kurumsal hedeflerinin, üye devletler ile kamu diplomasisi kanalları oluşturma potansiyeli yüksektir. Hedefler doğrultusunda gerçekleştirilecek faaliyetler münasebet inşa etme, eğitim diplomasisi, değişim diplomasisi gibi kamu diplomasisinin birçok unsurunu kapsamaktadır.

2.3.2.4. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Kazakistan'ın Türkistan şehrinde yer alan Hoca Ahmet Yesevi Türk Kazak Üniversitesi, Türkiye ve Kazakistan'ın girişimleriyle kurulmuş özerk statülü ortak üniversitesidir. İki ülke arasındaki görüşmeler neticesinde 1992 yılında imzalanan anlaşma ile resmi anlamda ilk adım atılmıştır. 1993 yılında resmi işlemlerin bitmesiyle birlikte üniversite kurulumu tamamlanmıştır. Uluslararası nitelikteki Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin eğitim öğretim faaliyetlerine başlamasının ardından Türk devletlerinden ve Türk topluluklardan öğrenciler buraya eğitim almak için gönderilmiştir.²¹¹ Üniversite, Kazakistan ve Türkiye ilişkileri çerçevesinde kamu diplomasisi kurumu haline gelmiştir. Ayrıca sadece Kazakistan ile ilişkiler geliştirilmemiş burada Türk devletlerinden ve Türk topluluklarından öğrencilerin ve personellerin bulunmasıyla kamu diplomasisi türlerinden olan kültür, eğitim ve yurttaş diplomasisine katkısı sağlanmıştır. Her ne kadar üniversitenin

²⁰⁹Hakkında, Türk Akademisi, <https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkinda>, s.e.t.29.11.2018

²¹⁰ Bıyıklı, Mustafa (2016) 'Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olan Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü ve İşbirlikleri' Dumlupınar üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Afro-Avrasya Özel Sayısı, s.414

²¹¹ Tarihçe, AYU, <https://www.ayu.edu.tr/tarihce>, s.e.t. 02.12.2018

başarısı tartışılmalı olsa da eğitimde uluslararasılaşma ve kamu diplomasisi açısından önem arz etmektedir.²¹²

2.3.2.5. Manas Üniversitesi

Manas Üniversitesi Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te 1995 yılında kurulmuştur. İki ülkenin resmi makamları tarafından imzalanan anlaşmalar ile açılan üniversite 1997-1998 eğitim öğretim yılında öğrenci alımına başlamıştır.²¹³ Sovyetlerin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerinin yoğunlaştıran Türkiye'nin önemli adımlarından biri de Manas Üniversitesinin açılmasına ön ayak olmasıdır. İki ülke arasındaki kültürel, siyasi ve iktisadi ilişkilerin gelişmesine yardımcı olma maksatlı kurulan bu üniversite yurt dışındaki, devlete bağlı olarak faaliyet gösteren Türk üniversiteler arasındadır. Yine başarısı tartışılmalı olsa da bölgedeki kamu diplomasisi kapasitesine yardımcı olması bakımından önemlidir.²¹⁴

2.4.3. Diğer Çalışmalar

2.4.3.1. Anadolu Ajansı

Anadolu Ajansı da TRT gibi kamu diplomasisinin medya ayağını oluşturan bir haber kurumudur. AA, Milli Mücadele yıllarında kurulmuş, dış kamuoyuna karşı Türkiye'yi savunma, iç kamuoyunda ise halkı aydınlatma amacını gütmektedir. Bugüne kadar AA'nın yurt dışına yönelik misyonu, özellikle yurt dışına yönelik mevcut politikalarla örtüşen içerikler yayınlamaktır. Farklı dillerde de yayın yapan AA'nın yurt dışında pek çok ülkede temsilciliği vardır. Ancak Orta Asya ülkeleri dillerinde yayın yapmamaktadır. Ajans'ın Kazakistan ve Özbekistan'da temsilcilikleri vardır.²¹⁵ Bir kamu diplomasisi aktörü olarak AA'nın diğer bölgelere nazaran bölgeye yönelik faaliyetleri düşüktür.

²¹²Vural Yılmaz, Devrim (2017) 'Geleceğin Diplomatik İnşası: Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Yükseköğretimi', Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S:57, s.142

²¹³Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e>, s.e.t. 02.12.2018

²¹⁴Vural Yılmaz, Devrim (2017) s.142

²¹⁵Yurt Dışı Bürolar, AA, <https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar>, s.e.t. 04.12.2018

2.4.3.2. Büyük Öğrenci Projesi

Büyük Öğrenci Projesi, YTB nezdinde yürütülmeden evvel, Türkiye'nin eğitim diplomasinin önemli adımlarındandır. Bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya ülkeleriyle yapılan ikili işbirliklerinde eğitim önemli bir yer tutmaktadır. İkili anlaşmalar çerçevesinde 1992-1993 eğitim öğretim yılı itibariyle bölgedeki ülkelerden Türkiye'ye öğrenci kabulü başlamıştır. Türk ve Akraba toplulukları hedefleyen bu proje, Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüş ve 2012 yılına kadar devam etmiştir. 2012 yılına gelindiğinde aynı görevi YTB Türkiye Bursları kapsamında devam ettirmiştir. Büyük Öğrenci Projesi ile bölge ülkeleriyle kültürel bir birliktelik kurmak, eğitim faaliyetleri çerçevesinde münasebet inşa etmek amaçlanmıştır. Büyük Öğrenci Projesi'nin coğrafi kapsamı geniş olsa da odak coğrafyasının Orta Asya ülkeleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgedeki ülkelerin tamamı projenin kapsamındandır. Türkiye, bölgeden ikili anlaşmalar çerçevesinde getirdiği öğrencileri birer kültür elçisi olarak görmüş ve ikili ilişkilere olumlu katkı sağlaması amacıyla projeyi hayata geçirmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda bölge ülkeleriyle ilişkilerde bu proje, eğitim merkezinde bölge ile ilişkilere farklı bir perspektif katmıştır.²¹⁶ Bu bakımdan Türkiye'nin Orta Asya ülkelerine yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinde, eğitim diplomasisi mekanizması 1992-2012 yılları arasında Büyük Öğrenci Projesi merkezinde yürütülmüştür. Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Orta Asya ülkelerinden projenin başlangıcından 2009 yılına Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan toplam 11.584 öğrenci gelmiş ve bu gelen öğrencilerin 3826'sı mezun olmuştur.²¹⁷

2.4.3.3. Ekonomik Faaliyetler

Türkiye'nin bölgeye yönelik kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilebilecek uluslararası organizasyonlar arasında Ekonomik İşbirliği Örgütü (EİÖ)'nü göstermek mümkündür. 1985 yılında kurulan bu örgüt Türkiye'nin öncülüğünde kurulmuştur. Kurucular arasında İran ve Pakistan da bulunmaktadır. Bölgesel entegrasyonu gerçekleştirerek bölgesel kalkınmayı hedefleyen bu örgütün 1992'de üye sayısı artarak

²¹⁶ **Kavak, Yüksel ve Baskan, Gülsün Atanur** (2001) 'Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklara Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları', Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S:20, s. 102

²¹⁷ Çöllü, E. Fazıl ve Öztürk, Y. Emre (2010) 'Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'ye Yüksek Öğrenim Görmek Amacıyla Gelen Öğrencilerin Uyum ve İletişim Sorunları (Konya Selçuk Üniversitesi Örneği)' Journal of Azerbaijani Studies, ss.227

Afganistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan Tacikistan ve Kırgızistan'da bu örgüte üye olmuştur.²¹⁸ Türkiye'nin öncülüğünde örgüte katılan Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri uluslararası örgütler marifetiyle gerçekleştirme anlayışıyla örtüşmektedir.

1987 yılında kurulan Türk EXİMBANK özellikle yeni bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya ülkelerine krediler sağlamış, bu ülkelerle ekonomik ilişkileri geliştirmesine katkı sağlamıştır.²¹⁹ Türk EXİMBANK'ın bu faaliyetleri ile ülkeler arası ilişkilerin ekonomi temelli yürütülmesi amaçlanmış ve bu temelden hareketle ilişki inşa edilmeye çalışılmıştır.

²¹⁸ Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, <http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit.tr.mfa>, 03.01.2019

²¹⁹ **Alagöz, Mehmet, Yapar, Sinem ve Uçtu, Ramazan** (2004) 'Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerimize Ekonomik Açıdan Bir Yaklaşım', Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:12, s. 59-74

III. BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASI VE RUSYA'NIN ORTA ASYA'YA YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

3.1. Rus Dış Politikasına Genel Bir Bakış

1922 yılında kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Soğuk Savaş'ın en önemli iki aktöründen biri olmuştur. Bu dönemde ABD ve SSCB önderliğinde dünya iki kutba ayrılmıştır, bunlar ABD'nin başını çektiği Batı Bloku, SSCB'nin başını çektiği Doğu Bloku'dur. Bu bloklaşma, özünde ideolojik bir kutuplaşmayı temsil etse de; kültürel, iktisadi ve askeri derin ayrışmaları da beraberinde getirmiştir. SSCB'nin temsil ettiği siyasi değer komünizm, ABD'ninki ise liberalizm şeklinde kabaca tasnif edilebilir. Soğuk Savaş dönemi boyunca pek çok önemli hadise yaşanmış ve bu iki kutup arasındaki gerilimli süreç uluslararası ilişkilerin temel belirleyicisi olmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde küreselleşmenin ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin etkisiyle Soğuk Savaş dönemi yumuşama evresine girmiş ve 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş dönemi kapanmıştır.

1985 yılında iktidara gelen Gorboçav, Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve sosyal değişimini hedefleyen glostnost(açıklık) ve parestroyka(yeniden yapılandırma) politikasını devreye sokmuştur. Bu politikaların özünde açık toplum yapısına geçmek, savunma harcamalarını azaltıp ülke ekonomisini canlandırmak, ekonomide liberalleşmeyi sağlamak ve demokratikleşmek gibi bir dizi hedef yatmaktadır.²²⁰ Ancak ekonomik ve politik hedefler ile SSCB'yi daha iyi noktaya getirmek amacıyla devreye sokulan bu reform hareketi ters etki yapmıştır. SSCB'nin uzun süredir yaşadığı ekonomik, politik ve toplumsal sorunlar sebebiyle Gorbaçov döneminde yapılan hamleler etkisiz kalmış ve parçalanma süreci başlamıştır.²²¹ Sovyet coğrafyasında başlayan eylemlerle birlikte direniş hareketleri başlamış ve birçok ülke bağımsızlığını ilan etmiştir. Ortaya çıkan yeni devletler ile sınırlar yeniden çizilmiştir. Bu noktada Rusya Federasyonu 25 Aralık 1991'de SSCB'nin siyasi mirasının sahibi ve ardılı olarak dünya siyasetindeki yerini almıştır.

²²⁰Rakos, Richard F. (1991) 'Perestroika, Glosnost and International Cooperation: A Behavior Analysis' Behavior and Social Issues, C:1, S:1, s.91-92

²²¹Özsoy, İsmail (2006) 'Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler' Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S: 39, s. 171-186

SSCB'nin dağılmasının ardından kurulan Rusya Federasyonu'nun başına Boris Yeltsin geçmiştir. Yeltsin; Batı yanlısı fikirleri, pazar ekonomisine geçme ve daha demokratik bir ülke yapısı kurma isteği ile Gorbacov'un siyasi fikirlerinin devamı niteliğinde adımlar atmıştır. Yeltsin döneminde Batı'ya siyasi ve iktisadi olarak entegre olmak ve bu sayede ülkenin kalkınmasını gerçekleştirmek nihai hedef olmuştur.²²² İnsan hakları, demokrasi, ekonomik liberalizm gibi konular, Yeltsin'in sık sık atıfta bulunduğu kavramlar arasına girmiştir. Yeni dünya düzenine adapte olmak için çalışan Rusya; uluslararası örgütlerle olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış; emperyal hedeflerden vazgeçerek, Avrupalı bir devlet olma politikası gütmüştür. Bu dönemde ortaya çıkan Batıcı ya da Atlantikçi olarak anılan siyasi çevreler, karar vericiler üzerinde oldukça etkili olmuştur.²²³

Soğuk Savaş döneminin diğer kutbu olan ABD ile bu dönemde, geçmişten kalma çatışma mantığını stratejik işbirliği anlayışına çevirmeye yönelik çalışmalar uygulanmıştır. ABD, Rusya'nın batı merkezli politikalar benimsemesini olumlu karşılamış; politik ve ekonomik reform sürecini desteklemiştir. Rusya, NATO ile ilişkilerini geliştirerek NATO ile işbirliği söylemlerini ortaya atmış, nükleer rekabeti sonlandırma isteğini vurgulamış, ABD ile ilişkilerinin en iyi konuma yükselmesini arzulamıştır. Özellikle 1990'lı yılların ilk yarısına kadar ABD ve NATO ile ilişkiler olumlu seyretmiştir. Ancak 1990'lı yılların sonlarına doğru ilişkilerin yoğunlaştığı ve zaman zaman gerginleştiği bir süreç başlamıştır.²²⁴

SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu ekonomik olarak çok ciddi problemlerle karşı karşıya kalmış ve uzun bir süre ekonomik dar boğaz ile başa çıkmaya çalışmıştır. Yeni kurulan devletin temel sorunlarının en başında bu ekonomik dar boğaz gelmiştir. Dolayısıyla hem iç hem dış politikanın gündemi daha çok bu dar boğazı aşma konusuna paralel ilerlemiştir.

²²² **Turgutoğlu, Kenan** (2006) 'Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması', (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.9

²²³ **Derman, Giray Saynur** (2016) 'Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Rus Dış Politikası Paradigması' Akademik Bakış, C:10, S:19, s. 287-288

²²⁴ **Yapıcı, Merve İrem** (2007) 'Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Geleceği', 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı, Ankara, s.1459-1466

Yeltsin döneminin başlarında Batı perspektifli bir romantizm ve idealizm yaşansa da Rusya'nın duruşu belli bir süre sonra değişim sürecine girmiştir. Bu değişimin yaşanmasında çeşitli sebepler mevcuttur. İki temel sebep olarak iç politikadaki gelişmeler ve uluslararası ortamda yaşananlar gösterilebilir. Batı ve ABD yanlısı bir dış politika izleyen Yeltsin'e karşı ciddi bir muhalefet oluşmaya başlamıştır. Rusya'nın kendine has bir medeniyeti olduğunu ve geleneksel olarak Rusya'nın Batı medeniyetine eklemlenmesinin tarihi bir hata olduğunu savunan, Avrasyacı olarak nitelendirilen grup, baskılarını ve muhalefetini arttırmıştır. Yeltsin gelişen ve sesi yükselen muhalefet karşısında kayıtsız kalmamış ve dış politikada bazı değişiklikler yapmıştır. Daha evvel eski Sovyet coğrafyasını Batı'ya yakınlaştırmak adına pek önemsememiş ancak değişiklikler yaparak başta Orta Asya ülkeleri olmak üzere eski Sovyet coğrafyasına daha fazla eğilmeye başlamıştır. Rusya, Sovyetler döneminin mirası sayılabilecek ve geleneksel olarak dost kabul ettiği ülkelerle müttefiklik ilişkilerini geliştirme politikası izlemiştir.²²⁵

1991 yılında Rusya'nın öncülüğünde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT)'na, Sovyet coğrafyasında bağımsızlığını kazanan devletlerin büyük bir kısmı üyedir. Kuruculuğunu Rusya'nın yaptığı bu örgüt; SSCB mirasının temsilcisi olmasından ötürü Rusya Federasyonu için oldukça önemlidir. Zira Rus dış politikasının temel felsefesini oluşturan coğrafi tahayyül, bu örgüte üye olan ülkelere çok ciddi bir önem atfetmiştir. Bu noktada Rus dış politikası tartışılırken BDT ve temsil ettiği coğrafyaya değinmemek büyük bir eksiklik olacaktır.

Dış politikada yön değiştirme etkenlerden biri yaşanan ekonomik problemlerin aşılamamasından kaynaklanmıştır. Yeltsin'in pazar ekonomisine geçiş denemesinin ekonomik problemleri aşmada yetersiz kalmasından ötürü tepkiler yükselmiş ve liberal sisteme topyekûn entegre olma politikalarından tedrici olarak vazgeçilmiştir.

Rus dış politikasının temel kavramlarından biri de yakın çevre doktrini'dir. 1993 yılında kabul edilen, dış politika konsepti olan yakın çevre doktrini; Sovyetlerin dağılmasının ardından bir güç boşluğunun doğmasına fırsat vermeden Sovyetlerden kopan ülkeler üzerinde yeniden etkin olması şeklinde ifade edilmektedir. Bu coğrafyadan alınan güç sayesinde uluslararası sistemde etkin olma ve süper güç olma hedefi de yine yakın

²²⁵**Sönmez, A. Sait** (2010) 'Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri' Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:27, s. 279

çevre doktrinin içeriğine dahildir. Yakın çevre esasen post-Sovyet coğrafya merkezinde tanımlanan bir doktrindir. Bu ülkelerle askeri, ekonomik, kültürel işbirliğini sağlamak, pekiştirmek, geliştirmek ve Sovyetler zamanındaki kazanımları elde tutmak üzerine kuruludur.²²⁶

Yakın çevre politikasına karşı ABD'nin post-Sovyet coğrafyada Rusya'nın etkisini kırmaya yönelik politikasına da değinmek gerekmektedir. Bu politika, ABD'nin Sovyetlerin dağılmasının ardından mirası devralan Rusya'nın nüfuzunun artmasının önünde geçmeyi ve post-Sovyet coğrafyada hakim konuma gelmesini engellemeyi amaç edinmiş politikalar bütünüdür. Bu politikalarla Rusya'nın gücünü sınırlamakla beraber Amerika, kendi çıkarları doğrultusunda bölge ülkelerinde kendisine yakın yönetimleri desteklemiştir, enerji ve güvenliğini önceleyerek bölgeye yönelik dış politika yürütmektedir.²²⁷

Yeltsin dönemini dış politika yapım sürecindeki tercihler çalkantılı ve kararsızlıkların hakim olduğu bir dönem olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Yeltsin'in ardından 2000 yılında iktidarı devralan Putin ülkesini uluslararası arenada doğru konumlandırmaya yönelik politikalar izlemiştir. Öncelikle 21.yüzyılda Rusya'nın küresel bir güç olmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Eldeki fırsat ve riskler değerlendirilerek dış politika yapımının çehresi değişmeye başlamıştır. Putin dönemi dış politikasında çok yönlü stratejiler izlenmiştir. Batı ile ilişkiler yeniden gözden geçirilmiş; eklemleme, entegre olma ve ortaklık vurguları yerini pragmatik anlayışa bırakmıştır.²²⁸ Devlet başkanı olarak en önemli siyasi aktör olarak ortaya çıkan Putin 2000 yılından beri ülkenin en önemli karar vericisidir. 2008 – 2012 yılları arasında Dimitri Medvedev Başkanlık yapmış olsa da arka planda Putin yine en önemli aktördür. 2000 sonrası dönem topyekûn Putin dönemi olarak adlandırılmış, Medvedev'in devlet başkanlığı, Putin politikalarının sürekliliğini sekteye uğratmamıştır.

²²⁶ **Tanrısever, Oktay Fırat** 'Ruysa Federasyonu'nun Orta Asya ve Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası': Aydın, Mustafa(Editor) (2005) Küresel Politikada Orta Asya, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.44-49

²²⁷ **Kireççi, M. Akif** (2011) Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Amerika Birleşik Devletlerinin Orta Asya Politikaları, Ankara, Yayın No: 3, s. 34-42

²²⁸ **Mikail, Elnur Hasan** (2004) 'Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası 2000-2003 Yılları Arası' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.62-63

Putin'in aşırı şekilde Batıcı olanlar -yeni batıcılık- ve aşırı şekilde avrasyacı görüştekiler arasında bir denge kurduğu gözlemlenmektedir. Bu iki grup arasında özellikle dış politikada sentez kurmuştur.²²⁹ Putin dış politikada davranışları belirleyen unsurları yeniden tanımlamıştır.

Yakın çevrenin içeriğini genişleterek Balkanlar'dan Uzak Doğu'ya kadar bir alan yaratmıştır. Romantik görüşlerin ötesinde bir tavır takınarak Rusya'nın çıkarlarını önceliklelemiştir. Öncelikli hedefi olan Rusya'nın yeniden dünya siyasetinde söz sahibi olmasına odaklanmıştır. Bu bakımdan Batı ile ilişkilerin sınırlarını pragmatizm ve çıkarlar belirlemiştir, aynı zamanda Batı dışı aktörlerle ilişkilerini yoğunlaştırmıştır.²³⁰

Putin, iktidara geldiğinde büyük bir ekonomik enkazı devralmış ve ekonomik problemleri çözmeye çalışmıştır.²³¹ Bu sıkışmışlığı, enerji kaynaklarını ekonomik kazanıma başarılı bir şekilde dönüştürerek aşarak iktisadi iyileşme sürecine girilmiştir. Bu iyileşme süreciyle birlikte Rusya'nın yeniden büyük güç olma potasına girme hedefi ivme kazanmıştır. Enerjiyi pek tabii ekonomik bir kaynak olarak gören Putin; aynı zamanda bu potansiyelini bir diplomasi aracı haline de getirmiştir. Rusya'nın dış politikasında enerji büyük bir belirleyici olmuş, söylem ve eylem bazında enerji potansiyelini diplomaside aktör olarak kullanmıştır.²³²

Savunma ve güvenlik anlamında da Putin döneminde bir atılım gerçekleştirmiştir. SSCB'nin dağılmasından sonra geçirdiği yönetim krizinin aşılmasında ve güç konsolide edilmesinde savunma ve güvenlik çalışmaları önemini arttırmıştır. Rusya, askeri anlamda atılımlar gerçekleştirmek, ordunun modernizasyonunu sağlamak gibi bir dizi reformla askeri gücünü arttırmak adına politikalar uygulamıştır. 2000'li yıllarda gelişen savunma reformlarının hedefi; karşı karşıya kalınabilecek yerel, bölgesel ve küresel problemlerin çözümünü mümkün kılmaktır. Rus dış politikasının merkezine oturan enerji de gelişen güvenlik anlayışında önemli bir yere sahiptir. Enerji potansiyelinin korunması ve bir diplomasi aktörüne dönüşen enerji için enerji güvenliğine büyük önem verilmiştir.

²²⁹**Tellal, Eren** (2010) 'Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası' Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:65, S:3, s.197

²³⁰**Özden Cankara, Pınar ve Cankara Yavuz** (2007) 'Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler' SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:15, s.195-199

²³¹**İşcan, İsmail Hakkı ve Hatipoğlu, Yıldız Zeliha** (2011) 'Rusya'da Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve 2008 Küresel Krizi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C:61, S:1, s.201

²³²**Varol Sevim, Tuğçe** (2014) 'Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya', Uluslararası İlişkiler, C: 11, S: 41, s. 91-92

Savunma ve güvenlikte bir diğer mesele ise nükleer silahlar ve Rusya'nın nükleer gücüne dayalı nükleer politikasıdır. Özellikle ABD'yi dengeleme ve uluslararası ilişkilerde caydırıcı güç olmak adına nükleer güce yatırımlar yapılmakta, nükleer politikalarını bu iki temel üzerinden yürütmektedir.²³³

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rusya içinde ve yakın çevre olarak adlandırdığı coğrafyada halk Putin döneminde ciddi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Yeltsin döneminden kalan bir problem olan Çeçenistan sorunu Putin'in daha fazla güç kullanarak bastırmış ve büyük bir problemi çözüme kavuşturarak istikrarı simgeleyen bir figüre dönüşmüştür.²³⁴

Renkli Devrimler, Putin döneminde yakın çevrede çıkan en önemli olaylardır. Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da gerçekleşen olaylara verilen ad olan Renkli Devrimler, yönetimden memnun olmayan halkların otoriter rejimlere karşı bir tepkisidir. Liberal değerlerin hakim kılınmasını isteyen halk, özgürlük ve demokrasi talep etmekteydi. Batı ve özellikle ABD bu ayaklanmaları açıktan finanse ettiği STK'lar ve elindeki medya kuruluşları vasıtasıyla desteklemiştir.²³⁵

Ayaklanmalar sonucunda yönetim değişiklikleri meydana gelmiş ve yeni yönetimler Rusya karşıtı bir pozisyonda konumlanmıştır. Rusya, bu ayaklanmaları kendi güvenlik alanının ihlali olarak algılamıştır. Rusya bu olaylar akabinde ABD'nin bölgede güçlenmesinin önünü almak ve kendi jeopolitik çıkarılanlarını korumak adına politika geliştirme yoluna gitmiştir. Bu süreçlerden sonra Renkli Devrimler, Rusya'nın dış politikasında Avrasya'ya ve yakın çevresine daha da eğilmesine sebep olmuştur.²³⁶

Renkli Devrimlerde herhangi bir askeri müdahale söz konusu olmamıştır. Ancak bu devrimlerin başladığı süreç sonrasında gelişen olaylarda Rusya nüfuzunu korumak adına askeri müdahalede bulunmuştur. Bu müdahalelerin ilki 2008 yılında Gürcistan'a diğeri ise 2014 yılında Ukrayna'ya olmuştur. Böylece Rusya yakın çevresinde kendi çıkarlarını ve

²³³ Özden Cankara/Cankara (2007) s.195-202

²³⁴ Kaleli, Sumru ve Denkel, Çisem (2019) 'Yeltsin Sonrası Dönem Putin'in Siyasal Pazarlama Çalışmaları (2000-2008 Dönemi)', Uluslararası Yönetim ve İşletme Dergisi, C:15, S:1, s.296

²³⁵ Bozkurt, Saynur Giray (2006) 'Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Renkli Devrimler-Kırgızistan Örneği', Akademik İncelemeler Dergisi, C: 1, S: 1, s. 121-138 118-138

²³⁶ Tüysüzöğlu, Göktürk (2011) 'Rusya Arka Bahçesini Temizliyor', Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:2, s15

nüfuzunu korumak için sert gücünü kullanarak askeri müdahale yapabileceğini göstermiştir.

Rus dış politikasının ideolojik duruşunda, Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte hakim paradigma yeni Avrasyacılıktır. Klasik Avrasyacılık, temelleri çok eskiye dayanan 1920'li yıllarda sistematik bir hal alan görüştür. Yeni Avrasyacılık, Rusya'nın kendine ait bir kimliği olduğuna inanan, Avrupa ve Asya arasında yüzü daha çok Asya'ya dönük olan, içindeki Rus olmayan halkları da aynı psikolojik paydada buluşturmayı öngören sosyal, siyasal ve ekonomik anlamlar yüklü görüştür. Yeni Avrasyacılık görüşü, tarihsel bağların önemini unutmadan daha pragmatik, ekonomik ilişkileri önceleyen dış politika anlayışı olarak tanımlanabilir.²³⁷ Bu bağlamda Putin iktidarı sürecinde Yeni Avrasyacılığın dış politika temel parametresi olmuştur.

Sovyetler dağıldıktan sonra Rusya büyük bir bunalıma girmiş ve önemli devlet krizleri yaşamıştır. Putin iktidarı devraldığında büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından yaşanan devlet krizi en büyük meşguliyet olmuştur. Putin'in iktidara gelmesiyle uygulamaya koyduğu stratejilerle Rusya, küresel siyasetin en önemli aktörlerinde biri haline gelmiştir. İktidara geldiği ilk dönem önce gücünü konsolide etmiş; AB, ABD ve NATO ile ılımlı ilişkiler geliştirmiştir. İhtiyatlı ilk döneminin ardından daha cesur politikalar uygulamaya başlamıştır. Yeri geldiğinde askeri müdahale seçeneğini kullanmaktan çekinmemiş, özellikle ABD ve NATO'ya yönelik sert politikalar uygulamıştır.

3.2. Rus Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarına başlaması rakiplerine göre geç bir döneme denk gelmektedir. Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarının temel motivasyonunun imaj problemine çözüm arama olduğunu söylemek mümkündür.²³⁸ Renkli Devrimler sürecinde yaşananlar, imajın önemli bir olgu ve bu olguyla ilgili çalışmaların hayati bir mesele olarak algılanmasına sebep olmuştur.²³⁹ Dolayısıyla, tam anlamıyla kamu

²³⁷ **Yılmaz, Salih** (2015) 'Yeni Avrasyacılık ve Rusya', Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, S:34, s.113-116

²³⁸ **Simons, Greg** (2015) 'Russian Public Diplomacy in the 21st Century: Structure, Means and Message' Public Relations Review, V: 40, I:3, s.10

²³⁹ **Sergunin, Alexander and Karabeshkin, Leonid** (2015) 'Understanding Russia's Soft Power Strategy', Politics (Political Studies Association), Vol. 35, s.349

diplomasisi kavramının Rus dış politikasında söylem ve eylem düzeyinde yer edinmeye başlamasını tetikleyen olaylar silsilesi Renkli Devrimler sürecinde yaşananlardır.

Renkli Devrimler sürecinde Rusya, Batı ve özellikle ABD'nin sahada yaptığı çalışmalara gerekli mukavemeti gösterememiştir. Renkli Devrimler esnasında, Rusya'nın; ABD'nin ve Batı'nın kullandığı dili, kamu diplomasisi araçlarını ve türlerini harekete geçiremediği görülmüştür. ABD ve Batı'nın yumuşak güç kaynaklarını bir politikaya çevirmesi, özellikle medya ve STK'ların etkin kullanmasına karşın Rusya'nın bu araç ve mekanizmalardan mahrumiyeti dikkat çekici bir problem olarak algılanmıştır.²⁴⁰ Renkli Devrimlerden alınan dersle Rusya artık kamu diplomasisi faaliyetlerine önem vermeye başlamış ve Rus dış politikasında kamu diplomasisi önemli bir konu haline dönüşmüştür.

Rusya'nın yumuşak güç kaynakları ve kamu diplomasisi söylemleri belirli temeller üzerine oturmuştur. Öncelikle üzerinde durulan yumuşak güç kaynağı Rus kültürüdür. Rus kültürünün üretimleri dünya çapında bir tanınırlığa sahiptir. Edebiyattan, sinemaya, mimariden, müziğe kadar çok çeşitli alanlarda eserler vermiş Rus sanatçıların dünya çapında tanınmış olması Rusya'nın yumuşak güç kaynaklarının temelini oluşturmaktadır. Kamu diplomasisi ve yumuşak güçte, bir ülkenin kültür kaynaklarının son derece önemli olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Bu bakımdan Rusya'nın kendi kültürünün tanıtılmasını, hem cazip bir ülke olmak hem de imaj problemine bir çözüm bulmak adına önemli gördüğü gözlemlenmektedir. Nitekim 2013-2018 yıllarını kapsayan Devletin Kültürel Politikalarının Temelleri isimli belgede kültürel kaynakların uluslararası ilişkiler politikalarındaki öneminden bahsedilmiştir.²⁴¹ İnşa ettiği kamu diplomasisi kurumlarının kuruluş amaçları incelendiğinde; Rus kültürüne yaptığı atıflar, bu önemi anlamak adına önemlidir. Ancak bu güçlü kültür zaman içerisinde oluşmuştur. Rusya'nın yumuşak gücünün kaynağını oluşturan bu kaynaklar Rusya'nın kültürel imajına büyük bir katkı yapmaktadır ancak bunların bir dış politika enstrümanı olarak kullanmada ne kadar etkili olduğu tartışmalıdır.²⁴²

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarında "Russian World" yani "Rus Dünyası" kavramsallaştırması önemli bir yere sahiptir. İlk kez 2001 yılında kullanılan kavram Putin

²⁴⁰ **Simons, Greg** (2018) 'The Role Of Russian NGOs In New Public Diplomacy', Journal of Political Marketing, V: 17, I: 2, s.137-160

²⁴¹ **Sak, Elif ve Adilbekova Kaldygul** (2016) 'Rusya ve Kültürel Diplomasi', Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, C:3, S:1, s 62

²⁴² **Sak, Elif ve Adilbekova Kaldygul** (2016) s.61

tarafından Rus etnik kimliğinden ziyade, kültürel bir kimliği ifade etmekte ve Rusya'nın sınırlarından çok daha geniş bir coğrafyayı anlatmaktadır.²⁴³ "Rus Dünyası" kavramında geçen Rus ibaresinin etnik bir temele dayandırılmadığı, büyük bir kültür ve medeniyet aidiyeti olarak temellendirildiği görülmektedir. Rus Dünyası kavramı Rus diasporasını, Ortodoks kimliğini, Eski Sovyet Coğrafyasında yaşayan halkları kapsayan bir kavramsallaştırma kavramıdır. Rus Dünyası, hem kimlik hem coğrafya bağlamında tanımlandığı bir kamu diplomasisi kavramsallaştırmasıdır.²⁴⁴

Eski SSCB coğrafyası, Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda "Rus Dünyası" kavramı içerisinde de eski Sovyet coğrafyası önemli bir yere sahiptir. Rusya, SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını kazanan ülkelere siyasi ve kültürel bir miras olarak bakmaktadır. Bu coğrafyaya bakışta temel görüş eski kazanımları yani SSCB'den kalan mirası devam ettirmek olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada kamu diplomasisi faaliyetleri buradaki kazanımları devam ettirmek için işlevsel bir tercih olarak görülmektedir. Renkli Devrimler sürecinde yaşananlar, kamu diplomasi'nin 21.yüzyılda artan önemi ve coğrafyaya bakışı eklendiğinde kamu diplomasisi hayati bir yatırım olarak görülmektedir. Bu bakımdan, Rusya açısından kamu diplomasisi araçları ve mekanizmalarının harekete geçtiği temel coğrafya post-Sovyet coğrafyadır. Rusya'nın yakın çevre politikası ve SSCB'de kalma kazanımları devam ettirme çalışmalarına odaklanan temel dış politika faaliyetlerinde, kamu diplomasisi önemli bir destekleyici unsur olarak görülmektedir.

Rus dili, Rusya'nın yumuşak güç kaynakları arasında önemli bir unsurdur. Rusya'nın son üç yüzyıllık tarihi incelendiğinde geniş bir coğrafyada hüküm sürdüğü görülecektir. Yayıldığı geniş coğrafyada ciddi bir siyasi etki yaratmıştır. Bu coğrafyalarda siyasi nüfuzunun da etkisiyle Rus dili yaygınlaşmıştır. Rus dilinin bu geniş dağılımını Rusya 2000'li yıllarda siyasi bir kazanıma dönüştürme arayışındadır. Eski Sovyet coğrafyasında Rusça hala çok yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁴⁵ Ulus inşa etme ve Rus etkisini kırmak amaçlı strateji uygulayan ülkeler olsa da Rusça hem halk arasında hem

²⁴³ **Yılmaz, Salih**, Eko Avrasya, 'Rusya'da Yeni Strateji: Rus Dünyası', s.e.t. 25.03.2019

²⁴⁴ **Laruelle, Marlene** (2015), Center on Global Interests, 'The "Russian World" Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination' <http://globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI-Russian-World-Marlene-Laruelle.pdf> s. 9-10, s.e.t. 20.03.2019

²⁴⁵ **Yıldırım, Sevilay** (2014) 'Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkanlar ve Sınırlar, (Uzmanlık Tezi) Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, s. 86-89

basında hem de internet ortamlarında hala sıkça kullanılmaktadır. Bu bakımdan kamu diplomasisi ve yumuşak güç çalışmalarında Rus dili etkin olarak kullanılmakta, Rusça bilen halklarla iletişim sağlanmakta ve münasebet inşa etme kolaylaşmaktadır. Rusya özellikle bu coğrafyada Rus dilini diri tutmaya çalışmakta ve geniş coğrafyadaki bu avantajını adeta bir marka olarak kullanmaktadır. Hem devlet tarafından hem de sivil toplum kuruluşları tarafından, Rusça'nın yaygınlaşması için birçok yatırım yapılmakta, konuyla ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşlara destek verilmektedir. Bu bakımdan Rus dili Rus kamu diplomasisi içinde mühim bir yere sahiptir.

Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinde, Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi'ni de incelemek gerekmektedir. Bu Konsey, devlete bağlı olarak 2010 yılında Rusya'nın dış politikasına katkı sunmak amacıyla kurulmuştur. Halklar arasında bir köprü kurarak uluslararası barışı sağlamayı ve çatışmaları barışçıl amaçlarla çözmeyi hedeflemektedir. Devlet, sivil toplum, özel sektör ve akademi arasında bir bağlantı görevi üstlenmektedir.²⁴⁶ Bu konsey kamu diplomasisine özel bir önem atfetmektedir. Başka ülkelerle işbirliği geliştirmesini sağlamak, ortak proje ve organizasyonlar düzenlemek gibi kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir.²⁴⁷ Uluslararası hedeflerinin büyük bölümünü de kamu diplomasisi faaliyetleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Kuruluşunun, Rusya'nın kavrama yönelik yatırımlarının arttığı dönemlerde olması ayrıca önem arz etmektedir. Rusya'nın kamu diplomasisi yatırımlarının farklı bir boyutunu temsil eden Konsey, faaliyetlerin planlanmasında ve kurumlar arası koordinasyonda bir aktör olması bağlamında stratejik bir konumdadır.

Rus diasporasına hem Rus Dünyası kavramının içerisinde hem de kamu diplomasisi uygulamalarında hayati sayılabilecek bir anlam yüklenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya yeni devletler çıkmış, bu devletlerin içerisinde yaşayan Ruslar azınlık konumuna düşmüştür. Yeni kurulan devletler içerisindeki Rus nüfusu devletlere göre farklılıklar göstermektedir. Kimi ülkelerde oldukça yüksek oranlarda bulunan Rus nüfusu bazı ülkelerde yüksek sayılamayacak orandadır. Diasporayı bir diplomasi potansiyeli haline getirmeye çalışan Rusya, yurt dışında yaşayan vatandaşları ve Rus soylular için politika üretmektedir. Yine öncelik eski Sovyet coğrafyasında yaşayan diasporadır. Bu kitle hem Sovyetler dağıldıktan sonra bu ülkelerde kalan Rus nüfus hem

²⁴⁶ General Information, RIAC, <https://russiancouncil.ru/en/about/>, s.e.t. 14.03.2019

²⁴⁷ Activities, RIAC, <https://russiancouncil.ru/en/about/activity/>, s.e.t. 14.03.2019

de kültürel, siyasi ve ekonomik sebeplerden ötürü buraya göç eden vatandaşlardır. Rusya dışına çeşitli sebeplerle göçen Rus nüfusu hem Rus kültürünü yaymak hem de diasporanın anavatanına bağlılığını devam ettirmek için çalışmalar yürütmektedir. Uluslararası hedeflerinin büyük bölümünü kamu diplomasisi faaliyetleriyle ilişkilendirmek mümkündür.

Küresel bir güç olma iddiası olan Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarında rakiplerinden bu kadar geç bir dönemde kurulması; SSCB'nin dağılmasıyla birlikte geçirdiği devlet krizinden ancak toparlanması ile açıklanabilir. Ancak hem yaşanan gelişmelerden hem de kamu diplomasisinin küresel bir önem kazanmasından ötürü Rusya kamu diplomasisi merkezli çalışmalarını arttırmıştır ve her geçen gün yatırımlarını arttırmaktadır. Karar vericilerin kamu diplomasisi ve yumuşak güce atıf yapan konuşmaları bu alana verilen değeri göstermektedir.

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarının dış dünya tarafından nasıl algılandığının tespiti de önemlidir. Ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerine yaptığı yatırımların yanında, çalışmalarının başkaları tarafından nasıl anlaşıldığına ve anlaşılabileceğine önem verilmektedir. Rusya bu anlamda dezavantajlı bir konumdadır. İnşa ettiği kurumların metinlerine ve resmi söylemlere bakıldığında her ne kadar işbirliği, ilişki inşa etme gibi kavramlara sıkça vurgu yapılsa da birçok ülke, Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerine şüpheli bakmaktadır.

Yumuşak güç kaynaklarını oluşturan ülkenin değerleri bakımından da Rusya'nın dünya nezdinde olumlu bir karşılığı yoktur. Demokrasi konusunda iyi bir tablo çizemeyen Rusya, otoriter bir devlet olarak algılanmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin tam olarak hakim kılınamaması ve Rus oligarklara yapılan operasyonlar vb tablolar Rusya'nın dünyadaki olumsuz imajını arttıran bir etkiye sahip olmuştur. Bu bakımdan Rusya'nın bu olumsuz imajı kamu diplomasisi faaliyetlerinin açmazlarından biridir.

Öncelikle burada dikkat çeken husus Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin hız kazandığı tarihtir. Renkli Devrimler ile birlikte kamu diplomasisine yatırım yapan Rusya, motivasyonunu güç kaybetmekten almıştır. Kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştirme

amacı, kaybettiği nüfuzu kazanmak ve gücünü arttırmak olarak görülmektedir.²⁴⁸ Burada nüfuz kazanma, çıkarlara çok fazla vurgu yapma gibi bir açmaz vardır. Kamu diplomasiinin hedefi de dış politikaya yardımcı olarak uluslararası alanda güç kazanmaktır. Ancak bu kazanımlar, yatay ilişki modeline uygun, işbirliğini önceleyen bir tarzda yapılmaktadır. Rusya'nın BDT coğrafyasında SSCB'ye atıfta bulunması eski günlere özlem duyma, yatay ilişkiden ziyade dikey ilişki kurma bağlamında anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri bu noktada problemlili görülmektedir.

Rusya'nın bölgedeki krizlerin çözümlerinde askeri müdahaleyi seçerek sert gücünü kullanması, kamu diplomasisi potansiyeline zarar vermektedir. Askeri gücün Rusya için her zaman kullanılabilen bir seçenek olması kamu diplomasisi faaliyetlerini zora sokan bir tavidir. Kamu diplomasisi askeri müdahalelerin tam aksine zor kullanmadan istediğini yaptırmak olarak tanımlandığından, teori ve pratikte kamu diplomasiinin zıttıdır. Bu zıtlık Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkisini ve güvenilirliğini zedelemektedir.

3.2.1. Kamu Diplomasisinde Temel Aktörler ve Kurumlar

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarına, söylem ve eylem düzeyinde 2005 yılı ve sonrasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşmayla birlikte birçok kurum kurulmuş, var olan bazı kuruluş ve kurumlar yumuşak güç ve kamu diplomasisi merkezli olarak yeniden yapılandırılmıştır.

3.2.1.1. Russkiy Mir (Rus Dünyası) Vakfı

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarında en önemli kurumlarından biri olan Russkiy Mir Vakfı, 2007 yılında başkanlık genelgesiyle, Rus Dışişleri Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı'nın ortak girişimleriyle kurulmuştur.²⁴⁹ Yurt dışında kurumlar inşa ederek, temsilcilikler açarak Rus kültürü tarihi ve dilini yaymak kurumun temel hedefidir. Vakfın temel amaçları resmi web sitesinde üç ana başlık altında kavramsallaştırılarak sunulmuştur.

Rus Dili: Rus kültürünün ana damarını oluşturan oluşturan Rusça'nın desteklenerek yerli ve yabancı araştırmacılara destek sağlanmaktadır. Bu çalışmalar, Rusça eğitim

²⁴⁸ **Doğan, Erhan** (2015) 'Rusya Federasyonu'nda Kamu Diplomasisi: Evrim ve Kurumlar', Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C:3, S:2, s.185-186

²⁴⁹ About, <https://russkiymir.ru/en/fund/index.php>, s.e.t. 14.03.2019

materyallerinin oluşturulmasından, yarışmalar yapılmasına, eğitim programları oluşturulmasından burs verilmesine kadar olan uygulamaları ve etkinlikleri kapsamaktadır.

Rus Kültürü ve Mirası: Rus kültürünün küresel kültüre, sanata ve edebiyata yaptığı önemli katkılardan hareketle, bu mirasın yaygınlaştırılması ve yeni üretimlerin ortaya çıkması için çalışmalar yapılmakta ve kültür sanat programlarına sponsorluk sağlanmaktadır.

Rus Halkı: Buradaki kasıt Rus diasporasıdır. Kurum, yurt dışında yaşayan Rusların anavatanları ile olan ilişkilerini düzenlemektedir. Diaspora vatandaşlarına yönelik dil ve kültür anlamında sosyal programlar yaparak anavatanla bağların kurulması ve güçlendirilmesini sağlamaktadır.²⁵⁰

Russky Mir Vakfı çalışmalarını Rusça Merkezleri vasıtasıyla yürütmektedir. Russky Mir, kurduğu Rusça Merkezleriyle dünyanın birçok ülkesinde hedeflerini gerçekleştirmek için çalışmaktadır. Rusça Merkezleri'nin temel hedefleri; Rus kültürünü ve dilini dünya sathında yaygın hale getirmek, kültürler arası diyalogu geliştirmek, halklar arası iletişimi sağlamak ve geliştirmek, Rusça kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırmak, Rusça eğitim vermek, kültürel organizasyonlar düzenlemek şeklinde özetlenebilir.²⁵¹ Ayrıca Rus diasporasının çıkarlarının korunmasını sağlamak, Rusların ve Rusya'nın imajına olumlu katkılar yapmak, hedefleri arasındadır.²⁵² Kültürel diplomasinin amaçlarından olumlu imajı besleme misyonuyla²⁵³ vakfın hedefleri uyumaktadır. Kurum, yurt dışındaki Rusça bölüm olan üniversitelerle, eğitim kurumlarıyla ve diğer kuruluşlarla ortaklaşa programlar düzenlemekte ve bunların iletişimine katkı sağlamakta ve desteklemektedir. Bu bakımdan da kamu diplomasinin eğitim diplomasisi boyutunun desteklendiğini söylemek mümkündür.

Russky Mir'in temel misyonunun Rus dilini yaygınlaştırdığını söylemek mümkündür. Dilin kültürel diplomasisinin en önemli unsurlarından hareketle, yaygınlaşması ve başkaları tarafından biliniyor olması kamu diplomasisi açısından önemlidir. Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde en önemli sayılabilecek

²⁵⁰ Dn. 30

²⁵¹ What is a Russian Center, <https://russkiymir.ru/en/rucenter/what-is.php>, s.e.t. 14.03.2019

²⁵² Dn.32

²⁵³ **Mazıcı ve Kodal** (2015) s. s. 966

Rusça'nın yaygınlaştırılması ve popülerleştirilmesine dönük stratejiler perspektifinde Russky Mir, kurumsal anlamda önemli bir noktadadır.

3.2.1.2. Rossotrudnichestvo Ajansı

Rusya'nın en önemli kamu diplomasisi kurumlarından biri de Rossotrudnichestvo Ajansı'dır. Rossotrudnichestvo şeklinde, Rusça olarak kısaltılan bu kurumun açılımı Bağımsız Devletler Topluluğu ile İlişkiler, Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İşbirliği Federal Ajansı'dır. 2008 yılında Devlet Başkanlığı Kararnamesi ile açılmış ve faaliyetlerine başlamıştır.²⁵⁴ İsimden anlaşılacağı üzere ajansın ağırlık verdiği coğrafya BDT ülkeleridir. Ancak sadece bu ülkelerle sınırlı kalınmamış ve küresel hedefler koyulmuştur. Ajans, direkt olarak dışişleri bakanlığının yetki alanı içerisinde faaliyet göstermektedir. Dil, eğitim, kültür alanında çalışmalar yapmayı ve uluslararası işbirlikleriyle Rusya'nın imajını daha iyi noktalara taşımayı hedeflemektedir. Ajans resmi internet sitesinde temel çalışma alanlarını yedi başlık altında toplamıştır.²⁵⁵

Uluslararası Kalkınma Yardımları: Rusya'nın kalkınma yardımları, yardım alan ülkelerin sosyal ve ekonomik gelişimine katkı yapmayı, afet ve acil durum gibi krizlerin çözmeyi amaçlar. Ajansla, BDT ülkeleri başta olmak üzere Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar yardım ve işbirliği geliştirmek hedeflenmektedir. Yurt dışındaki Rossotrudnichestvo temsilcilikleri vasıtasıyla yardım alan ülkelere, kurumsal ve insani kapasitelerini geliştirmek için teknik destekler sağlamaktadır.²⁵⁶ Dış yardımlar, kamu diplomasisi açısından hem uluslararası imajı olumlu kılmaya hem de halklarla temas etmenin önünü açmayı sağlamaktadır.²⁵⁷ Ajansın bu noktada üstlendiği dış yardım misyonunu kamu diplomasisi perspektifinden önemli bir çalışma alanı olarak görmek mümkündür.

Rus Kültürünün Dünyada Popülerleştirilmesi: Rus kültür ve tarih mirasının dünyaya tanıtılması amaçlanmaktadır. Özellikle edebiyat, müzik, sinema, bale, tiyatro alanında marka olmuş Rus kültürünün uluslararası temsilini ve görünürlüğünü arttırmaktır. Kültür alanında işbirliğini arttırarak bu alandaki çalışmaları desteklemek ve yine bu

²⁵⁴ About, <http://rs.gov.ru/en/about>, s.e.t. 22.03.2019

²⁵⁵ Activity, <http://rs.gov.ru/en/activities>, s.e.t. 22.03.2019

²⁵⁶ International Development Assitance, <http://rs.gov.ru/en/activities/1>, s.e.t. 22.03.2019

²⁵⁷ Ekşi (2014) s.150

alanlarda organizasyonlar yapmak kurumun bu başlık altındaki amaçlarıdır.²⁵⁸ Bir ülkenin kültürel değerlerini dünyaya tanıtarak kültürel diplomasi mekanizmasını harekete geçirmesi, kamu diplomasisi faaliyetlerin açısından büyük önem taşır. Ajansın bu başlık altında yaptığı faaliyetler özellikle kültürel diplomasisinin kültürel paylaşımı²⁵⁹ ve imaja katkı sunma²⁶⁰ misyonu ile örtüşmektedir.

Kamu Diplomasisi: Çeşitli sivil toplum kuruluşları, dernekler, sendikalar ve Rusya'nın diğer organizasyonlar arasında etkili iletişim sürecine katkı yapmasından hareketle, yumuşak güç olanaklarını arttırarak ittifakların yaratılmasını ve Avrasya entegrasyonunun sağlanmasını amaçlamaktadır. Sosyal ve kişilerarası düzeylerde, Rus dış politikasına çıkar sağlama konusunda yardımcı olmak hedeflenmektedir. Bu başlık altında yeni nesle vurgu yapılmakta özellikle öğrencilere ve gençlere yönelik yapılan çalışmalara ve organizasyonlara önem verilmektedir.²⁶¹ Kamu diplomasisinin temel aktörlerinden olan sivil toplum kuruluşları²⁶² ajansın odaklandığı önemli bir konudur. Direkt olarak burada ajansın bir kamu diplomasisi unsuru olduğu ve yumuşak güce katkı sağlamak amacını taşıdığı ifadesi ajansın dış politikadaki yerini ve kamu diplomasisi açısından önemini göstermektedir.

Yurt Dışı Uyumluluk Desteği: Yurt dışında yaşayan 30 milyonluk Rus diasporasını konsolide amacıyla yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Rus vatandaşların yaşadıkları ülkelerdeki çalışmalar, Rus dili ve kültürünün taşıyıcısı olarak görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte ortak projeler yürüterek ülkeler arası ilişkilere katkı sunmasından ötürü özellikle diasporanın dernekleşmesine destek sağlanmaktadır. Rus kültürel mirasının ve kültürel kimliğinin diaspora vatandaşları arasında yaygınlaştırılmasını ve korunmasını hedeflemektedir. Rusçanın yurt dışında yaygın hale gelmesi öngörülmektedir.²⁶³

Rus Dilinin Konsolidasyonu: Rus dilinin desteklenmesi, diğer ülkelerle işbirliği geliştirmenin en önemli unsuru sayılmaktadır. Dünyada hatırı sayılır bir yaygınlığa sahip olunması bakımından korunması ve geliştirilmesi gereken bir kazanım olarak

²⁵⁸ Popularization of Russian Culture in the World, <http://rs.gov.ru/en/activities/2>, s.e.t. 22.03.2019

²⁵⁹ **Cumming, Milton C.**, Americans for the Arts, 'Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, Center for Arts and Culture', <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>, s.1, s.e.t. 03.01.2019

²⁶⁰ **Mazıcı ve Kodal** (2015) s. s.

²⁶¹ Public Diplomacy, <http://rs.gov.ru/en/activities/4>, s.e.t. 22.03.2019

²⁶² **Cull** (2009) s.12

²⁶³ Support for Compatriots Abroad, <http://rs.gov.ru/en/activities/5>, s.e.t. 22.03.2019

görülmektedir. Rossotrudnichestvo'ya bağlı Rus Bilim ve Kültür Merkezleri vasıtasıyla sistematik bir şekilde, Rusça'nın kurslarla profesyonel bir şekilde öğretilmesini sağlamaktadır. Böylece Rus dilini öğrenmek kolaylaştırılmaktadır. Yine Rossotrudnichestvo tarafından Rus dilinin öğretilmesini özendirmek ve ilgilerini çekmek amaçlı programlar düzenlenmektedir.²⁶⁴

Eğitim ve Bilim: Rus eğitiminin yurt dışında tanıtılması oldukça önemli olarak görülmektedir. Rus yüksek öğretiminin yurt dışında tanıtılması ve teşvik edilmesi öngörülmektedir. Rus eğitiminin dünyaya pazarlanması, uluslararası bilimsel işbirliklerinin teşvikine, yabancı vatandaşların Rusya'da eğitim almasının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.²⁶⁵ Bu başlık altında Rusya'nın eğitim diplomasisine özellikle vurgu yapılmıştır. Eğitim diplomasisi halklar arası ilişkiler kurulmasına yardımcı olması bakımından²⁶⁶ kamu diplomasisinin önemli türlerindendir. Ajansın aynı zamanda bir eğitim diplomasisi yürütücüsü olması kamu diplomasisi faaliyetlerini destekleyen çalışmalardır.

Yurt Dışındaki Mezar ve Anıtların Bakımına Destek: Yurt dışında bulunan mezarların ortaya çıkarılması, bakımlarının yapılmasını hedeflenir. Mezar alanlarının tespiti yapılarak uygun iyileştirme çalışmalarının yapılmasını öngörülür. Mezarı olan kişilerin Rus kültürü için önemli olması ve gömünün bulunduğu ülkeyle ilişkilere katkı sağlaması gerekmektedir.²⁶⁷

Rusya Federasyonu'nun Konularının Uluslararası İlişkilerde Geliştirmek: Rusya'nın bilim, ekonomi, kültür ve eğitim alanında uluslararası temaslarının sağlanması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması hedeflenmektedir. Dış politikaya yardımcı olunması ve dış politika hedefleri için uygun ortam sağlanması amaçlanmaktadır.²⁶⁸ Ajansın kamu diplomasisi bağlamındaki tüm misyonu esasında bunun üzerine kurulmuştur. Kamu diplomasisinin tanımlamaları ve hedefleri değişse de değişmeyen

²⁶⁴ Consolidation of the Russian Language, <http://rs.gov.ru/en/activities/9>, s.e.t. 23.03.2019

²⁶⁵ Education and Science, <http://rs.gov.ru/en/activities/10>, s.e.t. 23.03.2019

²⁶⁶ Finn, Helena Kane, Public Diplomacy Effective Strategies for the Future The Importance of Cultural and Academic Exchange (full transcript), The Washington Institute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/public-diplomacy-effective-strategies-for-the-future-the-importance-of-cult>, s.e.t. 18.01.2019

²⁶⁷ Maintaince of Historical Memorials and Burial Graunds, <http://rs.gov.ru/en/activities/11>, s.e.t. 23.03.2019

²⁶⁸ Development of International Relations of the Russian Federation Subject, <http://rs.gov.ru/en/activities/12>, s.e.t. 23.03.2019

hedef olarak ülke çıkarına hizmet etmek gösterilebilir.²⁶⁹ Bu bakımdan bu hedef hem kamu diplomasisiyle hem de Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleriyle hedefledikleri uyumludur.

Oldukça geniş bir çalışma alanına sahip olan Rossotrudnichestvo, Rus kamu diplomasinin en kapsamlı ve yetkili kurumu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Rus Kültür ve Eğitim Merkezleri Rossotrudnichestvo'ya bağlı olarak yurt dışında açılmaktadır. Rus Kültür ve Eğitim Merkezleri ajansın nihai hedeflerini gerçekleştirmek adına çalışmalar yapmaktadır. Bu merkezler, Rossotrudnichestvo'nun toplumlarla iletişime geçme konusunda en önemli aracı kurumlardandır. Müstakil merkezler inşa edilmeyen yerlerde Rusya'nın diplomatik temsilcilikleri aracılığıyla ajans temsil edilmektedir. Yukarıda yedi ana başlıkta açıklanan çalışma alanlarının koordinasyonu bu merkezler aracılığıyla yapılmaktadır. Kurum faaliyetlerine başladığı günden itibaren yetki ve sorumlulukları gelişerek ilerlemiştir. Örneğin, 2012 yılında kurum, burslu öğrencileri seçmede tek yetkili devlet kurumu haline gelmiştir.²⁷⁰

Rossotrudnichestvo Ajansı, Rus kamu diplomasisinin ve genel anlamda kavramın ana hatlarının tamamına hitap etmesi bakımından Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Dil, kültür, eğitim, işbirliği gibi kamu diplomasinin ana alanlarında faaliyet göstermesi ve resmi dokümanlarında da açıkça kamu diplomasisine atıfta bulunması, Ajans'ın değerini ortaya koymaktadır.

Rusya'nın yumuşak güç kavramına ve kamu diplomasisine bakışı, bu kurum üzerinden analize tabi tutulduğunda kamu diplomasisi bağlamında çeşitli çelişkiler ortaya çıkmaktadır. BDT coğrafyasını temel hedef olarak nitelemek akıllara bu coğrafyayı nüfuz alanı olarak gördüğü gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Eski Sovyet coğrafyasına açık açık vurgu yapılması, Sovyet imgesinin neo-emperyalist bir araç olarak görülme riskini ortaya koymaktadır.²⁷¹ Bu algı yumuşak gücün ve kamu diplomasisinin dayandığı temel düşünce yapısına son derece ters bir tutumdur. Rusya'nın Post Sovyet coğrafyadaki ülkeleri genel olarak arka bahçesi olarak görmesi sonucunda, bölgedeki devletler Rusya'nın nüfuz kurma

²⁶⁹ Cull (2009) ss.4

²⁷⁰ Yıldırım, Sevilay (2014) s. 155

²⁷¹ Ekşi, Muharrem (2015), 'Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu', Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S:45, s. 52

alışmalarından ekinmektedir. Böyle bir algı varken bu dilin kullanılması, Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerine negatif bir imaj yüklediğini söylemek mümkündür.

Kamu diplomasisinin öngördüğü yatay ilişki modeli, emperyal bir hedefi gerçekleştirme amacına hizmet eden dilin kullanılması yahut ima edilmesi, kamu diplomasisi faaliyetlerinin doğru zemine oturmadığını göstermektedir. Halkların gönüllerini kazanmak mottosuyla ortaya çıkan kamu diplomasisinde, bu retorik ve emperyal bakış açısını yansıtan imgelerin kullanılması kamu diplomasisine zarar vermektedir.

3.2.1.3. Gorchakov Kamu Diplomasisi Fonu

2010 yılında Başkanlık Genelgesi ile kurulan bu fonda açıkça kamu diplomasisi terimi kullanılmıştır.²⁷² Bu ismin kullanılmasıyla birlikte dolaylı yoldan kavrama yapılan atıflar, doğrudan bir politika oluşturulduğunun önemli göstergelerindendir. Kuruluş amacının temelinde Rus dış politikasında kamu diplomasisinin geliştirilmesi ve katkı sağlanması yatmaktadır.

Resmi web sitesinde küreselleşmeyle birlikte yaşanan değışimlere atıfla Rusya'nın dış politikada kamu diplomasisine verdiği öneme istinaden kamu diplomasisini daha verimli hale getirmek için bu yönde çalışmalar yürütülmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Özellikle sivil toplum örgütlerinin dış politikaya katılımını sağlamak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Kurum, ticari işbirliklerine ve kültürel diyaloga katkı sağlamayı amaçlamakta, çeşitli alanlarda bilgilendirme çalışmaları, eğitim faaliyetleri ve farklı türlerde organizasyonlar düzenlemektedir. Kitle iletişim araçlarıyla ilgili çalışmalar yapmakta ve Rus yayınlarına destek sağlamaktadır.²⁷³

Kurulan bu fonda sıkça vurgulanan kitle iletişim ve medya ile ilgili çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu hedefleriyle medya diplomasisine özellikle vurgu yapılmaktadır. Burada Bir diğerk önemli özellikse sivil toplumu dış politikaya entegre etme çabasıdır.

²⁷² Mission and Goals, <https://gorchakovfund.ru/en/about/>, s.e.t. 26.03.2019

²⁷³ Dn. 46

Kamu diplomasisi açısından stratejik bir noktada yer alan sivil toplum²⁷⁴ Bu iki vurgu, Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarında da önemli bir yer tutmaktadır.

3.2.1.4. Medya Organları

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarındaki en önemli faaliyetleri kitle iletişim araçlarını kullanmasıdır. Bu bağlamda Rusya tarafından kurulan birçok medya ağı bulunmaktadır. Bunlar arasında yerel nitelikte olanlar da mevcuttur, küresel yayın yapanlar da. Rusya, dünya üzerinde sahip olduğu kötü imajının sebeplerinin başında, Rusya hakkında yapılan negatif yayınlar olduğunu düşünmektedir. Bundan hareketle, var olan kötü imajı tersine çevirerek aynı araçlarla olumlu bir imaj tesis etmeye çalışılmakta ve medya diplomasisi mekanizmalarını hayata geçirmektedir. İmajın iyileştirilmesi amacıyla dev medya organları kurularak hem yazılı hem görsel basın kullanılmaya başlanmıştır. Son yıllarda küresel eğilimleri de göz önüne alarak internet medyası da aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Rusya'nın medya diplomasisi çerçevesinde küresel ölçekte en önemli iki kurumu, ajans niteliğinde Sputnik ve televizyon kanalı olan ise Russian Today'dir.

3.2.1.4.1. Sputnik

Sputnik Haber Ajansı ve Radyosu, Rusya'nın enformasyon ve haber bağlamında en güçlü kurumlarından. 2014 yılında kurulan ajans; İngilizce, Çince, İspanyolca, Fransızca, Almanca, Arapça başta olmak üzere otuzun üzerinde dilde yayın yapmaktadır.²⁷⁵ Sputnik, daha evvel çok büyük bir networke ve pek çok yayın diline sahip olan Rusya'nın Sesi'nin devamı niteliğindedir. Rusya'nın Sesi'nin yeniden yapılandırılması ve dizayn edilmesiyle oluşmuştur. Rusya'nın, medya diplomasisi anlamında sahadaki güçlü vasıtalarının başında Sputnik gelmektedir.

Kamu diplomasisi ve imaj inşa etme açısından Sputnik; Rusya'nın politikalarıyla paralel yayınlar yapmaktadır. Daha evvel vurgulanan imaj probleminin çözümü için atılmış bir adım olarak görmek mümkündür. Bu noktada Sputnik'in kurulmasının ardından Prof. Dr. Hüseyin Bağcı'nın yaptığı değerlendirme, Sputnik ile kamu diplomasisi ilişkisini önemli ölçüde açıklamaktadır: “Sputnik’in kurulmasının en önemli nedenlerinden biri, gördüğüm kadarıyla Rusya’nın kamu diplomasisinde bir adım atmasıdır. Bu sadece

²⁷⁴ Cull (2009) s.12

²⁷⁵ Hakkımızda, <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html>, s.e.t. 27.03.2019

Rusya'nın değil, dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinin kullandığı bir yeni uluslararası alanda kendini tanıtmaya modelidir. O nedenle Sputnik'in kurulması belki de Rusya'nın dünyayla entegrasyonunda, dünyaya kendini anlatmasında yeni bir fırsat sunacak girişim olarak değerlendirilebilir. Bu Soğuk Savaş dönemindeki Radio Free Europe'un (Özgür Avrupa Radyosu) bir karşıtı mı, sormak lazım. Hayır, bu tamamıyla Rusya'nın kamu diplomasisinin bir ürünüdür."²⁷⁶ Bu bağlamda Sputnik değerlendirildiğinde kamu diplomasisi ve medya diplomasisi anlamındaki önemi ortaya çıkmaktadır.

3.2.1.4.2. Russia Today

2005 yılında kurulan RT direkt olarak Rusya tarafından bütçelenmektedir. RT beş kıtada yüzden fazla ülkede yayın yapmaktadır. Avrupa'dan Orta Doğu'ya ABD'den Latin Amerika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada seyredilmektedir.²⁷⁷ Bu geniş yayın hattı ile Russia Today Rus kamu diplomasisinin aktörlerindendir.²⁷⁸ Russia Today, Televizyon yayıncılığı anlamında uluslararası ortamda Rusya için önemli bir boşluğu doldurmaktadır ve imaj çalışmalarına katkı yapmaktadır.

3.3. Rus Dış Politikasında Orta Asya

SSCB dağıldıktan sonra yönetim krizi ile karşı karşıya kalan Rusya, ilk etapta Orta Asya devletlerine yönelik yoğun dış politika çalışmaları yürütmemiştir. Ancak bu krizlerin aşılması dış politika konseptinde değişiklikler yapılmaya başlamasıyla birlikte bölgeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Rusya'nın yakın çevre politikasının merkezinde Orta Asya ülkelerinin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Orta Asya'yı bir hayat alanı olarak gören Rusya, bölgeye kendi çıkarları bağlamında hayati bir önem atfetmiştir.²⁷⁹ Rusya, dış politikasında ayrıca bölgede yaşayan Rusların çıkarlarını gözetmeye dönük bir yol izlemektedir.

²⁷⁶ Sputnik Küresel Medyada Devrim Yaratabilir mi <https://tr.sputniknews.com/rusya/201412221013245405/>, s.e.t. 27.03.2019

²⁷⁷ About, <https://www.rt.com/about-us/>, s.e.t. 27.03.2019

²⁷⁸ Halidov, İsmail (2015) 'Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları', Avrasya İncelemeleri Dergisi, C:3, S:1, s.51

²⁷⁹ Sönmez, A. Sait (2010) "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", Avrasya Etüdleri, S:37, s. 60

Bölge ülkeleri genel olarak başlarında bir ağabey ya da nüfuz kurmuş bir devlet istemese de Rusya'nın bölgedeki etkisi ve gücü hala baskın olarak hissedilmektedir. Bu bakımdan Rusya ile ilişkiler kesilmemekte, ortaklıklar kurulmakta fakat Rusya ile ilişkilerde dikkatli davranılmaktadır. Bölge ülkeleri genel olarak, Rusya'nın gücünün farkında olarak, bölgeyi arka bahçesi olarak görme eğilimini ve emperyal hedeflerini göz önünde bulundurarak ilişki geliştirilmekte ve bu bağlamda bir denge politikası gütmektedir.

Orta Asya ülkelerinin Rusya ile ilişkilerini düzenleyen ve Rusya'nın bölgedeki gücünü perçinleyen faktörlerin başında ekonomi gelmektedir. Rusya ile ticari partnerlikte öne çıkan devletler Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dır. Rusya ile bölge ülkelerinin ticari ilişkilerinde büyük bir karşılıklı bağımlılık, bunun da ötesinde Rusya lehine asimetrik bir karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Bu durum, Rusya açısından önemli bir kazanımdır. Bölge ülkeleri için bu ekonomik bağlar, Rusya'yı vazgeçilemez bir partner kılmaktadır.

Bir diğer önemli konu ise enerjidir. Özellikle Putin döneminde diplomatik bir araç olarak kullanılan enerji faktörü, Rusya'nın bölgedeki gücünü sağlamlaştırmaktadır. Orta Asya bölgesi hem petrol hem doğalgaz bakımından zengindir. Rusya hem enerji altyapısı hem de sahip olduğu boru hatları sebebiyle bölge ülkelerinin enerji potansiyellerinin dünyaya açılmasında anahtar rol üstlenmektedir. Bölge ülkeleri bu duruma alternatifler üretmeye çalışsa da bu bağımlılığın etkisi güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

Kazakistan, Orta Asya ülkeleri arasında en fazla Rus nüfusunu barındıran ülkedir. Rus dış politikasının Orta Asya'ya bakışında çok önemli bir unsur olan Rus varlığının politik anlamına istinaden Kazakistan, Rusya için son derece kritik bir ülkedir. Aynı zamanda Rusya ile çok geniş bir sınır komşusu olması ve enerji kaynakları bakımından zengin olması Rusya nezdinde Kazakistan'ın stratejik konumunu arttıran diğer unsurlardır.

Bağımsızlık sonrası Kazakistan temel olarak çok yönlü bir politika uygulamıştır. Herhangi bir ülkenin uydusu olmak ya da nüfuz sahasına girmemek adına dış politika yürütmüştür. 1990'lı yıllarda Yeltsin iktidarı döneminde Rusya-Kazakistan ilişkileri kısıtlı bir zeminde yürütülmüştür. Ancak Putin iktidarı döneminde Rusya – Kazakistan ilişkileri yükselişe geçmiştir. Putin döneminde Orta Asya'ya bakış açısındaki değişime paralel olarak Kazakistan ile birçok alanda işbirliği yapılmıştır.

Bağımsızlık sonrası Özbekistan, bağımsız politikalar geliştirmeye çalışmış, özellikle Rusya'nın nüfuz sahasına girmemek için özel gayret göstermiştir. Bu bakımdan ABD ile ilişkiler geliştirilmiş ve bu ilişkiler stratejik ortaklığa kadar gitmiştir. 1990'lı yıllarında sonuna kadar Özbekistan Rusya ile ilişkilerini bilinçli olarak düşük seviyede tutmuştur.

1990'lı yılların sonunda Orta Asya'da gelişen olaylar, Özbekistan'ın ulusal güvenliğine tehdit oluşturmaya başlamıştır. Taliban'ın Afganistan'da güçlenmesi Özbekistan'ı tehdit etmeye başlamış aynı zamanda Özbekistan'ın İslami Hareketi'nin güçlenmesi, çözülmesi gereken güvenlik problemleri olarak ülkenin ana gündemi haline gelmiştir. Bu süreçlerde güvenlik bağlamında Rusya'ya ihtiyaç duyulmuş ve bu çerçevede ilişkiler geliştirilmiştir.

Kırgızistan ekonomik ve siyasi açıdan zayıf bir ülkedir. Bağımsızlığın ardından ülkedeki Ruslara yönelik negatif tutum sergileyen Kırgızistan'da Rus nüfusu azalmıştır. Bu dönemde Rusya ile ilişkiler düşük seviyelerde kalmıştır. 2005 yılında Renkli Devrimler sürecinde ve sonrasında Kırgızistan-Rusya ilişkileri oldukça gerilmiştir. Ancak daha sonra yönetim değişikliğiyle birlikte Kırgızistan-Rusya ilişkilerinin seyri olumlu yöne evrilmiştir. Fakat bu olumlu hava kısa sürmüş, özellikle ABD'nin Kırgızistan'daki üssü büyük bir probleme dönüşmüştür. Ülkedeki istikrarsızlık süreçlerinin sonunda karar vericiler, Rusya'nın önemini anlayarak ikili ilişkilerin gelişmesine yönelik adımlar atmaya başlamıştır.

Türkmenistan Sovyetlerin dağılmasının ardından Rusya merkezli politikalar izlese de daha sonra bu tutumunda daha ihtiyatlı bir seyre girmiştir. 1995 yılında Türkmenistan'ın kendi kaynaklarıyla kendine yeten ülke olması fikrinden hareketle siyasi olarak daimi tarafsızlığını ilan etmiştir. Bu dönemden sonra Rusya ile ilişkiler belli bir seviyenin üstüne çıkmamıştır. Öyle ki Rusya'nın askeri üssünün olmadığı tek ülke Türkmenistan'dır. Özellikle enerji dağıtımında Rusya'ya bağımlı olan Türkmenistan, ABD ve Çin gibi küresel güçler ile ilişkiler geliştirerek alternatif üretme arayışındadır.

Tacikistan, bağımsızlığının ardından ülkede patlak veren iç savaşlar sırasında Rusya'dan çeşitli yardımlar almıştır. Aynı zamanda enerji kaynakları bakımından zengin olmayan ve ekonomik olarak kötü durumda olan Tacikistan'a Rusya'nın doğrudan ve

dolaylı yardımları olmuştur. Afganistan ile sınır komşuluğu dolayısıyla Rusya nezdinde, bölgenin istikrarı açısında jeopolitik bir önem arz etmektedir. Rusya, Tacikistan'ı Afganistan üzerinden bölgeye yayılma tehlikesi olan İslami fundamentalizme karşı bir direnç noktası olarak görmektedir. Rusya'nın buradaki yoğun askeri varlığı, ülkeye verilen jeopolitik önemin farklı bir boyutudur. Sonuç olarak, Tacikistan hem ekonomik hem siyasi bakımdan Rusya'ya bağımlı bir devlet görünümündedir.

3.4. Rusya'nın Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Kamu diplomasisi faaliyetleri, devletlerin dış politikasıyla paralel ilerlemektedir. Rusya'nın Orta Asya'da temel güç olma mantığı ile kamu diplomasisi faaliyetleri de paralellik göstermektedir. Rusya'nın kamu diplomasisi yatırımlarında temel coğrafyanın BDT ülkeleri, BDT ülkeleri içerisinde de Orta Asya ülkeleri önemli bir konumdadır. Hem sahip olduğu enerji kaynakları hem de coğrafi önemi itibarıyla Orta Asya, küresel siyasette önemini arttırmanın yanında Rus dış politikasının ana gündemi olmaya başlamıştır. Ana gündem olmasına paralel olarak da bölgeye yönelik kamu diplomasisi yatırımları yüksek düzeyde olmuştur.

Rusya'nın kamu diplomasisi çalışmalarına 2000'li yıllarda yönelmesinin ana nedenlerinden birinin Renkli Devrimlerin baş göstermesi olduğunu daha evvel de belirtmiştik. Renkli devrimlerin etkisi Orta Asya devletlerinde de hissedilmiştir.²⁸⁰ Olayların ardından, Rusya bu bölgede giderek nüfuz kaybetmiş ve özellikle kamu diplomasisi faaliyetlerinde Batı ve ABD'nin gücünün çok gerisinde kalmıştır. Buna istinaden kamu diplomasisi bağlamında bölgeye önemli yatırımlar yapmıştır.

SSCB döneminden kalan yönetim sistemi, yapısal sistem, Rus dilinin yaygınlığı hala Rusya'nın popülerliğini arttırmaktadır. SSCB dağıldıktan sonra Rusça'nın kullanımını azaltsa da özellikle son yıllarda tekrardan artmaya başlamıştır.²⁸¹ Orta Asya'nın tüm ülkelerinde hala aktif olarak kullanılan Rusça, bölge halkaları arasında iletişim dili olarak kullanılmaktadır. Öyle ki Kazakistan ve Kırgızistan'da Rusça resmi dildir. Rusça'nın bölgedeki varlığı kamu diplomasisi faaliyetlerinin en önemli kolaylaştırıcı unsurudur.

²⁸⁰ **Bozkurt, Saynur Giray** (2006) 'Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Renkli Devrimler-Kırgızistan Örneği', Akademik İncelemeler Dergisi, C: 1, S: 1, s.127-136

²⁸¹ **Tishkov, Valery** (2008) 'The Russian World, Chingin, Meaning and Strategies', Carneige Endownet for International Peace, https://carnegieendowment.org/files/the_russian_world.pdf , s.35, s.e.t. 17.03.2019

Yeni kurulan devletlerin tam bir ülke kimliği kazanması, ulus inşa etmesi gibi unsurlar ve Rusya'nın SSCB'nin mirasçısı olarak görülmesi aslında Rusya'nın bölgedeki dezavantajlı durumudur. Bu ulus inşası sürecinde Rusya'nın kültürel hegemonyasını kırmak amacıyla devletlerin Rusya'ya karşısında pozisyon alması kamu diplomasisi adına zorlaştırıcı bir durumdur.

Rusya'nın hem genel dış politikasında hem de bölge özelinde uyguladığı dış politikada diaspora önemli bir yer tutmaktadır. Orta Asya bölgesinde ciddi oranda bir Rus nüfus söz konusudur.²⁸² Bunlar Sovyet döneminden ya da daha öncesinden beri burada yaşayan etnik Ruslardır. Sovyetlerin dağılmasının ardından bölgedeki Rusların birçoğu Rusya'ya göç etse de Orta Asya'nın tamamında, hala belli oranlarda Ruslar yaşamaktadır.

Kamu diplomasisinde yurttaş diplomasisi ve diaspora diplomasisi çeşitli sebeplerle önemli bir yer tutar. Öncelikle diasporada yaşayan unsurlar organize edildiğinde anavatan sayılan ülke ile yaşadıkları ülke arasında bir köprü olmaktadır. Bu köprü misyonuyla diaspora, yurttaş diplomasisi bağlamında münasebet inşa etmenin önünü açmaktadır. Rusya'nın kamu diplomasisindeki temel aktör ve kurumların diasporaya yaptığı atıf bu nedenle önemlidir. Orta Asya'da da var olan nüfusun kamu diplomasisi faaliyetlerine entegrasyonu ve bir kamu diplomasisi aktörüne dönüşmesi Rusya'nın içim bir kazanım olmaktadır.

Ülkeler tek tek ele alındığında Rus nüfusun varlığı daha net görülebilecektir. Orta Asya ülkelerinde; Kazakistan'da %27.5²⁸³, Kırgızistan'da %5.5²⁸⁴, Özbekistan'da 2.3²⁸⁵, Türkmenistan'da %4²⁸⁶, Tacikistan'da ise %2²⁸⁷'nin altında bir oranda Rus yaşamaktadır.

²⁸²**Peyrouse, Sebastien** 'The Russian Minority in Central Asia: Migration, Politics, and Language', Wondrow Wilson International Center for Scholars, <https://www.files.ethz.ch/isn/55099/op297.pdf> s. 1-2, s.e.t. 18.03.2019

²⁸³ Kazakhstan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>, s.e.t. 04.04.2019

²⁸⁴ Kyrgyzstan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/LIBRARY/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>, s.e.t. 04.04.2019

²⁸⁵ Uzbekistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, s.e.t. 04.04.2019

²⁸⁶ Turkmenistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>, s.e.t. 04.04.2019

²⁸⁷ Tajikistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>, s.e.t. 04.04.2019

Rusya'nın bölgedeki ekonomik ağırlığının bir yansıması olarak bölgede oldukça fazla sayıda Rus şirket mevcuttur.²⁸⁸ Bölgedeki Rus iş adamları vasıtasıyla toplumlararası ilişkilerin geliştiğini söylemek mümkündür. Yurttaş diplomasisinde önemli bir yer olan iş adamları, bölgede çok aktif bir şekilde faaliyettedir. Bu aktiflik, Rusya'nın bölgedeki kamu diplomasisi faaliyetlerinde elini güçlendirmektedir. Ekonominin kamu diplomasisi açısından bir diğer boyutu ise çalışmak amacıyla bölge ülkelerinden oldukça fazla sayıda insanın Rusya'ya gitmesidir. Bu durum bölge ülkelerinin halkları tarafından Rusya'nın ekonomi merkezli cazibesini ve olumlu imajını koruduğunu göstermektedir. Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerini ekonomi diplomasisi ve ticari ilişkiler güçlendirmektedir.

Orta Asya'da, ABD ve Batı'da güç kazanmış olsa da Rusya'nın hala bir cazibe merkezi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Rus dili ve Rus ekonomisi bağlamında bu cazibe Rusya'nın bir yumuşak güç kaynağıdır ve bu cazibe aynı zamanda bölgeye yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinde kolaylaştırıcı unsurların başında gelmektedir.

Rusya'nın, özellikle imajı bağlamında, Orta Asya'da çeşitli açmazları vardır. Rusya'nın yumuşak gücünde ve kamu diplomasisinde var olan temel problemler bölge için de negatif bir durumdur. Orta Asya ülkeleri Rusya'nın emperyal hedeflerinin odak coğrafyasıdır. Bu bakımdan bölgeye yönelik uyguladığı faaliyetlere çekince ve şüphe ile yaklaşılmaktadır. Bölge ülkeleri tarafından Rusya'nın nüfuzunun artmasına riskle bakılmasını, sürekli olarak Rusya'ya alternatif girişimlerde bulunulmasını bu çekincenin yansıması olarak da görmek mümkündür. Bu bakımdan, bölge ülkelerinde Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerinin, yeni araçlarla nüfuz kurma olarak okunma riski mevcuttur. Daha önce de belirtildiği gibi post-Sovyet coğrafyada genel olarak var olan bu çekince, Orta Asya ülkelerinin birçok konuda Rusya'ya bağımlı olduğu gerçeğinden hareketle, bölgede daha da güçlüdür. Bu nüfuz ve emperyal hedef algısı Rusya'nın bölgedeki kamu diplomasisi faaliyetleri için dezavantajdır.

²⁸⁸ **Sinitsina, Irina** (2012) 'Economic Cooperation Between Russia and Central Asian Countries: Trends and Outlook', University of Central Asia Institute of Public Policy and Administration, Working Paper, No:5, s. 27-30

3.4.1. Temel Aktör ve Kurumların Çalışmaları

Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten temel aktör ve kurumlar Orta Asya ülkelerinde oldukça aktiftir. Bu kurumların Orta Asya'da aktif olması, Rusya'nın genel kamu diplomasisi faaliyetlerinde bölgeye atfedilen önem de fark edilmektedir. Rusya'nın, kamu diplomasisinde genel olarak odaklandığı coğrafyanın BDT ülkeleri, özel olarak odaklandığı coğrafyanın ise Orta Asya ülkeleri olduğunu söylemek mümkündür.

Rossotrudnichestvo Ajansı, Orta Asya'da Türkmenistan dışındaki tüm ülkelerde faaliyet göstermektedir. Bölgedeki ülkelerde Ajans'a bağlı faaliyet gösteren Rus Bilim ve Kültür merkezleri bulunmaktadır.

Ajans'ın, Kazakistan'ın başkenti olan Nur Sultan'da bir adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi bulunmaktadır. Kırgızistan'da ise başkent Bişkek'te ve Oş şehrinde olmak üzere iki adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi bulunmaktadır. Özbekistan'da başkent Taşkent'te bir adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi bulunmaktadır. Tacikistan'da ise başkent Duşanbe ve Hucend şehrinde olmak üzere iki adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi bulunmaktadır.²⁸⁹

Rossotrudnichestvo Ajansı, Orta Asya ülkelerinde başta eğitim ve insani yardım olmak üzere birçok konuda programlar düzenlemektedir. Bölgede Rusça'nın öğretilmesi ve yaygınlaştırılması adına eğitim programları ve projeler geliştirilmektedir.²⁹⁰ Bu yolla Rus dilinin bölgedeki gücünü kaybetmemesi için uğraş vermekte ve yeni neslin Rusça'ya ve Rusya'ya karşı ilgisini arttırmaya çalışmaktadır.

Ajans, temel görevlerinden biri olan diaspora ile ilgili aktif çalışmalar yürütmektedir. Bölgedeki Rus varlığına kültür ve tarih bilinci aşılamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda diasporanın mevcut halini iyileştirmeye ve bölgede sayısı oldukça yüksek olan diasporasını bölgede etkin bir güç olarak kullanmaya çalışmaktadır.

Russkiy Mir Vakfı, Orta Asya'da, Rusça Merkezleri marifetiyle faaliyetlerini icra etmektedir. Vakfın Kazakistan'da; Oskemen, Kostanay ve Aktöbe şehirlerinde olmak üzere üç temsilciliği vardır. Kırgızistan'da; Bişkek, Kant, Oş ve Celalabat şehirlerinde dört adet

²⁸⁹ Representative offices in the world, <http://rs.gov.ru/en/contacts/inworld>, s.e.t. 05.04.2019

²⁹⁰ Gussarova, Anna (2017) 'Russian Soft Power in Kazakhstan (and Central Asia): Taken for Granted?' <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kasachstan/14108.pdf>, s.6-8, s.e.t. 04.04.2019

temsilciği bulunmaktadır. Özbekistan'da ise Taşkent'te iki temsilciliği bulunmakta ve bunun yanında Çiraz, Semerkant ve Nukus'ta birer tane olmak üzere toplamda beş temsilciliği bulunmaktadır. Tacikistan'da ise tamamı başkent Duşanbe'de olmak üzere dört temsilciliği vardır. Türkmenistan'da ise temsilciliği yoktur.²⁹¹

Russky Mir Vakfı, bu temsilciliklerle temel amaçlarına uygun faaliyetler yürütmektedir. Öncelikli hedef olan Rus dilinin yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Bu noktada Rusça öğretilmesinden ve yaygınlaştırılmasından, eğitim materyallerinin teminine kadar, Rusça merkezli geniş bir sahada faaliyet sürdürmektedir.

Rus diasporasının kültürel anlamda köklerinden kopmaması adına, bölgeye yönelik özel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında özellikle Rus kültürü ve sanatı merkezli proje ve organizasyonlar desteklenmektedir.

Rusya'nın medya diplomasisini yürüten kurumlardan biri olan Sputnik yine bölgede oldukça aktiftir. Sputnik, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'da faaliyet göstermektedir. Bu ülkelerin dillerinde yayınlar yapmaktadır. Rus politikalarına paralel yayınlar yapan Sputnik'in Orta Asya'daki beş ülkenin dördünde aktif bir şekilde çalışması dikkat çekmektedir.²⁹²

Rusya'nın bir diğer medya diplomasisi aracı olan RT ise bölgedeki tüm ülkelerde seyredilebilmektedir.²⁹³ Her ne kadar RT, Sputnik'teki gibi ülke dillerine özel yayın yapmasa da bölgede yine de seyredilmektedir. Orta Asya'da Rusça'nın yaygın kullanılması nedeniyle yerel dilde yayın yapılmasa bile RT, Orta Asya'ya yönelik bir kamu diplomasisi ve medya diplomasisi aracı olmaktan çıkmamaktadır.

3.4.2. Rusya'nın Öncülüğünde Kurulan Orta Asya'ya Yönelik Uluslararası Örgütler

Uluslararası örgütler hem genel diplomasi faaliyetlerinde hem de kamu diplomasisi çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetler'in dağılmasının ardından, Rusya öncülüğünde, Orta Asya ülkelerini de içine alan uluslararası örgütler kurulmuştur. Bu örgütler temel olarak politika, iktisat, güvenlik ve kültür gibi alanlarda işbirliği yapmak

²⁹¹ Russian Center, <https://russkiymir.ru/en/rucenter/>, s.e.t. 06.04.2019

²⁹² Main Page, <https://sputniknews.com/> s.e.t. 03.03.2019

²⁹³ Where to watch, <https://www.rt.com/where-to-watch/> , s.e.t. 06.04.2019

amaçlı kurulmuştur. Rusya'nın uluslararası kurumları inşa etmesindeki ana dinamik ekonomidir. İnşa edilen kurumların temasını ekonomi oluşturmaktadır.. Burada ele alınacak uluslararası örgütler; Bağımsız Devletler Topluluğu, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği'dir.

3.4.2.1.Bağımsız Devletler Topluluğu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen önce Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) adında bir örgüt kurulmuştur. 8 Aralık 1991'de SSCB'yi oluşturan ülkelerden; Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın kurduğu BDT'ye, 21 Aralık 1991'de Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Moldova ve Ermenistan da katılmıştır. 1993 yılında Gürcistan'ın da katılımıyla üye sayısı on ikiye çıkmıştır. Böylece Estonya, Letonya ve Litvanya hariç SSCB içerisindeki devletler bir örgüt çatısı altında toplanmışlardır. Üye ülkeler arasında politik, ekonomik, kültürel anlamda işbirliği öngörülmüş ve birçok alanda ilişkileri geliştirmeye yönelik anlaşmalar imzalanmıştır.

BDT'nin hedefleri arasında üye ülkelerin halklarının arasındaki iletişimi geliştirmek de vardır. Yine üye ülkeler arasında ekonomik ve sosyal işbirliklerinin artırılması ve yeni bir zemin oluşturulması gaye edinilmiştir. Burada öne çıkan unsurların başında halkların yani sivil gruplar arasındaki etkileşimin artırılması gelmektedir. Sivil ilişkilerin geliştirilmesinin, halkların birbiriyle münasebet inşa etmesinin kamu diplomasisinin özünü oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. BDT, bu noktada sivillerin, üye ülke halklarının birbiriyle iletişimini geliştirmesi ve kolaylaştırılması için faaliyet göstermektedir.²⁹⁴

BDT coğrafyasının, Rusya'nın dış politikasının odaklandığı en önemli coğrafya olduğunu belirtmiştik. Rusya'nın BDT'nin kurulmasında öncü olması ve teşkilatın içerisinde öncü rol üstlenmesi, teşkilat içerisinde Rusya'yı baskın kılmaktadır.

Orta Asya ülkelerinin Türkmenistan dışında tamamı örgüte üyedir. 2005 yılında Türkmenistan, daimi tarafsızlık statüsü almasından ötürü örgütten ayrılmıştır. BDT'nin

²⁹⁴Hüseynov, Fuad (2003) 'Bağımsız Devletler Topluluğunun Hukuki Boyutları', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:52, S: 4, s.398

işbirliğine ve sivil entegrasyona yaptığı vurguyu göz önüne alındığında²⁹⁵ örgütün üye ülkeleri arasında Rusya'nın, kamu diplomasisi mekanizması oluşturduğu görülecektir. BDT'nin etkinliği ve verimliliği tartışmalı olsa da bu örgüt marifetiyle Rusya, Orta Asya ülkeleriyle iletişimi ve işbirliğini geliştirerek bir kamu diplomasisi mekanizması işletmektedir.

3.4.2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü

Şanghay İşbirliği Örgütü, Rusya ve Çin'in önderliğinde; Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın üyeliği ile 1996 yılında Şanghay Beşlisi ismiyle kurulmuştur. 2001 yılında Özbekistan'ın da örgüte dahil olmasının ardından ismi Şanghay İşbirliği Örgütü olmuştur. Daha sonra üyeler arasına Pakistan ve Hindistan da katılmıştır.

ŞİÖ, Rusya ve Çin, Avrasya bölgesinde ABD'nin gücünü dengelemek, karşılıklı çıkarları korumak ve bölgede güvenlik problemlerini çözmek amacıyla kurulmuştur. Özellikle terörizm, örgütlü suçlar, fundamentalizm gibi problemleri ortak irade ile çözmek amaç edinilmiştir. Ancak zamanla örgüt hem amaçlar bakımından hem de üye ülkeler bakımından genişlemiştir. Sadece asker ve güvenlik meseleleri değil; çevre, bilim, kültür gibi alanlarda da işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.²⁹⁶

Türkmenistan dışında tüm Orta Asya ülkeleri örgüte üyedir. Bölge ülkelerinin üyeliğe katılması, Rusya'nın öncülüğünde kurulan bir örgütle işbirliği yapılması önemlidir. ŞİÖ, Rusya'nın hem Avrasya bölgesinde gücüne katkı sağlaması hem de ŞİÖ çatısıyla ilişki geliştirmesi yönüyle dikkate değerdir. ŞİÖ bağlamında, Rusya'nın kamu diplomasisi kapasitesini arttırdığının söylemek mümkündür. Rusya'nın, ŞİÖ ve Orta Asya ülkeleri ile işbirliği geliştirmek suretiyle; çevre, kültür, bilim gibi kamu diplomasisi sahasına girebilecek güvenlik ve ekonomi alanlarının dışında çalışmalar yürütmesi de önemli bir noktadır. Bu bakımdan ŞİÖ'yü, Rusya'nın Orta Asya ülkelerine yönelik kamu diplomasisi mekanizmalarından biri olarak görmek mümkündür.

²⁹⁵Bağımsız Devletler Topluluğu Nedir, GZT, <https://www.gzt.com/haber/11-uyeli-bagimsiz-devletler-toplulugu-nedir-2911791>, s.e.t. 08.04.2019

²⁹⁶ Şanghay İşbirliği Örgütü, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, s.e.t. 06.04.2019

3.4.2.3. Avrasya Ekonomik Birliği

Avrasya Ekonomik Birliği 2014 yılında Avrasya Ekonomik Birliği anlaşması imzalanmasıyla, 1 Ocak 2015 itibariyle resmen faaliyetlerine başlamıştır. Kurucu ülkeler; Rusya, Belarus ve Kazakistan'dır. Birliğin kuruluşu daha evvel yapılan çalışmalarla doğrudan ilintilidir. 1995 yılında Rusya-Belarus ve Rusya-Kazakistan arasında Gümrük Birliği anlaşması imzalanmış ve 2000 yılına gelindiğinde Rusya, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Belarus, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nu kurmuştur, Birliğin temelinin bu topluluk olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2010 yılında ise Rusya, Belarus ve Kazakistan arasında Gümrük Birliği kurularak ekonomi ilişkilerinde önemli bir adım atılmıştır. 2015 yılında üç ülkenin kurucusu olduğu Avrasya Ekonomik Birliği'ne daha sonra Ermenistan, Kırgızistan ve Tacikistan da üye olmuştur.

Avrasya Ekonomik Birliği temelde ekonomik amaçlarla, üye ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye dolaşımının kolaylaştırılması ve nihayetinde serbest dolaşımın sağlanmasını hedeflemektedir.

Rusya'nın öncülüğünde kurulan bu örgütün, yine baskın gücü Rusya'dır. Rusya ekonomik hamleler ile bölge ülkeleri arasında bir entegrasyon oluşturulmasını hedeflemektedir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin gelecekte AB gibi bir yapıya dönüşmesi amaçlanmaktadır.²⁹⁷ Bu hedefin aslında sadece salt ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini değil kamu diplomasisi de içerdiğini söylemek mümkündür.

3.4.3. Diğer Çalışmalar

Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri unsurları içerisinde eğitim diplomasisi önemli bir yer tutmaktadır. Öncelikle, Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik eğitim diplomasisinin iki ayağı mevcuttur. İlkini Rusya'da eğitim görmek için Rus üniversitelerine gelen öğrenciler oluşturur. Diğerini ise Rusya'nın Orta Asya devletleri içerisinde açtığı ya da işbirliği yaptığı yüksek öğretim kurumları oluşturur.

Orta Asya ülkelerinin büyük bir bölümünde yurt dışında eğitim almak için çok tercih edilen ülkeler arasında Rusya, birinci sırada bulunmaktadır. Bölgede özellikle

²⁹⁷Ağır, Osman ve Ağır, Ömer (2017) 'Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreci Karşılaştırması', Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:21, S:190, s.106

gençler arasında Rusya'nın popülerliğinde bir düşüş olsa da hala Rusya yurt dışı eğitimde oldukça popülerdir. Rusya bölge ülkelerinden önemli sayıda öğrenci kabul etmekte ve bu ülkelere ayrılan kontenjanlarını sürekli arttırma eğilimindedir.²⁹⁸ Öğrenci seçimini yapan kurum olan Rossotrudnichestvo Ajansı'nın bölgedeki aktifliği ile Rusya'nın bölgeye yönelik kontenjanları birlikte değerlendirildiğinde eğitim diplomasisi perspektifinden Rusya'nın bölgeye bakışı anlaşılabilir. Son tahlilde öğrenci kabulü ile Rusya, eğitim diplomasisi yoluyla bölge halkları ile ilişki inşa etmeye yönelik faaliyetlerine önem vermekte ve gün geçtikçe aktifliğini arttırmaktadır.

Rus üniversitelerinin Orta Asya ülkelerinde oldukça ciddi miktarda temsilcilikleri bulunmaktadır. Rusya merkezli çeşitli üniversitelerin, Kazakistan'da yedi, Kırgızistan'da sekiz, Özbekistan'da bir ve Tacikistan'da iki temsilciliği bulunmaktadır. Türkmenistan'da Rus üniversitelerinin temsilciliği bulunmamaktadır.²⁹⁹ Rusya bölgedeki bu etkinliği ile kamu diplomasisinde önemli bir avantaj elde etmektedir.

Rusya'nın medya diplomasisi anlamında temel aktörlerinin yanında bir de bölgede yerel nitelikli Rusça medya faaliyetleri söz konusudur. Rusça'nın bölgede yaygın kullanımı, medya ile bölgeye yönelik politikalar uygulamasını kolaylaştırmaktadır.

Kazakistan'da Rus nüfusunun ve Rusça'nın yaygınlığına paralel olarak Rusça medya da yaygındır. Kazakistan'da Rusça gazetelerin okunma oranı ve Rusça televizyonların izlenme oranları oldukça yüksektir. Yine aynı şekilde Kırgızistan ve Tacikistan'da da Rusça yayınların takip edilme oranları yüksektir. Özbekistan ve Türkmenistan'da inşa edilmeye çalışılan ulus devlet anlayışından ötürü Rusça'ya kısıtlamalar getirilmiştir.³⁰⁰

Rusça medyanın bölgedeki varlığı, günlük hayat içerisinde yerinin arttırılması Rus kamu diplomasisi politikaları ile uyumludur. Rusça yayın yapan kuruluşlara, Rusya özellikle yatırım yapmaktadır. Önemli medya organlarının Ruslar tarafından satın alınması sağlanmakta ve Rusça yayın yapan kuruluşlara destek verilmektedir. Kamu diplomasisinin temel aktörlerinden Gorchakov Kamu Diplomasisi fonunun temel hedeflerinden birinin de

²⁹⁸ **Fominhky, Alexey** (2017) 'Russia's Public Diplomacy in Central Asia and the Caucasus: The Role of the Universities', The Hague Journal of Diplomacy, V:12, 1:1, s.13-14

²⁹⁹ Branches of Russian Higher Educational Institutions Located in the CIS Countries, <http://en.russia.edu.ru/zvuz/1066/>, s.e.t. 09.04.2019

³⁰⁰ **Yıldırım, Sevilay** (2014) s.106-108

Rusça yayın yapan kuruluşlara destek vermek olması konuya atfedilen önemi göstermektedir. Rusya bu yolla medya diplomasisi mekanizmasını harekete geçirmekte, dünyayı Rusça ve Rus erevesinden bakmayı sağlamaktadır. Bu bakımdan Rusça yayın yapan yerel medya kuruluşları, Rusya'nın Orta Asya'da kamu diplomasisi faaliyetlerine önemli bir katkı sunmaktadır.

DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Kamu diplomasisi kavramı Soğuk Savaş yıllarında ortaya atılmış, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından ve özellikle 2000'li yıllarda da uluslararası ilişkilerin popüler kavramları arasına girmiştir. Genel olarak ülkelerin çıkarlarını klasik diplomasinin ötesinde halklarla iletişim kurarak, onların gönüllerine hitap ederek sağlayan bir diplomasi çeşididir. Soğuk Savaş yıllarında kullanılan kamu diplomasisi, eski kamu diplomasisi olarak anılmıştır. Eski kamu diplomasisi daha çok propagandaya dayalı, tek taraflı ve dikey ilişkileri tarif etmektedir. Yeni kamu diplomasisi ise iletişim araçlarının yaygınlaşması ve sivil toplumun uluslararası ilişkilerin birer aktörü haline dönüşmesiyle yatay ilişkilerin kurulmasını ve toplumların birbirleriyle münasebet kurmasını öngörmektedir.

SSCB'nin dağılmasının ardından beş Orta Asya devleti bağımsızlığını kazanmıştır. Bölge ülkelerinin bağımsız birer devlet olmasıyla beraber hem küresel hem bölgesel güçlerin Orta Asya'ya yönelik faaliyetlerinin hız kazandığı görülmektedir. Bölgenin böylesine ilgi odağı olmasının sebepleri vardır. Bu sebeplerin en başında bölgenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz rezervleri yer almaktadır. Özellikle Hazar enerji kaynaklarının güvenliği, dünyaya dağıtımı gibi konular, başta bölge ülkeleri olmak üzere AB, ABD, Rusya ve Çin gibi küresel güçlerin gündeminde de yer almaktadır.

Orta Asya'nın jeopolitik konumu da bölgeye stratejik bir misyon yüklemektedir. Hem enerji kaynakları bakımından hem de bulunduğu bölge bakımından küresel siyasetin odağında yer almaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından Orta Asya'da bir güç boşluğu oluşmuştur. Bu güç boşluğu bölgede yeni aktörlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türkiye, Sovyetler dağıldıktan sonra bölgede en önemli aktörlerden olmuştur. Bunun yanında özellikle ABD bölgede önemli bir konuma yükselmiştir. Yine 2000'li yıllarda Çin ve AB'nin bölgeye odaklanması önemlidir. Bu aktörlerin tamamı, bölgeye yönelik olarak sadece klasik diplomasi metotlarını kullanmamakta, kamu diplomasisi mekanizmalarını da harekete geçirmektedir.

Türkiye ve Rusya için Orta Asya ülkeleri oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Her iki ülke de bölgenin jeopolitik konumu, enerji potansiyelleri, enerji güvenliği gibi konulardan ötürü stratejik bir noktada konumlanmaktadır. Türkiye,

Sovyetlerin dağılmasının ardından bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve ilişkileri en üst düzeye çıkartmaya çalışmıştır. Ancak bu ilginin, altyapı ve bilgi eksikliğinden ötürü, kazanımları istenilen düzeye çıkmamıştır. 2000'li yıllarda ise ilişkiler daha realist bir zeminde gerçekleşmiş ve bölge, Türk dış politikasının odağından çıkmıştır. Rusya ise Sovyetlerin dağılmasının ardından bir devlet krizi ile karşılaşmış ve bölgede oluşan güç boşluğunu doldurmak için yeterli faaliyetler yapamamıştır. Ancak 2000'li yıllarda iktidara gelen Putin, dış politikada daha aktif bir tutum sergilemiş ve bölgeye yönelik adımları arttırarak bölge ülkelerine önem atfetmiştir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi hikayesinin temelinde Orta Asya ülkelerine yönelik faaliyetler yer almaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından bölgeye yönelik diplomasi uygulamalarında, klasiğin ötesine geçmek gerekliliği doğmuştur. Aynı şekilde Rusya da bölgeye yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin motivasyonunu klasik diplomasisinin yetersizliğinden almıştır. Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri 2000'li yıllarda büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. 2000'li yılların ortalarından sonra bu alana olan yatırımlar artmış ve kavramın muhtevasına uygun yeni kurumlar kurulmuştur. Rusya da, aynı şekilde 2000'li yıllarda, özellikle Renkli Devrimler esnasında yaşananlardan hareketle kamu diplomasisine yatırım yapmaya başlamıştır. Bu bakımdan 2000'li yıllarda Rusya kamu diplomasisi faaliyetlerine yeni başlamış, Türkiye ise konuya daha fazla eğilerek yaptığı hamlelerle etkinliğini artırarak sürdürmüştür. Her iki ülkenin de kamu diplomasisi merkezli kurumlarının, 2005-2011 yılları arasında yeni kurulduğu ya da kavram merkezli revize edildiği görülmektedir. Bu durumun sebepleri arasında, söz konusu dönemlerde iki ülkede de yönetim ve iç politikada istikrarın sağlanması ve iki ülkenin de dış politikaya odaklanmaları sayılabilir.

Öte yandan benzer bir durum Rusya'da da mevcuttur. BDT ülkeleri arasında yer alan Orta Asya devletleri, kamu diplomasisi bağlamında Rusya'nın da ana hedefidir. Rusya'nın kamu diplomasisi hedeflerinin başında Orta Asya devletlerinin gelmesi de sürpriz değildir. Rusya da aynı şekilde öncelikli olarak kamu diplomasisinin merkezine tarih ve kültür ortaklığını oturtmuştur. Rusya, özellikle, bölgede kamu diplomasisi faaliyetlerini Sovyet mirası ve bu mirastan kalma ortak dil, kültür, yaşam biçimi gibi imgeler üzerine kurmuştur.

Ortak tarih ve kültür ekseninde iki ülke değerlendirildiğinde Türkiye'nin salt tarih ve kültür ekseninde avantajlı olduğu görünmektedir. Ancak uzun yıllar boyunca bölgedeki halkların Rus egemenliği altında kalmasından ötürü, özellikle günlük yaşam ve dünyaya bakış bağlamında, Rusya'nın daha kuvvetli bir ortak olduğu görülecektir. Fakat bu tarih tecrübesi aynı zamanda Rusya için bir dezavantajdır. Bölge topraklarını istila eden Rusya'nın bölgede algılanışı, işgaller ve Sovyet döneminden kalma dini baskıların etkisindedir. Her ne kadar Sovyet imgesi işlevsel olsa da bölge halkının bilinçaltında Rusya'nın bu vurgusu, emperyal hedeflerini ve yeniden nüfuz kurma problemini gündeme getirmektedir.

İki ülkenin de dezavantajlı olduğu konu, bölge ülkelerindeki imajlarında ağabeylik söylem ve eylemlerinin yer almasıdır. Ancak Türkiye'nin daha sonraları bu imajını, görece yıkmış olması imaj bağlamında olumlu bir gelişmedir. Bu konuda Rusya'nın imaj problemi devam etmektedir. Bu devamlılığa, ülkelerin Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmak için alternatif arayışında olmaları önemli bir göstergedir.

Rusya'nın belki de bölgedeki en avantajlı durumu ekonomik gücüdür. 2000'li yıllarda enerjinin bir diplomasi unsuru haline gelmesinden itibaren bölge ülkeleri ile Rusya'nın ilişkilerinde gözle görülür değişiklikler meydana gelmiştir. Bu konuda Rusya ekonomik gücünden ve ticari ilişkilerinden kaynaklanan cazibesini kamu diplomasisi faaliyetlerine aktarımı söz konusudur.

Kültürün en önemli nüvesi hiç şüphesiz dildir. Orta Asya devletleri arasında, Tacikistan dışındaki diğer dört devlet Türkçe'nin farklı lehçelerini konuşmaktadır. Bu durum Türkiye açısından olumludur. Fakat bu, ülkelerle ilişkileri birinci dereceden etkileyen bir unsur değildir. Bölge halkları aralarında hala Rusça anlaşılmaktadır. Rusça'nın yaygınlığı Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerini kolaylaştırıcı etkenlerdendir. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ortak dil üzerine çalışmaları olsa da henüz tam anlamıyla bir birliktelik kurulduğu ve bunu kamu diplomasisi anlamında kazanıma dönüştürdüğünü söylemek mümkün değildir.

Türkiye ve Rusya'nın bölgeye bakışında coğrafi tahayyüller mevcuttur. Türkiye, bölgeye Türk Dünyası olarak bakmakta, Rusya ise Rus Dünyası olarak bakmaktadır. Türk Dünyası tahayyülünde ortak tarih ve kültür bilinci etrafında sosyal, siyasal ve iktisadi

işbirliklerinin bütünü yatmaktadır. Bu işbirliği vurgusu kamu diplomasisi adına son derece önemlidir. Ancak bu kavramsallaştırmanın bölge ülkelerinde ve halklarında ne kadar karşılık bulduğu tartışmalıdır. Aynı şekilde Rus Dünyası kavramı da işbirliğine vurgu yapmaktadır ancak bu hususun da bölgedeki karşılığı tartışmalıdır.

Kurumsal anlamda iki ülkenin durumu değerlendirildiğinde benzer yönler görülecektir. Türk kamu diplomasisinin en önemli kurumlarından olan TİKA, YEE ve YTB'nin işlevini Rusya için Ajans yürütmektedir. Esasen Ajans, Rus kamu diplomasisinin ana hatlarının hülasasıdır. Kalkınma yardımları ve işbirliğini içermesi bakımından TİKA'ya, Rusça merkezli faaliyetler gösteren Rus Bilim ve Kültür Merkezleri çerçevesinde YEE'ye, diaspora ve uluslararası öğrenciler sorumluluğuyla YTB'ye benzemektedir. Faaliyetlerinin ana damarını Rus dili oluşturan ve bu alanda işbirliğini önceleyen Russky Mir ise daha çok YEE'ye benzemektedir.

Orta Asya özelinde bu kurumlar incelendiğinde ise Rusya'nın daha geniş bir altyapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle YEE'nin Kazakistan'da bir tane kültür merkezinin olmasına karşılık Rus Bilim ve Kültür Merkezleri'nin bölge ülkelerinin tamamında yer alması hatta bazı ülkelerde birden fazla merkez olması karşılaştırmamızın somut bir düzleme çekilmesini sağlamaktadır.

Her iki ülke için bölge oldukça stratejik bir konumdadır. SSCB dağıldıktan sonra Türkiye'nin bölgeye ilgisi artmış ve bölge ülkeleriyle yoğun bir ilişki içerisine girilmiştir. Ancak bölgeye yönelik dış politika yoğunluğu zamanla düşmüş ve ilişkiler istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bunda hem iç hem dış politikadaki değişimler etkili olmuştur. İç politikada uzun bir istikrarsızlık dönemi bölgeye yönelik bilgi ve tecrübe eksikliğiyle birleşince ilk başta yaşanan heyecan yerini daha realist bir zemine oturmuştur.

Değerlendirilen veriler ışığında Rusya'nın, Orta Asya bölgesinde, kamu diplomasisi bağlamında Türkiye'den daha geniş bir altyapıya sahip olduğu görülmektedir. Bunda Rusya'nın SSCB geçmişi, bu geçmişten kaynaklı bölgeyi çok iyi tanıması önemli etkenlerdendir. Yine bölgede Rusçanın yaygın olarak kullanılması ve Rus diasporasının bölgedeki varlığı da bu altyapıyı güçlendiren unsurlardandır. Aynı zamanda Rusya'nın genel olarak ekonomi, özel olarak enerji diplomasisi bağlamında bölge ülkeleriyle yoğun ilişkiler içinde bulunması da etkilidir. Zira bölgeye yönelik, Rusya öncülüğünde kurulan

uluslararası örgütlerin ekonomi temelli olması önemli bir göstergedir. Rusya'nın medya diplomasisi bağlamında da güçlü olduğu görülmüştür. Eğitim diplomasisi anlamında da Rusya'nın bölgenin genelinde tercih edilen bir ülke olması Rusya'nın cazip bir ülke olarak algılandığını göstermektedir. Bu konularda Rusya kamu diplomasisi bağlamında önemli bir potansiyeli elinde bulundurmaktadır.

Türkiye 1991-1993 arasındaki yıllarda bölgeye yönelik ilgisini daha sonraki döneme aktaramamıştır. Türkiye'nin her ne kadar Rusya ile karşılaştırılması bakımından geride olduğu görülse de sahip olduğu potansiyel ile doğru adımların atmasıyla kamu diplomasisi faaliyetleri daha etkin, daha yoğun bir şekilde yürütülebilecektir. Özellikle bölge ülkelerinin tamamının çekindiği Rus nüfuzu ve emperyal hedefleri Türkiye'de yoktur. Böyle bir imgenin var olması ilişkileri kolaylaştırıcı bir unsurdur. Bunun yanında Rusya SSCB mirasını öne sürse de bölgedeki varlığını üç yüz yıldan uzun süren istila sürecine borçludur. 1700'lü yıllardan itibaren Orta Asya bölgesinde hakimiyet kurmak istemesi ve bölgenin çeşitli noktalarını işgal etmesi kendi devlet geleneğinin tarihsel hafızasıdır. Bölge ülkelerinin zihinlerinde bu istila süreçleri yer etmektedir. Türkiye'nin böyle bir açmazı yoktur. Bunda Türkiye'nin bölge ile tarih ve kültür eksenindeki birlikteliği önemlidir. Her iki ülke de tarihsel ve kültürel mirasa atıf yapmakta ve kamu diplomasisi felsefesini bu anlam üzerine inşa etmektedir.

Rusya'nın kamu diplomasisi faaliyetlerini destekleyen temel etkenlerden biri hiç şüphesiz bölgedeki ekonomik gücüdür. Türkiye'nin ise ortak tarih ve kültür mirasıdır. Nitekim bölgeye yönelik kurulan uluslararası örgütlerde bu ayrımı görebilmekteyiz. Rusya öncülüğünde kurulan uluslararası örgütler ekonomiyi öncelemektedir. Türkiye'nin öncülüğünde kurulan uluslararası örgütlerin ise ana teması kültürdür. Burada her iki ülkenin de kamu diplomasisi faaliyetlerinde hangi kaynaktan güç aldığı çıkarımını yapmak mümkündür. Bu bakımdan Rusya ekonomiden Türkiye ise kültürden almaktadır gücünü. Ancak ekonominin önemine istinaden Türkiye'nin bölgedeki kamu diplomasisi tasarımının içerisine ekonomiye dahil etmesi gerekliliği doğmaktadır. Kültür diplomasisi kamu diplomasisinin en önemli unsurlarından olsa da faaliyetlerin ekonomiyle desteklenmesi çalışmaların daha stratejik bir zemine oturmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin bölgedeki ortak tarih ve kültür eksenindeki kamu diplomasisi potansiyeli Rusya'ya göre oldukça yüksektir. Ancak potansiyelin politikaya dönüşümü

sınırlı kalmaktadır. Rusya birçok konuda dezavantajlı olmasına rağmen bölgeyi stratejik bir yere koyarak yoğun çalışmalar yürütmektedir. Bunda Rusya'nın Sovyet tecrübesinin büyük etkisi olduğu, bölgeyi çok iyi tanıdığı gerçeğinin etkisi yüksektir. Bu bakımdan Rusya hala bölgede bir cazibe ülkesi olarak görülmektedir. Türkiye mevcut durumunun tahlilini yaparak stratejik hamlelerle geleceğe yönelik önemli adımlar atma potansiyelini korumaktadır. Kamu diplomasisinin tüm türlerine yapılacak yatırımlarla ülkeler ve halklar arası ilişki inşa edilebilecektir. Pek tabii kamu diplomasisi faaliyetleri Türkiye'nin genel dış politika felsefesi paralelinde yürümektedir. Bu bakımdan kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha güçlü hale getirilmesi ve etkisinin artması için Türkiye'nin bölgeyi daha stratejik bir zemine oturtması gerekliliği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Demet Şefika** (2006) 'Küreselleşen Dünyada Diplomasi' Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Dergisi, C: 9, S:1-2, 417-439
- Activities, RIAC, <https://russiancouncil.ru/en/about/activity/> , s.e.t. 14.03.2019
- Activity, <http://rs.gov.ru/en/activities>, s.e.t. 22.03.2019
- Adak, Sevgi ve Turan, Ömer** (2011) 'Çatışma, Diyalog, İttifak: Medeniyetçi Söylemin Yükselişi ve Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri', Toplum ve Bilim Dergisi, S:120, S: 120, s. 165-2013
- Ağır, Osman ve Ağır, Ömer** (2017) 'Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreci Karşılaştırması', Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:21, S:190, s.103-128
- Akçadağ, Emine**, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, 'Dünyada ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi', <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf> s.e.t. 12.12.2018
- Akçalı, Pınar** (2005) 'Bağımsızlıktan Günümüze Türkiye-Tacikistan İlişkileri', Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, C: 2, S: 5, s.138-160
- Aksoy, Metin ve Çemrek, Murat**, 'Türk Dış Politikasında Din Olgusu', Efegil, Ertan ve Rıdvan Kalaycı (Editör) (2012) Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 2, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.661-678
- Alagöz, Mehmet, Yapar, Sinem ve Uçtu, Ramazan** (2004) 'Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerimize Ekonomik Açından Bir Yaklaşım', Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:12, s. 66-68.
- Altun, Altun** (2010) 'İsmail Cem: Hayatı, Eserleri ve Dış Politika Anlayışı' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Arslan, Erdal, Kiper Kerem** (2015) 'Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır?' Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi, S:34, s.9-26
- Arslan, Muhammed Murat** 'Kamu Diplomasisi Perspektifiyle Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikasının Analizi' Ertosun, Erkan ve Demirbaş, Erkan (Editörler) (2015), 1. Baskı, Ankara Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, s.219-238
- Ataman, Muhittin** (2003) 'Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış', Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 5, S: 2, s.49-64
- Avcı, Erkan** (2018) 'Değişen Dünyada Değişen Özbekistan', BİLGESAM Analiz, No: 1380, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-486-2018022161380.pdf>
- Aydın, Mustafa**, 'Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler', Baskın Oran (Editör) (2012) Türk Dış Politikası Cilt 2: 1980-2001, 17. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 366-439

- Aydın, Mustafa**, 'Türkiye'nin Orta Asya-Kafkaslar Politikası', Aydın, Mustafa(Editör) (2005) Küresel Politikada Orta Asya, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.101-147
- Babacan, Abdurrahman** (2018) 'Ak Parti Dönemi İlk Küresel Karşılaşma: 1 Mart 2003 Tezkeresi', Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S:51, s.21-38
- Bağımsız Devletler Topluluğu Nedir, GZT, <https://www.gzt.com/haber/11-uyeli-bagimsiz-devletler-toplulugu-nedir-2911791>, s.e.t. 08.04.2019
- Bal, İdris** (2000) 'Uluslararası Politikada Türk Modelinin Yükselişi ve Düşüşü', Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S:14, s.1-15
- Balcı, Ali** (2013) 'Türkiye Dış Politikası', 1. Baskı, İstanbul, Etkileşim Yayınları
- Barlas, Mehmet** (2001) 'Turgut Özal'ın Anıları', 1.Baskı, İstanbul, Birey Yayıncılık, s.121.
- Başar, Hatice** (2011) 'Türkiye'nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT' (Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Başkanlığımız, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>, s.e.t. 16.11.2018
- Bıyıklı, Mustafa** (2016) 'Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olan Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü ve İşbirlikleri' Dumlupınar üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Afro-Avrasya Özel Sayısı, s.414-418
- Bound, Kristen, Briggs, Rachel, Holden, John, Jones, Samuel** (2007) Cultural Diplomacy, 1. Baskı, London, Demos
- Bozkurt, Giray Saynur** (2010) Türkiye Kazakistan İlişkiler ve Kazakistan'ın Uluslararası Açılımı), 5. Türk-Asya Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul, s. 419-445
- Branches of Russian Higher Educational Insitutions Located in the CIS Countries, <http://en.russia.edu.ru/zvuz/1066/>, s.e.t. 09.04.2019
- Camiler, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/camiler/>, s.e.t. 29.07.2019
- Consolidation of the Russian Language, <http://rs.gov.ru/en/activities/9>, s.e.t. 23.03.2019
- Cull, Nicholas J.** (2009) 'Public Diplomacy: Lessons from the Past' Los Angeles, Figueroa Press, s.10
- Cumming, Milton C.**, Americans for the Arts, 'Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, Center for Arts and Culture', <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>, s.e.t. 03.01.2019
- Çalışma Alanları, <https://turkiyemaarif.org/page/53-faaliyet-alanlari-10>, s.e.t. 22.07.2019

- Çatal, Betül** (2015) 'Küresel Diplomasi: Prexenos'tan Dijital Diplomasiye' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çavuş, Tuğba** (2012), 'Dış Politikada Yumuşak Güç ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı', Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:2, S:2, s.23-37
- Çolakoğlu, Selçuk** 'Diplomasi' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 254-260
- Çöllü, E. Fazıl ve Öztürk, Y. Emre** (2010) 'Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'ye Yüksek Öğrenim Görmek Amacıyla Gelen Öğrencilerin Uyum ve İletişim Sorunları (Konya Selçuk Üniversitesi Örneği)' Journal of Azerbaijani Studies, ss.223-229
- Dağdelen, Mustafa Kemal** "Türk Kızılayı: Bir İnsani Diplomasi Aktörü", Şahin, Mehmet ve Çevik, B. Senem (Editör) (2015) Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.215-240
- Derman, Giray Saynur** (2016) 'Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Rus Dış Politikası Paradigması' Akademik Bakış, C:10, S:19, s. 283-295
- Development of International Relations of the Russian Federation Subject, <http://rs.gov.ru/en/activities/12>, s.e.t. 23.03.2019
- Diplomacy, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> , s.e.t. 13. 09. 2018
- Diplomasi, Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9bf38d6dbac5.57549759, s.e.t. 14.09.2018
- Doğan, Erhan** (2015) 'Rusya Federasyonu'nda Kamu Diplomasisi: Evrim ve Kurumlar', Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C:3, S:2, s.179-194
- Dünyada Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/page/42-dunyada-tmv-16> , s.e.t.20.07.2019
- Education and Science, <http://rs.gov.ru/en/activities/10>, s.e.t. 23.03.2019
- Efegil, Ertan ve Açık Fatma**, 'Türk Dış Politikasında Din Olgusu', Efegil, Ertan ve Rıdvan Kalaycı (Editör) (2012) Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 2, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.634-635
- Eğitim Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/> , s.e.t. 29.07.2019
- Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, <http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit.tr.mfa>, 03.01.2019
- Ekşi, Muharrem** (2014) 'Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası', 1. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.50-51

- Ekşi, Muharrem** (2015), 'Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu', Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S:45, s. 43-56
- Ekşi, Muharrem** (2017) 'Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Diplomasisi: Yeni Araç Ve Mekanizmalar', Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C: 17, S:1, s.9-19
- Erdağ, Ramazan** 'Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA', Şahin, Mehmet ve Çevik, B. Senem (Editör) (2015) Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, s.243-262
- Finn, Helena Kane**, Public Diplomacy Effective Strategies for the FutureThe Importance of Cultural and Academic Exchange (full transcript), The Washington Institute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/public-diplomacy-effective-strategies-for-the-future-the-importance-of-cult> , s.e.t. 18.01.2019
- Fominhky, Alexey** (2017) 'Russia's Public Diplomacy in Central Asia and the Caucasus: The Role of the Universities', The Hague Journal of Diplomacy, V:12, 1:1, s. 1-18
- General Information, RIAC, <https://russiancouncil.ru/en/about/> , s.e.t. 14.03.2019
- Göktepe, Cihat ve Seydi, Süleyman** (2015) 'Soğuk Savaş Başlangıcında
- Gussarova, Anna** (2017) 'Russian Soft Power in Kazakhstan (and Central Asia): Taken for Granted?'<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kasachstan/14108.pdf> , s.e.t. 04.04.2019
- Gümüş, Burak** (2010) 'Diyanet İşleri Başkanlığının Orta Asya Faaliyetleri', Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C: 2, S:1, s. 1-8
- Güntay, Vahit** (2016) 'Türk Dış Politikasında 2000 Sonrası Eksen Kayması Tartışmalarının Nedensel Boyutları', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:9, S: 45, s.242-253
- Gyordi, Szondi** 'Central and Eastern European Public Diplomacy': Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.)(2009) Handbook of Public Diplomacy, New York, Routledge, s.292-313
- Hakkımızda, <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> , s.e.t. 27.03.2019
- Hakkımızda, Türkiye Bursları,
- Hakkında, Fulbright, <http://fulbright.org.tr/posts/21/Fulbright-Program%C4%B1-Hakk%C4%B1nda>, s.e.t 18.01.2019
- Hakkında, Türk Akademisi, <https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkında>, s.e.t.29.11.2018
- Hakkında, Türk Konseyi, <https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkında>, s.e.t.20.11.2018
- Halidov, İsmail** (2015) 'Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları', Avrasya İncelemeleri Dergisi, C:3, S:1, s.37-75

Hemery, John 'Training for Public Diplomacy: an Evolutionary Perspective': Melissen Jan(ed) (2005), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, Palgrave Macmillan, s.196-209

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9bf38d6dbac5.57549759, s.e.t. 14.09.2018

<https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>, s.e.t.16.11.2018

Humanitarian Diplomacy, <https://www.diplomacy.edu/courses/humanitarian>

Hüseyinov, Fuad (2003) 'Bağımsız Devletler Topluluğunun Hukuki Boyutları', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:52, S: 4, s.387-401

International Development Assitance, <http://rs.gov.ru/en/activities/1>, s.e.t. 22.03.2019

Introducing UNESCO, What we are? <http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/introducing-unesco/>, s.e.t. 30.12.2018

İşcan, İsmail Hakkı ve Hatipoğlu, Yıldız Zeliha (2011) 'Rusya'da Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve 2008 Küresel Krizi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C:61, S:1

İzmirli, Resul, Gökbunar, Ramazan ve Özer, Buğra 'Dönüşümcü Bir Lider Olarak Turgut Özal', Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 42, s.245-256

Kaleli, Sumru ve Denkel, Çisem (2019) 'Yeltsin Sonrası Dönem Putin'in Siyasal Pazarlama Çalışmaları (2000-2008 Dönemi)', Uluslararası Yönetim ve İşletme Dergisi, C:15, S:1, s.289-308

Kalın, İbrahim (2010), Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 'Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi' <http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> s.e.t.13.02.2015

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, s.e.t. 14.04.2018

Kamu Diplomasisi, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=kamu%20diplomasisi&guid=TDK.GTS.5a225f7edf50c2.62717588

Kara, Abdolvahap (2012) 'Turgut Özal ve Türk Dünyası', 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık

Kardeş Topluluklar, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi>, s.e.t.16.11.2018

Karpat, Kemal (2014), Türkiye ve Orta Asya, 1. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları

Kavak, Yüksel ve Başkan, Gülsün Atanur (2001) 'Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklara Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları', Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S:20, s. 92-103

Kazakhstan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> , s.e.t. 04.04.2019

'Kazakistan'a Giden İlk Ulusal Dernek Kızılay Oldu'
'<https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/4719> , s.e.t.24.08.2019

Keyman, Fuat 'Küreselleşme' Sorunları' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 336-345

Kireççi, M. Akif (2011) Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Amerika Birleşik Devletlerinin Orta Asya Politikaları, Ankara, Yayın No: 3

Köktaş, Rumeysa (2018) 'Türkiye'nin Ortadoğu'daki Bölgesel Örgütlerle İlişkileri: İİT, KİK, D-8, Arap Ligi ve ECO', Bilgi Dergisi, C:22, S:2, s. 45-75

Kösebalaban, Hasan (2014) 'Türk Dış Politikası' 1. Baskı, İstanbul, Bigbank Yayınları, s.241.

Kuruluş, KDK, <http://www.kdk.gov.tr/kurumsal/kurulus/7>, s.e.t.14.04.2018

Kurumsal, YEE, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, s.e.t.20.11.2018

Kurumsal, <https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/>, set 01.07.2019

Kültür, Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR s.e.t. 03.01.2019

Kyrgyzstan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/LIBRARY/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>, s.e.t. 04.04.2019

Laruelle, Marlene (2015), Center on Global Interests, 'The "Russian World" Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination' <http://globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI-Russian-World-Marlene-Laruelle.pdf>, s.e.t. 20.03.2019

Leonard, Mark, Stead Catherine ve Conrad Smewing (2002) 'Public Diplomacy' London, The Foreign Policy Center

Lima Jr, Antonio F. de (2007) 'The Role of International Educational Exchanges in Public Diplomacy', Place Branding and Public Diplomacy, Vol.3, s. 234-251

Maarif Vakfı İlk Okulunu Kazakistan'da Açıyor,
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/08/18/maarif-vakfi-ilk-okulunu-kazakistanda-aciyor>, s.e.t.29.08.2019

Main Page, <https://sputniknews.com/> s.e.t. 03.03.2019

Maintenance of Historical Memorials and Burial Grounds, <http://rs.gov.ru/en/activities/11>, s.e.t. 23.03.2019

- Malone, Gifford** (1988) 'Political Advocacy and Cultural Communications: Organising the Nation's Public Diplomacy' 1. Baskı, University Press of America,
- Mazıcı, Emel Tanyeri ve Kodal, Tarık** (2015) 'Kültürel Diplomasi Aracılığıyla Ülke İmajı: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Perspektifinden Bir Araştırma' Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 8, S: 39, s. 965-974
- Metkin, Kısmet** (2017) "Algı Ve Yanılgı: AB Normları, Türkiye'nin Üyeliği Ve Ak Parti'nin Rolü", Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, S: 25, s.1-39
- Mikail, Elnur Hasan** (2004) 'Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası 2000-2003 Yılları Arası' (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Mission and Goals, <https://gorchakovfund.ru/en/about/>, s.e.t. 26.03.2019
- Mueller, Sherry** 'The Nexus of Public Diplomacy and Citizen Diplomacy' : Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.) 'Handbook of Public Diplomacy' New York, Routledge, s. 101-107
- Nye, Joseph** (2002) 'The Paradox of American Power' Oxford University Press, New York
- Nye, Joseph** (2005) 'Yumuşak Güç' 1. Baskı, Ankara, Elips Yayınları, çev. Rehyan İnan Aydın
- Özdemir, Haluk** (2008) 'Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme' Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 63, S: 3, s.113-144
- Özden Cankara, Pınar ve Cankara Yavuz** (2007) 'Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler' SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:15, s.193-212
- Özlük, Erdem** 'Uluslararası İlişkiler Disiplinin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları' Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Editörler) (2014) Uluslararası İlişkilere Giriş, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s. 74-84
- Özsoy, İsmail** (2006) 'Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler' Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S: 39, s. 163-194
- Özyanık, Seçil** (2005), 'Refahiyol Hükümetinin Dış Politikası' (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi
- Peyrouse, Sebastien** 'The Russian Minority in Central Asia: Migration, Politics, and Language', Wondrow Wilson International Center for Scholars, <https://www.files.ethz.ch/isn/55099/op297.pdf> s. 1-2, s.e.t. 18.03.2019
- Popularization of Russian Culture in the World, <http://rs.gov.ru/en/activities/2>, s.e.t. 22.03.2019
- Potter, Evan H.** 'Canada and New Public Diplomacy' Netherlands Institute of International Relations, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020700_cli_paper_dip_issue_81.pdf s.e.t. 14.11.2018

- Public Diplomacy, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/public-diplomacy> s.e.t. 14.11.2018
- Public Diplomacy, <http://rs.gov.ru/en/activities/4>, s.e.t. 22.03.2019
- Public Diplomacy, Oxford English Dictionary, https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/public_diplomacy s.e.t.14.11.2018
- Purtaş, Fırat** (2013) 'Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi' Akademik Bakış, C: 7, S:13, s.1-14
- Purtaş, Fırat** 'Kültürel Diplomasi ve Türksoy, MEKAM, <http://mekam.org/mekam/kulturel-diplomasi-ve-turksoy> s.e.t.21.11.2018
- Rakos, Richard F.** (1991) 'Perestroika, Glosnost and International Cooperation: A Behavior Analysis' Behavior and Social Issues, C:1, S:1, s.91-100
- Representative offices in the world, <http://rs.gov.ru/en/contacts/inworld>, s.e.t. 05.04.2019
- Riggins, Jim** 'A Strategic Assessment of Public Diplomacy', <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a444104.pdf> , s.e.t. 01.12.2018
- Rossotrudnichestvo, About, <http://rs.gov.ru/en/about>, s.e.t. 22.03.2019
- Russian Center, <https://ruskiymir.ru/en/rucenter/>, s.e.t. 06.04.2019
- Russky Mir, About, <https://ruskiymir.ru/en/fund/index.php>, s.e.t. 14.03.2019
- Russian Today, About, <https://www.rt.com/about-us/>, s.e.t. 27.03.2019
- Sak, Elif ve Adilbekova Kaldygul** (2016) 'Rusya ve Kültürel Diplomasi', Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, C:3, S:1, s. 42-84
- Sanberk, Özdem** (2010) 'Türk Dış Politikasının Bölgeselleşmesi', BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-201404086trbolgesel.pdf> s.5-6, s.e.t. 11.11.2018
- Sancak, İrfan** (2018) 'Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde Turizmin Rolü', KSBD, C:10, S:18, s 156-158
- Sancak, Kadir** (2016) 'Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü' Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, C:2, S:4, 16-26
- Sancar, Gaye Aşlı** (2012) 'Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler' 1.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.185-222
- Sandıklı, Atilla** 'Yumuşak Güç Savaşları', <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-201409106guvenlik-11.pdf>, s.190-205, s.e.t. 18.07.2019

- Saynur Derman, Giray ve Kurban, Vefa** (2016) 'Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi Ve ABD-SSCB İle İlişkiler', Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, S: 33, s.455-484
- Sergunin, Alexander and Karabeshkin, Leonid** (2015) 'Understanding Russia's Soft Power Strategy', Politics (Political Studies Association), V: 35, s.347-363
- Simons, Greg** (2015) 'Russian Public Diplomacy in the 21st Century: Structure, Means and Message' Public Relations Review, V: 40, I:3, s.1-10
- Simons, Greg** (2018) 'The Role Of Russian NGOs In New Public Diplomacy', Journal of Political Marketing, V: 17, I: 2, s.137-160
- Sinitsina, Irina** (2012) 'Economic Cooperation Between Russia and Central Asian Countries: Trends and Outlook', University of Central Asia Institute of Public Policy and Administration, Working Paper, No:5
- Smith, Hazel** (2007) "Humanitarian diplomacy: Theory and Practice", Minear, Smith (ed.), Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft, United Nations University Press, s. 36-62.
- Snow, Nancy** (2009) 'Valuing Exchange of Persons in Public Diplomacy': Nancy Snow and Philip M. Taylor (Eds.) 'Handbook of Public Diplomacy' New York, Routledge, s. 233-247
- Sogge, David** (2002) 'Give and Take: What's the Matter with Foreign Aid', Nova Scotia, Fernwood Publishing
- Sosyal ve Hayri Hizmetler, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/sosyal-ve-hayri-hizmetler/>, set 01.07.2019
- Sönmez, A. Sait** (2010) "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", Avrasya Etüdleri, S:37, s. 37-76
- Sönmez, A. Sait** (2015) 'Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri' Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:27, s.277-290
- Sönmezoğlu, Faruk** (2000) 'Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi' 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi
- Sputnik Küresel Medyada Devrim Yaratabilir mi <https://tr.sputniknews.com/rusya/201412221013245405/> , s.e.t. 27.03.2019
- Support for Compatriots Abroad, <http://rs.gov.ru/en/activities/5>, s.e.t. 22.03.2019
- Szondi, Gyorgy** (2008) 'Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences' Netherlands Institute of International Relations, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081022_pap_in_dip_nation_branding.pdf , s.e.t. 17.11.2018

Şanghay İşbirliği Örgütü, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, s.e.t. 06.04.2019

Tajikistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>, s.e.t. 04.04.2019

Tanrısever, Oktay Fırat 'Ruysa Federasyonu'nun Orta Asya ve Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası': Aydın, Mustafa(Editör) (2005) Küresel Politikada Orta Asya, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s.43-68

Tarihçe, AYU, <https://www.ayu.edu.tr/tarihce>, s.e.t. 02.12.2018

Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e>, s.e.t. 02.12.2018

Tarihçe, TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, s.e.t. 02.04.2018

Tarihçe, TRT, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, s.e.t.16.11.2018

Tarihçe, TRT, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, s.e.t.16.11.2018

Telatar, Gökhan (2015) 'Ak Parti'nin Düzen Kurucu Dış Politika Söylemi Ve Ortadoğu', Alternatif Politika, C:7, S:3, 490-523

Tellal, Eren (2010) 'Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası' Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:65, S:3, s.189-236

Terzioğlu, Süleyman Sırrı (2012) 'Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimi Tarafsızlık Statüsü', Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, C:14, S:2, s.39-100

Teskilat Kanunu, TİKA, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat_kanunu-238, s.e.t. 02.04.2018

Tishkov, Valery (2008) 'The Russian World, Changin, Meaning and Strategies', Carneige Endownet for International Peace, https://carnegieendowment.org/files/the_russian_world.pdf, s.35, s.e.t. 17.03.2019

Trent, Deborah Lee (2012) 'American Diaspora Diplomacy' Clingendal Natherland Institute of İnternational Relations, Discussion Paper in Diplomacy, No:125

TRT World, About, <https://www.trtworld.com/about>, s.e.t.16.11.2018

Tuch, Hans N. (1993) 'Communication with The World: U.S. Public Diplomacy Overseas' 2. Baskı, St. Martin's Press, New York

Tuğtan, Mehmet Ali (2016) 'Kültürel Değişkenlerin Dış Politikadaki Yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu', Uluslararası İlişkiler, C: 13, S: 49, s. 3- 24.

Tuncer, Hüner (1995) Eski ve Yeni Diplomasi, Ankara, Ümit Yayıncılık

Turgutoğlu, Kenan (2006) 'Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması', (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkmenistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>, s.e.t. 04.04.2019

Türk Kızılay 51 Ülkede Kurban Kesiyor, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilay-51-ulkede-kurban-kesiyor/1554995>, s.e.t.26.08.2019

Türk, Fahri (2010) 'Türkiye-Türkmenistan İlişkileri 1990-2010', Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, C: 2, S: 2, s.57-64

Türkiye Maarif Vakfı Tanıtım Kataloğu, <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKatalogu2018.pdf>

Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/page/50-turkiye-maarif-vakfi-12>, , s.e.t. 22.07.2019

Türkoloji Projesi, TİKA, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/turkoloji_tr.pdf , s.e.t 20.12.2019

TÜRKSOY, About, , <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, s.e.t.20.11.2018

Tüysüzoğlu, Göktürk (2011) 'Rusya Arka Bahçesini Temizliyor', Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:2, s.55-69

Uluslararası Öğrenciler, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketiligi>, s.e.t.16.11.2018

Uluslararası Yardımlar, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>, set 30.06.2018

Uysal, Ceren (2001) 'Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler', Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S:1, s.140-153

Uzbekistan, CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, s.e.t. 04.04.2019

Varol Sevim, Tuğçe (2014) 'Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya', Uluslararası İlişkiler, C: 11, S: 41, s. 87-108

Vural Yılmaz, Devrim (2017) 'Geleceğin Diplomatik İnşası: Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Yükseköğretimi', Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S:57, s.138-150

What is a Russian Center, <https://ruskiymir.ru/en/rucenter/what-is.php>, s.e.t. 14.03.2019

What is Cultural Diplomacy?, Institute for Cultural Diplomacy, http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy s.e.t. 03.01.2019

What is Public Diplomacy?, The Edward R. Morrow Center of Public Diplomacy, fletcher.tufts.edu/murrow/public-diplomacy.html, s.e.t.15.01.2015

Where to watch, <https://www.rt.com/where-to-watch/> , s.e.t. 06.04.2019

Yağmurlu, Aslı (2007) 'Halkla İlişkiler Yönetimi Olarak Kamu Diplomasisi' İletişim Araştırmaları Dergisi, C:5, S:1, s. 9-38

Yapıcı, Merve İrem (2007) 'Rusya-NATO İlişkilerinin Dünyu, Bugünü, Geleceğı', 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı, Ankara, s.1451-1473

Yapıcı, Utku (2015) 'Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?', Uluslararası İlişkiler Dergisi, C:12, S:47, s.5-25

Yegin, Abdullah (2015) SETA, 'İran'ın Yumuşak Gücü', SETA Analiz, Sayı:118, 2015

Yeşiltaş, Murat ve Balcı, Ali (2011) 'AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita', Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 2, s.9-34

Yıldırım, Sevilay (2014) 'Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkanlar ve Sınırlar, (Uzmanlık Tezi) Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, s. 86-89

Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Gökmen (2018) 'Türkiye'nin Orta Asya'daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi', Türk Dünyası Araştırmaları, C:119, S: 235, s. 141-184

Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Ömer, (2016) 'Türkiye'nin Latin Amerika Açılımında Bir Yumuşak Güç Aktörü Olarak Diyanet İşleri Başkanlığı', Journal of Current Researches on Social Sciences, C:6, S:1, s.135-154

Yılmaz, Salih (2015) 'Yeni Avrasyacılık ve Rusya', Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, S:34, s.111-120

Yılmaz, Salih, Eko Avrasya, 'Rusya'da Yeni Strateji: Rus Dünyası', s.e.t. 25.03.2019

Yılmaz, Serdar (2017) 'Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler', İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi, C:6, S:2, s. 813-834

Yurt Dışı Bürolar, AA, <https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar>, s.e.t. 04.12.2018

Yurtdışı Vatandaşlar, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>, s.e.t. 16.11.2018

Yücel, Gökhan (2016) 'Dijital Diplomasi', TRT Akademi, C:1, S:2, s. 748-760

2004 TİKA Faaliyet Raporu

https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, set.22.07.2019

2018 TİKA Faaliyet Raporu,
<https://www.tika.gov.tr/upload/publication/TikaFaaliyetWeb2018.pdf> ,
set.22.07.2019

Özgeçmiş

KİŞSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Muhammed Murat Arslan
Doğum tarihi	: 01.01.1992
Doğum yeri	: Yozgat
Medeni hali	:Evli
Uyruğu	:Türk
Adres	: Ankara
Tel	: 0541 366 97 16
Faks	:
E-mail	: muhammedmurat.a@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Kırıkkale Anadolu Öğretmen Lisesi/2010
Lisans	: Turgut Özal Üniversitesi İ.İ.B.F. / 2014
Yüksek lisans	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı /2019
Doktora	:Üniversitesi Fakültesi, / YILI
İŞ TECRÜBESİ:	
YABANCI DİLLER: İngilizce	
ÖDÜLLER:	
YAYINLAR:	
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR:	

